

VIII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Tartalomjegyzék

Szerkesztőbizottsági javaslat

- III. Könyv: Családjog, VI. Cím: Házassági vagyonjog / 3

Külföldi kitekintés

- Az ügyleti képviselő szabályainak rendszertani elhelyezése
– *Gárdos Péter* / 21

Hírek

- A Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság üléséről – *Kisfaludi András* / 25
- Beszámoló a Budapesten, 2005. december 16-án tartott CFR-konferenciáról – *Szilas Péter* / 26

Polgári jogi kodifikáció

ISSN 15851168

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a kft. ügyvezetője

Szerkesztőbizottság: Dr. Vékás Lajos, Dr. Boytha György, Dr. Gadó Gábor, Dr. Kisfaludi András, Dr. Lábady Tamás, Dr. Petrik Ferenc, Sáriné dr. Simkó Ágnes, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Weiss Emilia, Dr. Zlinszky János

Megjelenik kéthavonta. Példányonkénti ára 2006-ban: 1950 Ft. Megrendelhető és megvásárolható a Kiadónál.

A Polgári Jogi Kodifikáció információinak átvételéhez, az írárok bármilyen célú felhasználásához és újraközléséhez, másolásához a Kiadó előzetes engedélyre van szükség.

Nyomás: ETO-Print Nyomdaipari Kft. • Felelős vezető: Balogh Mihály

Szerkesztőbizottsági javaslat

III. Könyv: Családjog

VI. Cím
Házassági vagyoni jog

1. Az 1952. évi IV. törvény (Csjt.) házassági vagyoni szabályai a magántulajdon mielőbbi „elhalását” célul tűző korszakban keletkeztek, amikor az uralkodó felfogás a házastársak vagyoni viszonyainak csekély jelentőséget tulajdonított: a családot elsősorban fogyasztási közösségnek tekintette, amelyben a személyi tulajdon tárgyai játszanak döntő, az esetek túlnyomó részében kizárólagos szerepet, míg az egyéni gazdálkodás fejlesztésére szolgáló értékek és eszközök teljesen visszaszorultak. Bár az ekkor bevezetett és kötelezően érvényesülő törvényes vagyoni jogi rendszernek, a házastársi vagyoni közösségnek maradandó értéke, hogy megfelelően figyelembe veszi a házastársak egyenjogúságát, a férfiak és a nők kereseti lehetőségének különbözőségeit, a feleségnek a háztartásban és a gyermekek nevelésében kifejtett tevékenységét, a mindössze öt §-ban megállapított házassági vagyoni jogi szabályok (Csjt. 27–31. §-ok) a gyakorlat igényei szempontjából kezdettől túlságosan szűkszavúnak bizonyultak.

A rendezetlenül hagyott kérdéseket előbb a bírói gyakorlat igyekezett pótolni, részben a Legfelsőbb Bíróság vagyoni tárgyú iránymutatásaival (PK 70. állásfoglalás, 5. számú, majd 10. számú irányelv), részben az eseti bírói ítélezés során. Később a bírói gyakorlatban kialakult jogtételek egy része a Csjt. 1974. évi, illetve 1986. évi Novelláiban törvényi szabályozást kapott. 1986-ban a gazdasági és a tulajdoni viszonyokban kezdődő változásokat a törvényhozó oly módon próbálta meg követni, hogy újból elismerte az 1952-ben eltörölt házassági vagyoni szerződés kötésének lehetőségét. Ezzel a házastársak vagyoni viszonyainak elsődleges forrásává – elvileg – a házassági vagyoni szerződés vált. A házassági vagyoni szerződés szabályai – a szerződés alakiságaira vonatkozó szabályok kivételével – mégis nagyon szűkszavúan és nem egyértelműen kerültek rendezésre [Csjt. 27. § (2) bekezdése a szerződés tartalmáról mindössze annyit rögzít, hogy a szerződésben a felek „a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetve a különvagyonba”]. Abban, hogy a törvényben szabályozott vagyoni közösségi rendszertől való eltérés hogyan, milyen tartalommal valószínűsíthető meg, a törvény nem kínál fel lehetőségeket, és nem ad diszpozitív szabályozást a törvényes vagyoni rendszertől eltérő más vagyoni jogi rendszer kikötésére sem.

A szerződés hiányában érvényesülő házastársi vagyoni közösség szabályainak jellege, terjedelme sem változott lényegesen. 1990-től ugyanakkor olyan új vállalkozási és pénzügyi befektetési formák épültek ki, amelyek korábban nem léteztek, és a privatizáció, a szövetkezetek vagyonának felosztása is jelentősen megnövelte a magánszemélyek kezén lévő vagyon mennyiségét, és megváltoztatta annak összetételét is. A házastársak vagyonában sok esetben két, gazdasági szempontból jól szétválasztható vagyonrészlet lehet megkülönböztetni: az üzleti (vállalkozási) célú, valamint a házastársak (a család) fogyasztási célját szolgáló vagyont. Bár végső soron mindkettő a család boldogulását, jobb

életkörülményeinek kialakítását szolgálja, működtetésük elvei eltérőek: az üzleti vagyon a piac törvényeinek van alávetve, nyereség elérésére törekszik, a családi vagyon pedig elsősorban fogyasztási és használati jellegű és a mindennapi élet szükségleteihez igazodik. A gazdaság átalakulásának logikájából következő fenti különbség azonban a jogi szabályozásban nem tükröződik: a házastársak közös vagyonának használata, kezelése, az azzal való rendelkezés, valamint a vagyonmegosztás tekintetében a szabályok nem tesznek különbséget a vagyon egyes részei között azok rendeltetése szerint.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a házassági vagyoni jogi szabályozása részben a családi viszonyok változása – így különösen a házastársak egyenjogúságának elismerése, a kétkeresős családok általánossá válása, a nőknek a gazdasági életben való fokozottabb részvétele – folytán, részben a vagyonok összetételében bekövetkezett változások eredményeként a XX. század második felében Európa valamennyi országában jelentős módosuláson esett át. Ez egyrészt a házastársak autonómiájának elismerését, annak lehetővé tételét jelenti, hogy maguk határozhassák meg együttélésük vagyoni kereteit. Másrészt, ha különböző úton, különböző házassági vagyoni jogi rendszereket követve is érik el, minden európai jogrendszerben megtalálható a törekvés arra, hogy a házaselet alatt bekövetkezett vagyonszaporulatból, még ha az csak az egyik fél tevékenységére vezethető is vissza, mind a két házastárs részesítsék. Ezeknek a követelményeknek a magyar házassági vagyoni jogban is következetesen érvényre kell jutniuk.

2. A Javaslattal megszünteti a házassági vagyoni jogi szabályok szűkszavúságát: 41 §-t (az e Címben elhelyezett lakáshasználati szabályokkal együtt 51 §-t) szentel a házastársak vagyoni viszonyaira. Nem törekszik minden áron való újításra: a törvényes házassági vagyoni rendszerként megtartott házastársi vagyoni közösség szabályait a bírói gyakorlatban évtizedek alatt kialakult elvekre építi, a normaszöveg mennyiségi változása jelentős részben a bírói gyakorlatban bevált jogtételek beemelése a jogszabályba (ahol a bírói gyakorlat nem egységes vagy vitatható, esetleg csak a probléma jelzéséig jut el, az elméletileg leginkább alátámasztható megoldást alkalmazza). Ugyanakkor a törvényes vagyoni rendszeren is végigvezeti azt a kettőséget, amely a házastársi vagyon összetételében megtalálható: a használat, kezelés, rendelkezés joga, valamint a vagyon megosztása tekintetében is különbséget tesz a házastársak mindennapi életvitelét szolgáló vagyon, és a házastársak foglalkozásának gyakorlását, üzleti életben való részvételét szolgáló (vállalkozói) vagyon között. Ennek keretében kísérletet tesz a házassági vagyoni jog és a gazdasági jog szabályai közötti „kapcsolat” megteremtésére. [L.: 3:43. §, 3:46. § (2) bek., 3:49. § (1) bek. a) pont, 3:50. § 2. fordulata, 3:54. § (1) bek. b) pont, 3:61. § (2)–(3) bek.]. Külön szabályok vonatkoznak a család hajlékúul szolgáló házastársi közös lakásra is, és pedig nemcsak a használatnak a házasság felbontása esetére

* Az új Ptk. szakmai vitára bocsátandó tervezetének közé tételét – a 2005. évi 3., 4–5. és 6. számokban – „A személyek” c. Könyv fontosabb részleteinek közlésével kezdtük meg. A tervezet publikálását a következő könyv, a „Családjog” c. Könyv jelentős változást tartalmazó fejezeteinek közlésével folytatjuk. Ebben a folyóirat-számban a házassági vagyoni jog új szabályait és

azok indokolását tesszük közzé. (Megjegyezzük, hogy – a §-számozás egységességének biztosítása érdekében – az I. Könyvben a majd közlésre kerülő Bevezető rendelkezések kapnak helyet. Ezért „A személyek” c. Könyv a II., a Családjog c. Könyv a III. számot viseli.)

való rendezésére, hanem a lakással (annak használatával) való rendelkezésre az életközösség fennállása alatt – beleértve az egyik házastárs különvagyonába tartozó vagy egyéb kizárólagos jogcíme folytán használt lakást is (ld.: 3:50. § első fordulata, 3:76–77. §-ok).

Jelentős változás a házassági vagyoni szerződés szabályainak a mainál részletesebb kidolgozása jórészt diszpozitív szabályok formájában. Kógens jellegű rendelkezések a szerződés megkötésével és alakásával kapcsolatban (3:64–65. §-ok), valamint a házastársak egyenjogúságának és a család védelmének érdekében jelennek meg [3:73. § (2) bek.]. A házastársak egymás közötti, valamint a harmadik személyekkel kötött szerződési tekintetében a házasság vagyoni alapjait és a harmadik személyek (hitelezők) érdekeit egyaránt védeni kívánja [ld. különösen a szerződések harmadik személyekkel szembeni hatályára vonatkozó rendelkezéseket – 3:41. § (2) bek., 3:65. § (2) bek., 3:67. §, 3:70. § (2) bek.]. Azokban a kérdésekben, amelyekben a házassági vagyoni jog eltérő rendelkezést nem tartalmaz, a Kódex Kötelmi Jogi Könyvének a szerződésekre vonatkozó szakaszai érvényesülnek; így alkalmazandók a Kötelmi jognak a szerződés érvénytelenségére vonatkozó rendelkezései is (pl. a jóerkölcsbe ütközés tilalma).

A Javaslat a törvényes házassági vagyoni rendszer mellett (amely változatlanul az elmúlt ötven évben megszokottá és elfogadottá vált házastársi vagyoni közösség) választható ún. alternatív vagyoni rendszerek szabályait a házassági vagyoni szerződés szabályai közé iktatja be. Nem tartja ugyanis szükségesnek, hogy néhány alapvető, az adott rendszerre karakterisztikusan jellemző rendelkezésen kívül, több külföldi jogrendszerhez (pl. francia Code Civil, német BGB) hasonló, aprólékos szabályozást adjon egy-egy vagyoni rendszerre. Azok a házastársak ugyanis, akik szerződést kívánnak kötni vagyoni viszonyaik körében, nagy valószínűséggel saját egyéni életviszonyaikhoz igazítják majd a megállapodás tartalmát, élve a diszpozitivitás adta lehetőséggel. A Javaslat csupán mintát, kereteket kíván biztosítani a törvényes rendszertől való eltéréshez. Az új Ptk. koncepciójához érkezett egyik részletes, írásbeli észrevétel meggyőzően érvel a különböző vagyoni rendszerek önálló – nem a szerződés tartalmához kapcsolódó – szabályozása ellen (*Csúri Éva: Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv koncepciójához*, Kézirat, 21–22. o.). Alternatív vagyoni rendszerként a Javaslat – az ügyvédi szerződéskötési gyakorlat által jelzett igényeket alapul véve – az értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösségre (amit a Csjt. előtti magánjogban használt elnevezéssel, de nem teljesen azonos tartalommal közszerzeménynek nevez), valamint a vagyonekülönítésre ad minta-szabályokat. A törvényes és a választható vagyoni rendszerbe is beépülnek a házastársat a másik házastárs eladósodásától, visszaélésszerű joggyakorlásától védő rendelkezések [3:54. § (1) bek., 3:70. §].

3. A Házassági vagyoni jog Cím I. Fejezete azokat az általános rendelkezéseket tartalmazza, amelyek egyrészt meghatározzák a törvényes és a szerződéssel kikötött vagyoni rendszer egymáshoz való viszonyát, másrészt valamennyi vagyoni rendszerben irányadóak (a vagyoni szabályok időbeli hatálya, érvénytelen házasság vagyoni jogi következményei). A II. Fejezet a törvényes vagyoni rendszerről: a házastársi vagyoni közösségről szól, lényegében a jelenlegi Csjt. szerinti szerkezetben, csak sokkal részletesebben, a következők sorrendben: 1. a házastársi közös vagyon és különvagyon köre, 2. a vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használata és kezelése, 3. a közös vagyonnal való rendelkezés, 4. a vagyoni közösség megszűnése, 5. a közös vagyon megosztása. A III. Fejezet a házassági vagyoni szerződést tárgyalja a szerződés megkötése (módosítása) – tartalma – megszűnése sorrendben; a szerződés tartalmaként kiköthető vagyoni rendszerek – nagyrészt diszpozitív – szabályai szerződés tartalmára vonatkozó rendelkezések között találhatók.

A házastársi közös lakás használatára vonatkozó rendelkezések a hatályos Csjt. szerint nem a házassági vagyoni jogban, ha-

nem azt követően, külön pontban vannak elhelyezve. Kétségkívül érvek hozhatók fel a teljesen elkülönült szabályozás mellett is. A Javaslat azonban azokat az elemeket kívánja erősíteni, amelyek a lakáshasználati jog vagyoni jellegét és a vagyoni megosztás, illetve a lakáshasználat rendezése közötti összefüggést fejezik ki. Ezek valósulnak meg egyrészt a használati jog önálló forgalmi értékének elismerésében (3:84. §), másrészt a lakáshasználat rendezésének – lehetőség szerint – a vagyoni megosztás keretei közé terelésében [3:80. § (3) bek., 3:84. § (3) bekezdésének b) pontja]. Mindezek miatt a Javaslat a házastársi közös lakás használatának szabályait a Házassági vagyoni jog Cím IV. Fejezetében helyezi el.

I. Fejezet

Általános rendelkezések

A Javaslat az 3:34–36. §-okban azokat a szabályokat tartalmazza, amelyek a házassági vagyoni szempontjából alapvetőek: annak meghatározását, hogy a házassági vagyoni szerződés és a törvényes házassági vagyoni rendszer hogyan viszonyul egymáshoz, mi az időbeli hatálya a szerződésben kikötött, illetve a törvényben meghatározott vagyoni rendszernek, továbbá milyen vagyoni joghatások fűződnek az érvénytelen házassághoz. Ezek a rendelkezések arra tekintet nélkül érvényesülnek, hogy a házastársak milyen vagyoni rendszerben élnek.

3:34. § [A házastársak vagyoni viszonyainak rendezése]

(1) A házastársak és a házastársak egymás közötti vagyoni viszonyait a házassági életközösség időtartamára szerződéssel rendezhetik (házassági vagyoni szerződés).

(2) Házassági vagyoni szerződés eltérő rendelkezése hiányában a házastársak között a házassági életközösség időtartama alatt házastársi vagyoni közösség áll fenn (törvényes vagyoni rendszer).

1. A Javaslat abból az elvből indul ki, hogy ha a házasság önkéntes alapon, a felek szabad választása alapján jön létre, akkor annak vagyoni jogkövetkezményei is a választásuk szerint kell, hogy alakuljanak. Ezért a Csjt. 27. §-ában meghatározott sorrendtől eltérően első helyre teszi a vagyoni viszonyok szerződéses rendezésének lehetőségét. Házassági vagyoni szerződésen azt a szerződést érti, amelyben a felek a jövőre nézve meghatározzák, hogy milyen vagyoni rendszer az irányadó számukra az együttélésük alatt. A házassági vagyoni szerződés részletes definícióját a 3:63. § tartalmazza. A szerződés alanyai – a hatályos joggal egyezően – házastársak (házasságot kötni szándékozók, ami nem szűkíthető a „jegyesekre”) és házastársak lehetnek, utóbbiak a házasság fennállása alatt bármikor és többször is köthetnek ilyen szerződést [vö. 3:53. § a) pontja, 3:66. § (1) bek.]. A szerződés időbeli hatályát az életközösség időtartama szabja meg: az az életközösség létrejöttével kezdődik, és az életközösség megszűnésével ipso iure szűnik meg [vö. 3:74. § (2) bek. b) pontja]. Más kérdés, hogy a felek a szerződésben az életközösségük előtt megszerzett vagyonuk további sorsáról is rendelkezhetnek. A házassági vagyoni szerződést meg kell különböztetni az életközösség megszűnése után a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában kötött szerződéstől [3:57. § (2) bekezdése], illetőleg a házastársak egyéb, a Javaslat által a házassági vagyoni szabályozás körébe vont szerződéseitől (3:41. §), amelyekre eltérő rendelkezések vonatkoznak (pl. a törvény által előírt alakosságokat illetően). A házassági vagyoni szerződés részletes szabályai a III. Fejezetben találhatók.

2. Házassági vagyoni szerződés hiányában, vagy ha a szerződés eltérően nem rendelkezik, a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyoni közösség jön létre. A házastársi vagyoni közösségnek a II. Fejezetbe fogalt szabályai az irány-

adók akkor is, ha a házastársak a szerződésben nem, vagy csak meghatározott rendeltetésű vagyonuk tekintetében kötöttek ki más vagyoni jogi rendszert. A javaslat tehát törvényes vagyoni jogi rendszerként az 1953 óta fennálló vagyoni közösséget tartja fenn.

3:35. § [A vagyoni jogi rendelkezések időbeli hatálya]

(1) A törvényes vagyoni jogi rendszer az életközösség kezdetétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt. A házasság megkötésével az életközösség létrejöttét vélelmezni kell.

(2) Az életközösség átmeneti megszakadása – ha a felek között vagyonmegosztásra nem került sor – a törvényes, illetve a szerződésben kikötött vagyoni jogi rendszer folyamatosságát nem érinti.

1. A javaslat a bírói gyakorlatból két fontos – korábban irányelvvel is rendezett – jogtételt emel be a törvény rendelkezései közé. Az egyik annak kimondása, hogy a törvényes házassági vagyoni jogi rendszer az életközösség létrejöttétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt az élettársi kapcsolat jogi kritériumai szerint együtt éltek (korábbi 10. irányelv 2. pont, majd CDT., Családjog, 44. jogeset). Mivel a házassági vagyoni jogi szerződés elsősorban a jövőre nézve rendezi a vagyoni viszonyokat, a szerződéses vagyoni jogi rendszerben ilyen szabály nem mondható ki, de a felek nincsenek elzárva attól, hogy a vagyoni jogi szerződésben maguk határozzák meg, hogy a szerződés mikortól hatályos, és rendelkezzenek az élettársi kapcsolatuk alatt szerzett vagyonukról. Azt, hogy a felek a házasságkötés előtt együtt éltek-e, vita esetén az arra hivatkozó félnek kell bizonyítania. A házasság megkötésével azonban a bizonyítási teher megfordul, mert ettől kezdve a vélelem az életközösség fennállása mellett szól (BH 1992/6. sz. 398. eseti döntés).

2. Ugyancsak a bírói gyakorlatban kialakult tétel, hogy az életközösség átmeneti megszakadása – ha a felek között vagyonmegosztásra nem került sor – a szerződésben kikötött, illetve a törvény alapján fennálló vagyoni jogi rendszer folyamatosságát nem érinti. Abban az esetben, ha ennek az elvnek a merev alkalmazása valamelyik félre a későbbi vagyonmegosztásnál méltánytalan eredménnyel járna, a bíróság a sérelmet a méltányossági klauzula alapján (3:58. § 2. mondata) orvosolhatja, és természetesen a felek szerződésben is eltérően rendezhetik a kérdést. Amennyiben az életközösség megszűnésekor vagyonmegosztásra került sor, az átmeneti különélés alatt szerzett vagyonérték nem tartozik a házasság közös vagyonába, és a javaslat szerint – a bírói gyakorlattal ellentétben – nem válik automatikusan újból közös vagyonná a már megosztott, valamelyik házastárs által „visszavitt” közös vagyon sem [ez összefügg azzal is, hogy a javaslat az egyik alvagyontól a másik alvagyonba „utalás” lehetőségét nem ismeri el – ld.: 3:41. §-hoz és a 3:59. § (2) bekezdéséhez fűzött indokolást].

3:36. § [Az érvénytelen házasság vagyoni jogi hatásai]

(1) Ha az érvénytelen házasság megkötésekor mindkét házastárs jóhiszemű volt, a házasságból folyó vagyoni jogi hatások – a közös lakás használatát is beleértve – ugyanazok, mint érvényes házasság esetében. Az ilyen házasság érvénytelenné nyilvánítása esetén a vagyoni jogi követeléseket mindegyik házastárs oly módon érvényesítheti, mintha a házasságot az érvénytelenség megállapításának időpontjában a bíróság felbontotta volna, vagy – ha az érvénytelenség megállapítására egyikük halála után kerül sor – a házasság ennek a házastársnak a halálával szűnt volna meg.

(2) Ha az érvénytelen házasság megkötésekor csak az egyik házastárs volt jóhiszemű, az előbbi rendelkezéseket csak az ő kívánságára lehet alkalmazni; ez a joga örökösére is átszáll.

(3) A házasság érvénytelensége nem érinti a házastársak vagy bármelyikük által jóhiszemű harmadik személlyel kötött szerződés hatályát. 3:37. § [A házastársi közös vagyon]

1–3. Az ebben a §-ban foglalt rendelkezéseket a hatályos Csjt. „Vélt házasság vagyoni jogi hatásai” cím alatt, a 33. §-ban tartalmazza. A javaslat a szabályozás lényegét megtartja (a házastársak jóhiszeműsége dönti el, hogy az érvénytelen házassághoz az érvényes házasság vagyoni jogi hatásai fűződnek-e), de azt több tekintetben pontosítja. A többségi jogirodalmi álláspontot követve kimondja, hogy vagyoni jogi hatások alatt a házastársi közös lakás használatát is érteni kell (a házastársi tartásra és az öröklésre nézve ez magától értetődő), továbbá a vagyoni jogi követeléseket, ha az érvénytelenség megállapítására az egyik házastárs halála után került sor, a másik úgy érvényesítheti, mintha a házasság ennek a házastársnak a halálával szűnt volna meg. Kimondja, hogy a jóhiszemű házastárs joga az örökösére is átszáll [Ezt a rendelkezést tartalmazta pl. az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat – a továbbiakban: Mtj. – 172. §-ának (3) bekezdése]. Végül harmadik személyek védelmében úgy rendelkezik, hogy a házasság érvénytelensége nem érinti a házastársak vagy bármelyikük által jóhiszemű (az érvénytelenségről nem tudó) harmadik személlyel kötött szerződésnek a törvény szerinti – vagyis a javaslat 3:45–47. §-ai által meghatározott – hatályát (pl. a házastárs vélelmezett hozzájáruláson alapuló felelősségét az ilyen szerződésért). [Ld.: *Weiss Emilia* in: Csjt. Kommentár, 1988. 445. o.). A nemlétező házassághoz (3:6. §) – a jóhiszeműségtől függetlenül – nem fűződik semmilyen vagyoni joghatás (*Szigligeti: Házassági vagyoni jog*, KJK 1959., 257. o.).

II. Fejezet

A házastársi vagyoni közösség

A házastársi vagyoni közösség Csjt.-beli szabályait az évtizedek során a bírói gyakorlat töltötte meg tartalommal, és számos kérdésben olyan időtálló jogtételekkel gazdagította, amelyeket célszerű a törvény rendelkezései közé iktatni. Más kérdésekben viszont éppen a bírói jogalkalmazás helyes irányba terelése miatt szükséges a jogszabály kiegészítése. Végül nem mellőzhető a törvényes házassági vagyoni jog kérdéseinek a mai gazdasági viszonyokhoz igazodó, előremutató szabályozása. A törvényhozás ugyanis nem indulhat ki abból, hogy a törvényben nem rendezett kérdéseket, esetleg joghézagokat a házastársak majd házassági vagyoni jogi szerződésben rendezik, vagy azokat a bírói gyakorlat megoldja. Ennek érdekében a jelenlegi öt § helyett 26 §-ra bővíti a házastársi vagyoni közösség szabályait, és azokat jól áttekinthető rendszerbe foglalja, amelynek felépítése: a közös vagyon és a különvagyon körének meghatározása és az egyes vagyontárgyak alvagyonhoz való tartozásának megváltoztatása a házastársak közti szerződéssel, a vagyoni közösséghez tartozó tárgyak használata, kezelése, az azokkal való rendelkezés szabályai, a vagyoni közösség megszűnése és a közös vagyon megosztása, beleértve az alvagyonok vegyülvénye folytán előállt megtérítési igények rendezését.

A házastársi közös vagyon és a különvagyon

3:37. § [A házastársi közös vagyon]

(1) Házastársi vagyoni közösség esetén a házastársak közös vagyonába tartoznak a tulajdonjognak mindazok a tárgyai, továbbá mindazok a vagyoni értékű jogok és követelések (a továbbiakban együtt: vagyontárgy), amelyeket a házastársak a vagyoni közösség fennállása alatt akár együttesen, akár külön-külön szereznek.

(2) A házastársak közös vagyonába tartoznak a közös vagyontárgyak terhei és – ha a törvény másként nem rendelkezik – közösen viselik bármelyik házastárs által a vagyoni közösség fennállása alatt vállalt kötelezettségből eredő tartozásokat.

(3) A házastársi közös vagyon a házastársakat osztatlanul, egyenlő arányban illeti meg.

(4) Nem tartoznak a közös vagyonba azok a vagyontárgyak, terhek illetve tartozások, amelyek különvagyonnak minősülnek.

1. A házastársi vagyontársaságot a Csjt. 27. §-ának (1) bekezdése lényegében a házastársak osztatlan tulajdonközösségé-
ként határozza meg. A jogirodalom már az 1950-es években, de az utóbbi évtizedben a bírói gyakorlat is egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a vagyon szélesebb körű fogalom, mint a tulajdon a házassági vagyontársaságban is, a házastársak vagyonának elemévé válik tehát egyrészt az a vagyoni érték vagy jog is, amit nem tulajdonként szerzenek meg, másrészt abba beletartoznak a vagyon passzív elemei is [ld.: pl. BH 1998/5. sz. 233., 2000/9. sz. 395., 22. sz. és 209. sz. Elvi Határozat]. A passzívumok megjelenítése a normaszövegben azért is fontos, mert számos esetben nehézséget okoz a közös adósságoknak és a külön adósságoknak az elhatárolása.

A 3:37. § (1) bekezdése a közös vagyon aktív oldalát határozza meg: e szerint a közös vagyonba tartozik mindaz, ami a Dologi Jogi Könyv értelmében tulajdonjog tárgya lehet, továbbá a vagyoni értékű jogok (pl. hasznélvezet, jelzálogjog) és a követelések (pl. szerződéses szolgáltatásra vonatkozó jogosultság), feltéve, hogy azokat a házastársak együttesen vagy bármelyikük külön-külön a vagyontársaság fennállása alatt szerezték (a Javaslat az „életközösség” fennállása helyett következetesen használja a „vagyontársaság” kifejezést, ugyanis a vagyontársaság az 3:53. § a) és b) pontja szerint az életközösség alatt is megszűnhet.) A vagyon felsorolt aktív elemeinek átfogó elnevezése a továbbiakban: vagyontárgy.

2. A (2) bekezdésben a vagyon passzív oldala szerepel: a közös vagyontárgyak terhei valamint a közös (illetve a közösnek tekintendő) tartozások. A Javaslat nem az adósság, hanem a valamennyi kötelelem használható legátfogóbb „tartozás” szót tartja a vagyon elemeinek felsorolásakor helyesnek.

3. A hatályos törvény hiányossága, hogy hiányzik belőle az a – gyakorlatban következetesen érvényesülő – rendelkezés, hogy a közös vagyon a házastársakat osztatlanul és – eltérő megállapodásuk hiányában – egyenlő arányban illeti meg. Az első fordulatnak a használat, kezelés és a rendelkezés körében van jelentősége, a másodiknak a vagyon megosztásakor.

4. A (4) bekezdés az (1) és (2) bekezdéssel szemben kiveszi a közös vagyon köréből azokat a vagyontárgyakat, terheket és tartozásokat, amelyeket a 3:38–39. §-ok különvagyonnaként felsorolnak.

3:38. § [A házastárs különvagyona]

(1) A házastárs különvagyonához tartozik:

a) az a vagyontárgy, amelyet szerződésben a különvagyonnak nyilvánítottak,

b) a házassági vagyontársaság létrejöttkor meglévő vagyontárgy,

c) a házassági életközösség fennállása alatt általa örökölt vagy részére ajándékozott vagyontárgy,

d) az olyan életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként kapott biztosítási összeg, amelyben nem maga a szerződő fél a kedvezményezett,

e) a házastársat mint a szellemi alkotások és egyéb szellemi javak létrehozóját megillető vagyoni jogok, kivéve a vagyontársaság fennállása alatt esedékes díjakat,

f) a személyét ért sérelemért kapott juttatás,

g) a személyes használatára szolgáló és szokásos mértékű, illetve mennyiségű vagyontárgy,

h) a különvagyona értékén szerzett vagyontárgy és a különvagyona helyébe lépő értéktérítés.

(2) A különvagyonnak az a haszna, amely a házassági életközösség fennállása alatt, a kezelési, fenntartási költségek, valamint a terhek levonása után fennmarad, közös vagyon.

(3) Az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, öt évi házassági életközösség után közös vagyonná válik.

1. A Csjt.-ben a különvagyon köre többé-kevésbé az európai országokban általánosan elfogadottnak megfelelően szabályozott. Ennek ellenére a szabályozás több, a gyakorlat által felvetett kérdésben kiegészítésre, illetve pontosításra szorul – van, ahol a jelenlegi bírói gyakorlattal szemben. A különvagyontárgyak a § (1) bekezdésében foglaltak szerint haladva, a következők.

a) pont: A diszpozitív szabályokon alapuló vagyontársaságban a különvagyontárgy felsorolásakor első helyen kell állnia annak a vagyontárgynak, amit a házastársak szerződésben egyikük különvagyonnak nyilvánítottak. Ez a szerződés lehet házassági vagyontársasági szerződés vagy az ahhoz csatolt leltár, de lehet a házastársaknak más szerződése is, amely egy vagyontárgynak a külön- vagy közös vagyonhoz tarozásáról rendelkezik. Az ilyen szerződésnek a harmadik személyekkel szembeni hatályát a 3:41. § (2) bekezdése határozza meg, házassági vagyontársasági szerződés esetén a 3:67. §-a. Ezzel a különvagyontárgyba „utalás” bizonytalan jogi kategóriája is megszűnik.

A b) és a c) pont a Csjt. 28. § (1) bekezdésének a) és b) pontjával azonos tartalmú normaszöveg; csupán annyi az eltérés, hogy a b) pont a „házasságkötéskor megvolt” vagyontárgy helyett a „vagyontársaság létrejöttkor” kifejezést használja, miután a kettő nem szükségképpen esik egybe, a c) pontban pedig egyértelműen kiemelésre kerül (általa örökölt, részére ajándékozott), hogy a különvagyoni minősítés szempontjából az örökös, illetve az ajándékozó akarata a meghatározó (előbbi túlhaladja tehát azt a bírói gyakorlatot, hogy az öröklési szerződéssel az egyik házastárs által örökölt vagyontárgy közös vagyon – ami természetesen nem érinti az ellenszolgáltatás esetleges közös teljesítéséből eredő megtérítési igényt).

A d) pont bővíti a különvagyontárgy körét a házastárs által életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként kapott biztosítási összeggel, feltéve, hogy nem maga a szerződő fél (a biztosítási díjak fizetője) a kedvezményezett. A bírói gyakorlat az életbiztosítási kedvezményezettjét nem tekinti örökösnek a Ptk. 560. § (1) bek. c) pontjában foglalt esetben sem (PK 75. állásfoglalás), de az ilyen ingyenes juttatás nem illeszkedik az ajándékozás jogi fogalmába sem (Ptk. 579. §). Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a szerződő fél nem azért jelölt ki a biztosított halála vagy más biztosítási esemény bekövetkezése esetére kedvezményezettet, hogy abból más személy (a kedvezményezett házastársa) is részesüljön. Különvagyonnak tekinti bizonyos esetekben az életbiztosítási kedvezményezettjeként kapott összeget pl. a Holland Ptk. Első Könyv 94. cikkének (3) bekezdése is. Ezért a Javaslat szükségesnek tartja azt a különvagyontárgyak között felsorolni.

az e) pont sem jelent tartalmi változást a hatályos joghoz képest (a szellemi alkotásnak a vagyontársaság fennállása alatt esedékes díja közös vagyon), de a Javaslat egyértelművé teszi, hogy a házastársat mint a szellemi alkotás létrehozóját (Szt. 3. §) megillető vagyoni jogok (felhasználói szerződés megkötése, tárlmány szabadalmaztatása stb.) általában a különvagyontárgyba tartoznak (a személyi jogokról nem szól, mivel a házassági vagyontársaság a vagyoni viszonyokat szabályozza).

Az f) pont a bírói gyakorlatban érvényesülő jogtételt emel a törvénybe, amely szerint a házastárs személyét ért sérelemért kapott juttatás (nem vagyoni kártérítés – a Javaslat Személyek Könyvének új meghatározása szerint sérelemdíj, az ún. személyi jellegű kárpótlások, a nem vagyoni veszteségért kifizetett biztosítási összeg a Legfelsőbb Bíróság egy nemrég hozott döntése szerint a volt állami gondozott házastársnak nyújtott életkezdési, illetve otthonteremtési támogatásból vásárolt lakás), különvagyontárgy (CDT. 68., LB Pfv. II. 22 313/1997., Pfv. II. 21. 044/2005.). A kérdés több nyugat-európai jogrendszerben is ha-

sonlóan szabályozott [pl. Svájci ZGB 198. cikk (3) bekezdése]. Mindazonáltal a Javaslat által használt fogalom szűkebb, mint a személyhez kapcsolódó juttatás, mert utóbbiba pl. a tartásdíj is beletartozik, amit nem tekint a vagyonszövetség fennállása alatt különvagyonnak.

A g) pont szó szerint megegyezik a Csjt. 28. § (1) bekezdésének c) pontjával, a h) pont pedig csak annyiban tér el a 28. § (1) bek. d) pontjában foglaltaktól, hogy a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy mellett a különvagyon helyébe lépett értékterítést (pl. kisajátítási kártalanítás, bérlakás „leadásáért” kapott térítés) is megemlíti.

2. A (2) bekezdés értelmében a különvagyon tiszta haszna [a Csjt. 27. § (1) bek. 3. mondata a „terhekkel” csökkentve] a közös vagyonba tartozik, ezáltal a közös vagyon a különvagyon „képzeti hasznélvezője” (*Grosschmid* kifejezése). Haszon alatt mindazt a hozadékot érteni kell, ami a dologból rendeltetéséhez képest keletkezik (termék, termény, szaporulat), illetve valamilyen hasznot hajtó jog eredménye (kamat, haszonbér).

3. A (3) bekezdés lerövidíti a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lépő különvagyontárgy közös vagyonná válásához szükséges időtartamot a jelenlegi 15 évről öt évre.

3:39. § [A különvagyon terhei és tartozásai]

(1) A házastárs különvagyont terhelő – a törvényen alapuló tartás kivételével – az a tartozás, amely a házassági életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapul.

(2) A különvagyonhoz tartoznak a különvagyoni vagyontárgy terhei, továbbá a külön adósságnak minősülő tartozás kamatai.

(3) A különvagyonhoz tartozik az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás,

a) amely a különvagyon megszerzésével vagy fenntartásával jár együtt, kivéve a különvagyon hasznának megszerzésével, valamint a házastársak által közösen használt vagy hasznosított vagyontárgy fenntartásával összefüggő kiadást,

b) amely a házastársnak különvagyonára vonatkozó rendelkezéséből eredő kötelezettségen alapul,

c) amelyet a házastárs jogellenes magatartásával, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott, feltéve, hogy a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.

(4) A tartozás különvagyoni jellege nem érinti a másik házastárs törvényben meghatározott felelősségét harmadik személlyel szemben.

1. Régi igénynek tesz eleget a Javaslat, amikor nemcsak az aktív, hanem a passzív vagyonban is körülírja a különvagyon körét, segítve ezzel a több tekintetben bizonytalan gyakorlatot. Ennek meghatározása egyébként azért is fontos, mert a szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszerben a különvagyon passzívumokra is kiterjedő pontos meghatározása nélkül nem lenne kiszámítható az a vagyongyarapodás, amelyet közszerzeményként a házastársak között meg kell osztani [vö. 3:69. § (4) bekezdése].

A különvagyoni tartozások két nagy csoportba sorolhatók: 1. az életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapuló tartozások, 2. az életközösség fennállása alatt keletkezett, a törvényben meghatározott tartozások. Az első csoportban a jogcímen keletkezésének időpontja határozza meg, hogy a tartozás különvagyon vagy közös vagyon (vö. 24. Elvi Határozat). Kivételek a házasságkötést megelőzően keletkezett jogcímen alapuló tartási kötelezettség, amelyet bizonyos esetekben a bírói gyakorlat is közös adósságnak ismert el (BH 1966/4. sz. 484.); a Javaslat ezt a gyakorlatot általánosítja. Ez összefügg azzal, hogy az életközösség fennállása alatt az egyik házastárs mint jogosult által kapott tartást sem tekint különvagyonnak [vö. 3:38. § (1) bek. f) pontjához fűzött indokolással].

2. A (2) bekezdés a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy terheit (pl. a különvagyoni ingatlant terhelő jelzálogjogot) és a külön

adósságnak minősülő tartozás kamatait sorolja a különvagyonba, a különadósságnak az életközösség ideje alatt esedékessé váló kamatait ugyanígy a közös vagyon nem tartozik viselni (ugyanígy: Mtj. 147. § 4. pont, Csjt. Kommentár 1971., 382. o.).

3. Az 1. pontban említett második csoportban olyan tartozások vannak felsorolva [ld.: (3) bek.], amelyek bár az életközösség alatt keletkeztek, a különvagyon megszerzéséhez vagy fenntartásához kapcsolódnak (illeték, ügyvédi költség, közterhek, vagyonbiztosítás stb.), e körben jelentős kivétel azonban, hogy a házastársak által közösen használt vagy hasznosított vagyontárgy fenntartásával összefüggő kiadás – tekintettel arra, hogy a különvagyon haszna közös vagyon – nem a különvagyon, hanem a közös vagyon terhe. Szintén a különvagyonba tartozik az egyik házastársnak a különvagyonára vonatkozó rendelkezés alapján alapuló kötelezettségből eredő tartozás (pl. kellekszavatosságon vagy jogszavatosságon alapuló kötelezettség), végül a házastárs minősített (szándékos vagy súlyosan gondatlan) jogellenes magatartásából keletkező tartozás (pl. bűncselekményből eredő kártérítési kötelezettség), feltéve, hogy az abból eredő kiadás a másik házastárs gazdagodását (a különvagyonának, illetve a közös vagyon részes részének) a gyarapodását meghaladja. Ez utóbbi, a Mtj. 146. §-ából átvett szabály összefügg a Javaslat 3:48. §-ával, amely a házastárs jogalap nélküli gazdagodásán alapuló felelősségéről szól.

4. A (4) bekezdés nyilvánvalóvá teszi, hogy a különvagyont, illetve a közös vagyont terhelő tartozásoknak a fenti elkülönítése csak a házastársak egymás közötti jogviszonyában döntő: az nem érinti a mási házastársnak a harmadik személlyel szembeni, külső felelősségét, ha annak törvényben (a Javaslat 3:46–48. §-aiban vagy pl. az adótörvényekben) meghatározott feltételei fennállnak.

3:40. § [A közös vagyonhoz tartozás vétele]

Ha törvény kivételt nem tesz, a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyakról, vagyoni értékű jogokról és követelésekről, valamint a terhekről és a tartozásokról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak. A vagyonszövetség fennállása alatt akár a közös vagyonra, akár valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozó kötelezettség teljesítéséről azt kell vélelmezni, hogy a teljesítés a közös vagyonból történt.

A Javaslat – a külföldi családjogok többségéhez igazodva – a törvényben is rögzíteni kívánja azt, a közös vagyon mellett szóló vélelmet, amit a gyakorlat konzekvensen követ, kiegészítve azzal, hogy a vagyonszövetség fennállása alatt bármely kötelezettség teljesítését – az ellenkező bizonyításáig – úgy kell tekinteni, hogy az a közös vagyonból történt (önmagában az tehát, hogy a házastárs a saját különvagyonára költekezett, nem jelenti azt, hogy az a különvagyonból történt, még akkor sem, ha megfelelő nagyságú közös vagyon megléte a költekezésnek nem bizonyított). A közös szerzés vétele az ingatlan-nyilvántartással vagy más közhiteles nyilvántartással szemben is érvényesül [ld.: a Ptk. 116. § (2) bekezdése alapján hozott BH 1983/7. sz. 282. és 1988/4. sz. 101. eseti határozatok], más kérdés, hogy arra az ingatlan-nyilvántartásban bízva jóhiszeműen és visszatérően jogot szerző harmadik személlyel szemben mennyiben lehet hivatkozni.

A közös szerzés vétele egyes kivételes esetekben nem érvényesül. A Vht. 86. § (2) bekezdése értelmében az egyik házastárs ellen folyó végrehajtási eljárásban a foglalásnál az adós házastárs tulajdonjogát kell a birtokában lévő vagyontárgyakra vélelmezni, és a másik házastárs csak a Pp. 379. § (1) bekezdésében említett esetben (ha a tartozásért nem felel) kérheti igényperben a közös vagyonból reá eső hányad feloldását a foglalás alól. Ilyen speciális rendelkezések lehetnek más jogterületeken is (pl. az adójogban). Erre utal a §-nak a „ha törvény kivételt nem tesz” kitétele.

3:41. § [A házastársak közötti egyes szerződések]

(1) A házastársaknak az életközösség fennállása alatt egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsön-szerződése, valamint a házastársak közötti tartozáselismé-
rés érvényességéhez annak közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingóság szokásos mértékű ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént.

(2) Ha a házastársak szerződése valamely vagyontárgy-
nak a közös vagyonhoz, illetve a külön vagyonhoz tartozás-
át érinti, a szerződés harmadik személlyel szemben csak
akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia
kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése
értelmében a közös illetve a külön vagyonhoz tartozik.

1. A javaslat a házastársak egymással kötött szerződéseire vonatkozó szerződések szabályait a hitelezők védelme érdekében szigorítja egyrészt az életközösség fennállása alatt kötött szerződések kötelező alakításainak kiterjesztésével, másrészt a szerződések harmadik személyekkel szembeni hatályának korlátozásával (A szabály abból a megfontolásból kerül ebbe a pontba, mert a házastársak felsorolt szerződésai kihatással lehetnek a közös vagyon és a különvagyon körére). Az eredeti Csjt. 28. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezett, hogy „a házastársaknak olyan megállapodása, amellyel a vagyontársasághoz tartozó egyes vagyontárgyakat valamelyikük különvagyonába utalnak, harmadik személyekkel szemben hatálytalan”. Ekkor még a házastársak között kötelezően előírt vagyontársasági rendszer érvényesült, a házastársak közötti szerződések a Csjt. 8. §-a általában közokirati formát írt elő, és nem voltak hatályban a Ptk. 203. §-ának a fedezetelvonó szerződésekre vonatkozó szabályai. Az 1986. évi IV. törvénnyel ennek a rendelkezésnek a helyébe lépett a Csjt. 27. §-ának (4) bekezdése, amely csupán „tájékoztatási kötelezettséget” ír elő a harmadik személlyel szemben, ha a vele kötött szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyik házastárs különvagyonára. E változás mögött feltehetőleg a házassági vagyontársasági szerződés ismételt elismerése [Csjt. 27. § (2) bek.], a házastársak közötti szerződések alakításainak enyhítése [27. § (3) bek.] állt, valamint a Ptk. 203. §-ának az a rendelkezése, amely fedezetelvonó szerződés esetén a hozzátartozók esetén a rosszhiszeműséget, illetve az ingyenességet vélelmezi. Mindazonáltal a javaslat a jelenlegi szabályokat sem a házastárs (az életközösségen belül a „gyengébb fél”), sem a hitelezők védelme szempontjából nem tartja kielégítőnek. Ezért úgy rendelkezik, hogy a házastársak (1) bekezdésben felsorolt szerződéseinek érvényességéhez azok közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ez alól a rendelkezés alól csak az ingóságok szokásos mértékű ajándékozási kivétel, ha az ügylet foganatba ment. A rendelkezés alá vont szerződések köre a tartozáselisméréssel bővül, visszatérve ezzel a Csjt. 8. §-ának 1987. július 1. előtti rendelkezéseivel (ezt javasolta *Tóthné dr. Fábrián Eszter: Javaslat a házassági vagyontársaság újraszabályozására*, Szeged, 2000., Kézirat, című kodifikációs tanulmányában). Ugyanezek az alakítások vonatkoznak közös vagyont megosztó szerződésre is [3:57. § (2) bek.], akár az életközösség fennállása alatt, akár annak megszűnése után kötik meg azt. [A házassági vagyontársasági szerződésre azonban a javaslat közokirati formát ír elő – ld.: 3:65. § (1) bek.].

2. A házastársak egymással kötött olyan szerződésai, amelyek a közös vagyon és a különvagyon körének a megváltozásával járnak, érvényességük ellenére harmadik személlyel szemben csak akkor hatályosak, ha a harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy melyik vagyonhoz tartozik. Az a harmadik személy, akit nem tájékoztattak pl. arról, hogy a vagyontárgy nem közös vagyon, bár a törvény alapján az lenne, hanem a házastársak szerződése értelmében az egyik házastárs különvagyonára, és erről az elvárható gondosság mellett más módon sem szerezhetett tudomást, úgy léphet fel

mindkét házastársal szemben, mintha ők a szerződést meg sem kötötték volna. A harmadik személy tudomásához köti a házastársak ügyleteinek vele szembeni hatályát több külföldi jog is (pl. Holland Ptk. Első Könyv 92. cikk). [Házassági vagyontársasági szerződés esetén a javaslat a harmadik személy tudását a szerződés nyilvántartásba vétele esetén vélelmezi. [Vö. 65. § (2) bekezdése.]

A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak
használatára és kezelésére

3:42. § [A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használatára és kezelése]

(1) A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyakat a
rendeltetésüknek megfelelően bármelyik házastárs hasz-
nálhatja. Ezt a jogot azonban nem gyakorolhatja a másik
házastárs jogai és törvényes érdekei sérelmére.

(2) A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyakat a
házastársak közösen jogosultak kezelni. Bármelyik házastárs
kívánhatja, hogy a másik házastárs járuljon hozzá
azokhoz az intézkedésekhez, amelyek a vagyontársasá-
ghoz tartozó tárgy megóvásához vagy fenntartásához szük-
ségesek. Az állag megóvásához szükséges halaszthatatlan
intézkedéseket a házastárs a másik hozzájárulása nélkül is
teheti; köteles azonban erről házastársát haladéktalanul
értesíteni.

(3) Az életközösség megszűnésétől a közös vagyon
megosztásáig terjedő időben a vagyontársasághoz tartozó
tárgyak használatára és kezelésére – ha a törvény kivételt
nem tesz – a közös tulajdon szabályai irányadók.

1–3. A különvagyonához tartozó vagyontárgyak használatára és kezelésére mindkét házastárs, az életközösség fennállása alatt is, a másik hozzájárulása nélkül, kizárólagosan jogosult. E jogok tartalmáról a Csjt. külön rendelkezést – egy kivétellel – nem tartalmaz, ezért arra a Ptk.-nak a tulajdonjogra vonatkozó rendelkezései irányadók. Az említett kivétel a házastársi közös lakás használatára, amelyre nézve a javaslat – a családi otthon védelme és a gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében – néhány korlátozó rendelkezést tartalmaz abban az esetben is, ha az az egyik házastárs kizárólagos jogcímén (tulajdonjogán, bérleti jogán stb.) alapul (3:76–77. §-ok).

A vagyontársasághoz tartozó tárgyak használatának, kezelésének joga azonban mindkét házastársat megilleti, ami azt jelenti, hogy arra együttesen és külön-külön is jogosultak. Nincs akadálya annak, hogy az egyik házastárs általános meghatalmazásban jogosítsa fel a másik házastársat a közös vagyonnal, annak meghatározott részével vagy egyes vagyontárgyakkal kapcsolatban a használatára és a kezeléssel együtt járó intézkedések megtételére.

A házastársak közös használati és kezelési joga – szemben más tulajdonostársakkal – elvileg oszthatatlan, a hányadát meghaladó használatért tehát egyiküknek sincs joga többlet-használati díjat vagy a kezeléért megbízási díjat kérni. A használatnak a korlátja viszont, hogy az csak a vagyontárgy rendeltetésének megfelelően és a másik házastárs jogainak és törvényes érdekeinek sérelme nélkül történhet. A használatra és a kezelésre vonatkozó rendelkezések időbeli hatálya kizárólag a vagyontársaság tartamára terjed ki. Nem vonatkozik viszont az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakra, mert ekkor már a birtoklás, használat valamint a dolog fenntartásával járó és a dologgal járó egyéb kiadások viselésére a közös tulajdon általános szabályai az irányadók. Ez a szabály ismét nem vonatkozik a házastársi közös lakás használatára, mert annak vonatkozásában a használat megállapodáson alapuló vagy bírói rendezéséig a 3:76–77. §-ok alkalmazandók.

A Csjk nem határozza meg a használat, a kezelés, az állagmegóvás és a fenntartás fogalmát, az a Ptk. Dologi Jogi Könyvének feladata. A megóvás általában a vagyontárgy megrongálód-

dásának, elhasználódásának megelőzése, a fenntartás a dolog elhasználódott illetve megrongálódott részeinek kijavítása, felújítása, kicserélése, míg a kezelés a dolog fenntartásával, használatával együtt járó intézkedések megtételét jelenti. Ahhoz, hogy a házastárs ezeket a munkálatokat elvégezhesse, illetőleg az intézkedéseket megtehesse, a másik házastárs hozzájárulását be kell szereznie. Az állag megóvására vonatkozó halaszthatatlan intézkedések azonban a (2) bekezdésben körülírt esetekben e hozzájárulás beszerzése nélkül is megtehető, a másik házastárs haladéktalan értesítésének a kötelezettsége mellett.

3:43. § [A foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon használata és kezelése]

(1) A vagyontársasághoz tartozó, de az egyik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlása céljára szolgáló vagyontárgyak használatának és kezelésének joga azt a házastársat illeti meg, aki a foglalkozást gyakorolja vagy a vállalkozást folytatja.

(2) Ha a házastárs szövetkezet vagy gazdasági társaság tagja (részvényese), tagsági (részvényesi) jogait önállóan, házastársa hozzájárulása nélkül gyakorolhatja abban az esetben is, ha vagyoni hozzájárulását a házastársi közös vagyonból biztosították. A szövetkezet vagy a gazdasági társaság működésének eredményességéről azonban a házastársat rendszeresen tájékoztatnia kell.

(3) A házastársnak az (1)–(2) bekezdésben meghatározott használat és kezelés, illetve a tagsági (részvényesi) jogok gyakorlása során a másik házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell venni; az e kötelezettség elmulasztásából eredő kárért a házastárs – a kártérítési felelősség általános szabályai szerint – felel.

1. A használat és a kezelés 3:42. §-ban rögzített szabályai nem vonatkoznak az egyik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának céljára szolgáló vagyontárgyak használatára és kezelésére. A foglalkozás gyakorlását, illetve az egyéni vállalkozás folytatását bénítaná meg ugyanis az, ha az ilyen vagyontárgyakkal kapcsolatban is használati jogot biztosítana a törvény a másik házastársnak, aki erre feltehetően nem is tartana igényt, vagy megkívánná a hozzájárulását annak gyakorlásához. Ezért a jogrendszerek többsége az ilyen rendeltetésű vagyontárgyakat kiveszi a közös használat és kezelés alól [Svájci ZGB 229. cikk, német BGB 1546. §, Holland Ptk. Első Könyv 96. cikk (2) bek.].

2. Ugyancsak fontos tétel annak rögzítése, hogy ha az egyik házastárs gazdálkodó szervezet tagja (részvényese), tagsági (részvényesi) jogait önállóan, házastársa hozzájárulása nélkül gyakorolhatja abban az esetben is, ha vagyoni hozzájárulását a házastársi közös vagyonból biztosították. A gazdasági jogszabályok eddig sem voltak tekintettel arra, hogy a gazdasági társaság, szövetkezet, közhasznú társaság tagja házasságban él-e vagy sem, és nem engednek beleszólást a másik házastársnak az ezzel kapcsolatos döntésekbe. A családjogi és a gazdasági jog közötti összeütközést az ilyen esetekben a külső jogviszonyban – a külföldi jogokhoz hasonlóan – a gazdasági jog „javára” kell feloldani, csupán a házastársak belső jogviszonyában állítható korlát: a nem tag (részvényes) házastárs információhoz való joga (ezt a jogot biztosítja pl. a Holland Ptk. Első Könyvének 98. §-a a vagyont kezelő házastársal szemben). Az egyéni vállalkozói vagyon házassági vagyoni jogi szempontból nem különül el az egyéni vállalkozó házastárs magánvagyonától, így a családjogi szabályozásban külön nevesíteni kell (a kérdésről részletesen ld.: Csúri Éva: *Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyoni jogban* – HVG-ORAC, Budapest, 2000).

3. A házastárs azonban foglalkozását, üzleti tevékenységét sem folytathatja olyan módon, hogy nincs tekintettel a másik házastárs érdekeire, nem teheti kockára családja életfeltételeit. Ezért a Javaslat a (3) bekezdésben előírja, hogy a foglalkozás, egyéni vállalkozás folytatása, illetve a tagsági jogok gyakorlása

során házastársa érdekeit megfelelően figyelembe kell venni; az ennek elmulasztásából eredő vagyoni hátrányért a házastársával szemben – a kártérítés általános szabályai szerint – felel. Súlyosabb esetekben pedig – az előbbi házastárs mértéktelen eladósodása esetén – a 3:54. § (1) bekezdésének a) vagy b) pontja alapján a másik házastárs kérheti a bíróságtól a vagyontársaság megszüntetését, közszerzeményi rendszer esetében a közszerzeményi igény biztosítását, annak hiányában a házassági vagyoni jogi szerződés megszüntetését [3:70. § (4) bek.].

3:44. § [Költségek és kiadások viselése]

(1) A vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket, továbbá a közös háztartás költségeit és a házastársak valamint a közös gyermek megélhetéséhez továbbá felneveléséhez szükséges kiadásokat elsősorban a közös vagyonból kell fedezni.

(2) Amennyiben a közös vagyon az (1) bekezdésben megjelölt költségeket és kiadásokat nem fedezi, azokhoz a házastársak különvagyonaikból, azok arányában kötelesek hozzájárulni. Ha csak az egyik házastársnak van különvagyon, a költségek kiegészítéséhez szükséges összeget neki kell rendelkezésre bocsátania.

1–2. Ebben a szakaszban a Javaslat összevonja a Csjt.-nek a vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségek viselésére, illetve a közös háztartás költségeire vonatkozó rendelkezéseit [Csjt. 29. § (3) bek., 32. § (1)–(2) bekezdés], kiegészítve azt a közös gyermek megélhetéséhez továbbá felneveléséhez szükséges kiadások viselésével. A § az említett költségek, kiadások viselését abból a szempontból különíti el, hogy mely esetekben kell azokat a közös vagyonból, illetőleg a különvagyonból fedezni. Etekintetben az elsődleges forrás a közös vagyon, ha pedig az a költségeket nem fedezi, ahhoz a házastársak valamennyi esetben arányosan kötelesek a különvagyonaikkal is hozzájárulni; ha csak egyiküknek van különvagyon, a költségek kiegészítéséhez szükséges összeget neki kell rendelkezésre bocsátania.

Rendelkezés a közös vagyonnal

A közös vagyonnal való rendelkezés kérdését a Javaslat a jelenlegi szabályoktól eltérő szerkezetben szabályozza: különbséget tesz 1) a vagyontársaság fennállása alatti (3:45–48. §-ok), 2) a vagyontársaság megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig történő időszakban történő rendelkezés (3:49. §) között, és mindkét időszak vonatkozásában speciális szabályokat alakít ki a közös lakást magában foglaló ingatlan és a közös vagyontárgy gazdasági társaságba (szövetkezetbe) való „bevitel” tekintetében (3:50. § – az elhatárolást javasolja *Tóthné*: i. m. 46. o.). Rendelkezés alatt a tulajdonos rendelkezési részjogosítványainak gyakorlását érti. [Ennél szűkebb fogalmat jelöl a házastársi közös lakás használatával való rendelkezés a 3:77. § (1) bekezdésben].

3:45. § [Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyontársaság alatt]

(1) A vagyontársaság fennállása alatt a házastársak csak együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést.

(2) Az egyik házastárs által a vagyontársaság fennállása alatt kötött szerződéshez a másik házastárs által megkívánt hozzájárulás nincs alakszerűséghez kötve.

1–2. A vagyontársaság fennállása alatt a rendelkezési jog gyakorlásának főszabálya, hogy a házastársak csak együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek bármilyen olyan vagyoni jogi rendelkezést, amely nem a különvagyonukra vonatkozik. Ez alapvetően megkülönbözteti a házastársi vagyon-

közösséget az általános polgári jogi közös tulajdontól, ahol a tulajdonostárs a saját tulajdoni hányadával – bizonyos korlátokkal – szabadon rendelkezhet (Külföldi példa: Svájci ZGB 201. cikk, Osztrák Ptk. 96. §). A rendelkezési jog gyakorlása jognyilatkozatokban jut kifejezésre, amelyeket a hatályos Csjt. a „jogügylet”, „ügylet” fogalommal jelöl. Ezt a fogalmat azonban az új Ptk. nem használja, ezért a Javaslat a szerződés szót alkalmazza, amelyen a kötelelem keletkeztető egyoldalú jognyilatkozatokat is érteni kell. A házastárs hozzájárulására sor kerülhet utólag is, és az kifejezhető írásban, szóban és ráutaló magatartással, és pedig akár a másik szerződő félhez, akár a házastársához címzetten (azonosan: Csjt. Kommentár I. 398. o.).

3:46. § [A házastárs hozzájárulásának védelme]

(1) Bármelyik házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyona kötött visszerthes szerződését – ha a törvény másként nem rendelkezik – a másik házastárs hozzájárulásával kötött szerződésnek kell tekinteni, kivéve, ha a szerződést kötő harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs a szerződéshez nem járult hozzá. A házastárs hozzájárulását az 50. §-ban meghatározott esetekben nem lehet vélelmezni.

(2) Ha a házastárs a szerződést a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése vagy foglalkozásának gyakorlása, illetve egyéni vállalkozása körében kötötte, a másik házastárs csak akkor hivatkozhat hozzájárulásának hiányára, ha a szerződést kötő harmadik személynél a szerződés ellen, annak megkötése előtt kifejezetten tiltakozott.

1–2. A házastársak által együttesen kötött, illetve a házastárs hozzájárulásával az egyik házastárs által kötött szerződésektől a hatályos Csjt. megkülönbözteti azokat a szerződéseket, amelyeket csak az egyik házastárs köt meg, és a másik házastárs hozzájárulását a szerződéshez vélelmezni kell. [Csjt. 30. § (2) bek.]. A Javaslat az erre vonatkozó szabályt – a forgalom biztonsága, az egyik házastársal szerződést kötő harmadik személy védelme érdekében – lényegében azonos tartalommal fenntartja. Új szabályokat iktat be azonban az egyik házastárs foglalkozásának gyakorlása, illetve vállalkozása körében kötött szerződésre, ahol a vélelem megdöntésének feltételét nehezíti [3:46. § (2) bekezdése: csak harmadik személynél történő kifejezett tiltakozás esetén dönthető meg], illetve – a másik házastárs érdekében – a házastársi közös lakással való rendelkezésre, továbbá a közös vagyontárgy vagyoni hozzájárulásként társaság (szövetkezet) részére történő rendelkezésre bocsátására [3:50. §, 3:77. § (1) bek.], amely esetekben a hozzájárulást nem lehet vélelmezni. Az első változtatást a foglalkozásnak, illetve a vállalkozásnak az üzleti élet szabályaihoz igazodó, függő jogi helyzetet nehezen viselő gyakorlása indokolja, a másodikat pedig a közös családi otthon védelme, illetve a házastársi közös vagyon gazdálkodó szervezetekbe való „elrejtésének” megakadályozása. (A kérdést a házastárs képviselői jogának a „mindennapi élet jogügyleteire” szűkített vélelmezésével oldja meg az Osztrák Ptk. 96. §-a).

3:47. § [Harmadik személyekkel szembeni felelősség szerződés esetén]

(1) A szerződést kötő házastárs a tartozásért mind a különvagyonával, mind a közös vagyon ráeső részével felel.

(2) A szerződés kötésben részt nem vett házastárs felelőssége a házastársa által kötött szerződésért a harmadik személlyel szemben a közös vagyonból a tartozás esedékességekor reá eső illetőség erejéig áll fenn.

(3) Amennyiben a házastárs a szerződéshez nem járult hozzá és hozzájárulását vélelmezni sem lehet vagy a vélelem megdől, a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel.

1–2. Ez a szakasz a házastársaknak az egyikük által a közös vagyon körében kötött visszerthes szerződéseiről harmadik személlyel szemben fennálló felelősségét rendezi. A házastársak egymás közti viszonyában a 3:52. § alapján kell eldönteni, hogy a házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződésnek mi a jogkövetkezménye. A szerződést kötő házastárs a tartozásért személyesen, vagyis mind a különvagyonával, mind a közös vagyon ráeső részével felel. A szerződés kötésben részt nem vett házastárs felelőssége korlátozott: az a közös vagyonból reá eső illetőség erejéig áll fenn. A gyakorlatban vitás, hogy ez a felelősség cum viribus felelősség-e és a közös vagyonnak milyen időpontbeli állapotához kötődik (a szerződés létrejöttkori, a tartozás esedékességekor állapothoz, hogyan alakul a felelősség, ha a tartozás kiegyenlítése előtt a közös vagyont megosztották stb.). A Javaslat azt az álláspontot foglalja el, hogy a házastárs felelőssége jogszabályon alapuló speciális felelősségi forma, amely elsősorban a közös vagyona (annak tárgyaira) korlátozott felelősséget jelent, de a közös vagyon megosztása esetén a tartozás fedezetéért a házastársat akkor is helytállási kötelezettség terheli, ha már nincs a 3:37. § értelmében vett közös vagyon. A házastárs felelősségének mértéke pedig elsősorban a tartozás, illetve járuléka esedékességének időpontjában meglévő közös vagyon tömeghez illetve annak értékéhez kapcsolódik, a közös vagyon későbbi változása a felelősség mértékét nem, csak annak tárgyát (konkrétan mely vagyontárgyakra folyik a végrehajtás) befolyásolja. A Csjt. 30. § (3) bekezdéséhez képest ezért bővül a rendelkezés „a tartozás esedékességekor” mondatrésszel.

3. A (3) bekezdés egyértelművé teszi, hogy ha a másik házastárs a szerződéshez nem járult hozzá és hozzájárulását vélelmezni sem lehet (pl. ingyenes szerződésről van szó), továbbá, ha a vélelem megdől (bizonyítja, hogy a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett a hozzájárulás hiányáról), a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel.

3:48. § [Harmadik személlyel szembeni felelősség jogalap nélküli gazdagodás alapján]

Aki házastársának szerződése vagy más kötelelem keletkeztető magatartása folytán gazdagodott, harmadik személlyel szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint akkor is köteles helytállni, ha a tartozásért az előbbi rendelkezések szerint nem felel.

Az előző § a házastársaknak a szerződésen (egyoldalú jognyilatkozaton) alapuló felelősségének a kérdését rendezi. Kötelelem keletkezik azonban szerződésen kívüli károkozásból, jogalap nélküli gazdagodásból vagy egyéb tényekből is. Ha az ilyen kötelelem alapján a házastársak közös kötelezettek (pl. közös károkozók, örökösök, adótartozás alanyai), nem a családjogi, hanem az arra irányadó szabályok szerint közösen felelnek. Abban az esetben, ha csak az egyik házastárs a kötelezett (pl. bűncselekményével kárt okoz), a másik házastárs főszabály szerint a harmadik személlyel szemben nem felel. Kivételek azonban ez alól az az eset, amikor a bűncselekmény „haszna” őt is gazdagította (pl. a sikkasztásból eredő jövedelem a közös vagyonba folyt be), ebben az esetben a harmadik személlyel (károsulttal) szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint akkor is köteles helytállni, ha a tartozásért a 3:46. § szabályai szerint nem felel (ezt az elvet követi a bírói gyakorlat, ld.: BH 2000/12. sz. 546., CDT. 75.). A házastársak belső jogviszonyában pedig az ebből eredő tartozás – hasonló elvi alapon – a 3:39. § (3) bekezdésének c) pontja szerint minősül közös- illetve különadósságnak.

3:49. § [A közös vagyonnal való rendelkezés a házastársi vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben]

(1) A házastársi vagyontörség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a közös vagyonnal való rendelkezés tekintetében a 45. §-ban foglalt szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a házastárs a rendes gazdálkodás szabályai szerint a másik házastárs hozzájárulása nélkül is

a) rendelkezhet a foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozása körében használt, illetőleg ezek céljára lekötött vagyontárgyakkal;

b) rendelkezhet azokkal az ingóságokkal, amelyek a vagyontörség megszűnését követően a házastársának egyetértésével kerültek a kizárólagos birtokába,

c) vállalhat olyan kötelezettséget, amelyek a közös vagyontárgy megóvását, fenntartását, helyreállítását, valamint értékállóságának biztosítását szolgálják,

d) teljesítheti a közös vagyont terhelő tartozásokat oly módon, hogy a tartozás a közös vagyon számára nem válhat terhesebbé.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló értéktérítési kötelezettséget.

1–2. A házastársi vagyontörség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig a házastársak között függő jogi helyzet áll fenn: ezen időszak alatt elvileg egyikük sem tehet semmit, ami a másiknak a jogát vagy jogos érdekét a vagyon megosztásának idejére csorbítaná. A hatályos Csjt. 30. §-ának (1) bekezdése ebben az időszokban ugyanazt a korlátot állítja a házastársak rendelkezési jogának gyakorlása elé, mint az életközösség fennállása alatt. Ennek a szabálynak a merevségét azonban a jogirodalom már régóta hangoztatja és annak életszerűtlenségét a bírói gyakorlat is igyekszik oldani (ld.: *Tematika* 56. o., PJD II. 385., PJD VIII. 250. – lényegében az egyes vagyontárgyakra korlátozó igény megtérítési igénnyé való átfordulását ismeri el). A Javaslat a bírói gyakorlatban előforduló esetekből kiindulva tesz kivételt az (1) bekezdés b)–d) pontjaiban az együttes rendelkezés 3:45. § (1)–(2) bekezdéseiben foglalt szabálya alól, kiegészítve azt az a) pontnak az egyik házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy vállalkozás körében használt, illetőleg ezek céljára lekötött vagyontárgyakkal való szabad rendelkezéssel, valamennyi esetben azzal a – természetszerű – jogkövetkezésménnyel, hogy a közös vagyon megosztásakor a hiányzó vagyontárgy értékét – a 3:60. § (1) bekezdésében szabályozottak szerint – meg kell téríteni.

3:50. § [A közös lakásra és a társasági vagyoni hozzájárulásra vonatkozó szabályok]

A házastárs a vagyontörség fennállása alatt, valamint annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a házastárs hozzájárulása nélkül nem rendelkezhet a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlanral, továbbá nem bocsáthat közös vagyontárgyat vagyoni hozzájárulásként gazdasági társaság szövetkezet rendelkezésére.

Az általánosnál szigorúbb szabályokat tartalmaz a Javaslat a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlan (a családi otthon), illetve a közös vagyontárgy gazdálkodó szervezetbe való „bevitele” tekintetében. Ebben a két esetben a házastárs rendelkezési joga mind a vagyontörség fennállása alatt, mind annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben korlátozott: csak a másik házastárs hozzájárulásával tehet ilyen rendelkezéseket és a hozzájárulást vélemezni nem lehet [3:46. § (1) bekezdés]. A korlátozást egyrészt a család otthonául szolgáló lakás védelme, másrészt annak megakadályozása indokolja, hogy a közös vagyontárgy az egyik házastárs egyoldalú rendelkezése folytán valamely gazdálkodó szervezet vagyonának részévé vál-

jon, ahonnan már kivonni, azzal rendelkezni csak az adott gazdálkodó szervezetre vonatkozó jogszabály alapján – a tagsági jogok gyakorlásának keretei között – lehet, amelybe a nem tag házastársnak már nincs semmiféle beleszólása [vö. 3:43. § (2) bek.]. A bírói gyakorlatban előfordultak olyan esetek, amikor az egyik házastárs a másik közös vagyoni igényének alapját oly módon vonta el, hogy az életközösség megszűnése után egy, a közös vagyonhoz tartozó nagyobb értékű vagyontárgyat (pl. magát a közös lakást!) nem pénzbeli hozzájárulásként (apportként) gazdasági társaság rendelkezésére bocsátott (ld.: pl. a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság Polgári Kollégium 1999. június 14-i ülésének jegyzőkönyvében említett eseteket). Ennek megakadályozása a családügyi szabályok feladata.

3:51. § [A házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés]

Ha a házastárs a másik házastársnak a közös vagyonra kötött szerződéséhez nem járult hozzá és hozzájárulását vélemezni sem lehet vagy a vélelem megdőlt, a hozzájárulása nélkül kötött szerződésre a fedezetelvonó szerződés szabályait kell alkalmazni.

A törvénynek nem elég tilalmat állítani a házastárs egyoldalú rendelkezése elé, meg kell mondania azt is, mi történjék akkor, ha a tiltás ellenére a másik házastárs hozzájárulása nélkül a rendelkezés mégis megtörténik. Rendelkeznie kell arról, hogy milyen jogkövetkezésmény fűződjön ehhez a tiltott rendelkezéshez, különösen a házastársak és harmadik személy viszonyában, hiszen a jognak az ingatlan-nyilvántartásban bízó, jóhiszemű és visszterhesen szerző felet védenie kell és a gazdasági társaság létesítő okiratának érvénytelenségét is csak a törvényben meghatározott szűk körben lehet megállapítani. A Csjt. megalkotása óta eltelt évtizedekben a bírói gyakorlatban is egymástól eltérő – és párhuzamosan érvényesülő – megoldások alakultak ki pl. olyan esetekben, amikor a házastárs a másik házastárs hozzájárulása nélkül rendelkezett a közös vagyonhoz tartozó, de kizárólag az ő tulajdonként nyilvántartott ingatlanral (az alkalmazott különböző megoldásokat – érvénytelenség, hatálytalanság, kártérítés – ld.: *A családjog kézikönyve*, HVG-ORAC, Budapest 2000. 170–171. o., a Legfelsőbb Bíróság egy újabb, Pfv. II. 21981/2000/4. számú határozata szerint az ilyen ügylet nem semmis, hanem mint fedezetelvonó szerződés, hatálytalan).

A Javaslat a kérdést a fedezetelvonó szerződés szabályaira történő utalással oldja meg. Ez a megoldás ugyanis egyensúlyt teremt egyrészt a házastársi vagyontörségből eredő igény fedezetének védelme, másrészt a ingatlan-nyilvántartásban bízva, jóhiszeműen és visszterhesen szerző harmadik személy védelme, illetőleg a gazdasági társaság vagyoni alapjának védelme között. A Kötelmi Könyv rendelkezései szerint az a szerződés, amellyel harmadik személy (esetünkben: a másik házastárs) igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél (esetünkben: a házastársal szerződést kötő fél) rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. Meghatározott esetekben (pl. hozzátartozók között – gyakori ugyanis, hogy a házastárs az előző házasságból származó gyermekeinek „adja el” az ingatlant) a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélemezni kell. A fedezetelvonás jogkövetkezésménye az, hogy a szerző fél a házastárs vagyontörségi igényének a konkrét vagyontárgyból való kielégítését és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást – érvényes szerzése ellenére – túrni köteles. Ezek a szabályok a Legfelsőbb Bíróság 1/2002. PJE határozata (H. Gy. 2001/I. szám 14–16. o.) értelmében a fedezetelvonó apportálásra is vonatkoznak, amely szerint „... a cégbejegyzés megtörténte, a társaság létrejötte tehát nem lehet jogi akadály annak, hogy társaság tagjának (részvényesének) hitelezője a Ptk. 203. §-ában írt jogcímen keresettel kérhesse a társasági szerződés (alapító okirat), illetve ennek módosítása alapján nyújtott vagyoni hozzájá-

ulás relatív hatálytalanságának megállapítását...”. „A társasági szerződés visszerthes szerződés” ... „A vagyoni hozzájárulást megszerző társaság, amely a társaság tagjaiból (részvényeseiből) áll, rosszhiszeműség esetén köteles túrni, hogy a tag hitelezője – a végrehajtás útján be nem hajtható – jogerős ítéleten alapuló követelését a tag által átruházott vagyoni hozzájárulásból elégítse ki”. A tag társasággal szembeni felelősségére pedig ebben az esetben a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezései az irányadók.

3:52. § [A házastársal szembeni felelősség szerződés esetén]

Aki a házastársát is terhelő szerződést annak hozzájárulása nélkül köti meg, köteles házastársának az ebből eredő kárát megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése megfelelt a másik házastárs érdekének és feltehető akaratának, különösen, ha a szerződés a közös vagyont károsodástól óvta meg.

Annak a házastársnak, aki házastársának tényleges hozzájárulása nélkül kötött ügyletet, a házastársának az ezzel okozott vagyoni hátrányt meg kell térítenie. Az 1974. évi I. törvény mellőzte a Csjt.-nek azt a korábbi rendelkezését, amely szerint „az, aki a házastársát is terhelő ügyletet annak hozzájárulása nélkül köt, köteles házastársának ebből eredő kárát megtéríteni”. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a törvényhozó meg kívánta szüntetni az ügyletkötéssel kárt okozó házastárs felelősségét. A károsodás két, egymástól eltérő alapon jelentkezhethet: ha az ügylettel érintett vagyontárgy kikerült a közös vagyomból, és nincs jogcím a harmadik személytől való visszaszerzésére, ebben az esetben nem a jelen §, hanem a 3:60. § rendelkezései szerint kell annak értékét a jogellenesen rendelkező házastárs „terhére” a vagyommérlegbe beállítani és elszámolni, ez alól az ügyletkötő házastárs nem mentesülhet. A jelen § arról az esetről szól, amikor az ügyletkötésben részt nem vett házastársnak ezt meghaladó kára keletkezett, pl. az ügylet következtében a közös vagyomból teljesített szolgáltatás fejében a közös vagyomba került ellenszolgáltatás kisebb értékű, az ügylet folytán olyan kötelezettségek, terhek hárultak a közös vagyomra, amelyek a vagyom állományát, értékét csorbították. A Legfelsőbb Bíróságnak az utóbbi években több határozata az ilyen eseteket a megbízás nélküli ügyvitel szabályaival (Ptk. 484–487. §-ai) oldotta meg: annak tulajdonított jelentőséget, hogy a házastárs egyoldalú rendelkezése mennyiben szolgálta a másik házastárs érdekét, eljárása helyénvaló volt-e (helyénvalónak tekintette a beavatkozást pl. akkor, amikor a házastárs a munkáltatói kölcsön felhasználásával megszerzett közös személygépkocsit a hitelezőnek eladta és az eladási árat a gépkocsit terhelő közös adósság visszafizetésére használta fel – Pfv. II. 22.519/1999., hasonló eset még: Pfv. II. 22.717/1999.). A házastársnak az ilyen eljárásait azonban nem igazán tekinthetjük megbízás nélküli ügyvitelnek, hiszen „nem megbízás ügyvitel az az eset, ha valaki más ügyében úgy jár el, mintha az a sajátja volna, vagy pedig egyébként nem az ügy urának érdekében jár el, hanem a saját igényének kielégítésére törekszik, bár mindezekben az esetekben kiegészítőleg a megbízás nélküli ügyvitel bizonyos szabályait lehet alkalmazni” (*Világhy–Eörsi–Sárándi–Kemenes: Kötelmi Jog, Különös Rész, ELTE AJK Jegyzet 1987. 116. o.*). A javaslat erre a gondolatra felfűzve, a házastársak belső jogviszonyában a tényleges hozzájárulás nélküli rendelkezésre speciális kártérítési szabályt állít: az ilyen rendelkezéssel okozott kár megtérítése alól a házastárs nem a kártérítés általános formulájával mentheti ki magát („úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható”), hanem azt kell bizonyítania, hogy a szerződés megkötése megfelelt a másik házastárs érdekének és feltehető akaratának, különösen, ha az a közös vagyont károsodástól óvta meg (ez utóbbi esetre példa: a vihar által súlyosan megrongált és további károsodással fenyegető ház helyreállítási

munkálatainak fedezetét egyes közös vagyoni tárgyak eladásából biztosítja).

A vagyonközösség megszűnése

3:53. § [A vagyonközösség megszűnése]

A vagyonközösség megszűnik, ha

- a) a házastársak házassági vagyoni szerződésben a vagyonközösséget a jövőre nézve kizárják,
- b) a bíróság azt a házassági életközösség fennállása alatt megszünteti,
- c) megszűnik a házassági életközösség.

A házastársi vagyonközösség a 3:34. § (2) bekezdése értelmében a házassági életközösség idejére keletkezik. Ebből következik, hogy a vagyonközösség megszűnésének leggyakoribb, a törvény alapján bekövetkező módja az életközösség megszűnése. A javaslat szóhasználatilag is megkülönbözteti az életközösség megszakadását, amely annak átmeneti „megszűnését” jelenti és vagyonmegosztás hiányában a vagyoni rendszer folyamatoságát nem érinti, az életközösség megszűnésétől, ami a kialakult helyzet véglegességére utal [c] pont].

Abból a rendelkezésből, hogy a házastársak házassági vagyoni szerződést az életközösségük fennállása alatt is bármikor köthetnek [3:63. § (1) bek.], értelemszerűen következik, hogy megszűnik a vagyonközösség, ha a házastársak házassági vagyoni szerződésben a vagyonközösséget a jövőre nézve kizárják; erre a vagyom egy, pontosan körülhatárolható részében is lehetőségük van [a] pont]. A vagyonközösséget a 3:54. § alapján a bíróság is megszüntetheti [b] pont].

3:54. § [A vagyonközösség bírósági megszüntetése]

(1) A bíróság a vagyonközösséget bármelyik házastárs kérelmére a házassági életközösség fennállása alatt indokolt esetben megszüntetheti. Ilyen esetnek minősül különösen, ha

- a) a másik házastárs a kérelmet előterjesztő házastárs hozzájárulása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közös vagyomból őt megillető részesedést meghaladja;
- b) az egyéni vállalkozó másik házastársal, vagy azzal a szövetkezettel, gazdasági társasággal szemben, amelynek a másik házastárs korlátlanul felelős tagja, végrehajtási eljárás, illetve a szövetkezettel, gazdasági társasággal szemben felszámolási eljárás indult és ez a házastársi közös vagyomból őt megillető részesedést veszélyeztetheti;
- c) a másik házastársat cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezték és gondnokául nem a házastársát rendelték ki.

(2) A vagyonközösség – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a megszüntetését kimondó határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján szűnik meg.

I. A hatályos Csjt. 31. §-ának (1) bekezdéséhez hasonlóan a javaslat is lehetővé teszi, hogy a vagyonközösséget bármelyik házastárs kérelmére a bíróság a házassági életközösség fennállása alatt megszüntesse. Erre a hatályos törvény szerint fontos okból van lehetőség, amit a törvény nem részletez. A gyakorlatban ez a rendelkezés nem kerül alkalmazásra. Jogirodalmi felvetés szerint azonban „fontos ok” lehet az, ha a házastárs a másik házastárs vállalkozási tevékenységének kockázatát, felelőtlen, az ésszerűnél nagyobb kockázatot vállaló magatartásának következményeit kívánna a család feje fölé elhárítani (*Fekete László: Rendhagyó „előkészítő irat” a társasági vagyoni és a házastársi vagyonközösség összefüggései tárgyában – Ügyvédek Lapja 1997/2.*). A család létfeltételeinek ilyen módon való oltalma számos külföl-

di jogrendszerben megjelenik (ld.: Svájci ZGB 185. cikk 1. és 2. pont, Német BGB 1447. §, 1469. §, Holland Ptk. Első Könyv 109. cikk). Ezek nyomán a Javaslat példálózva felsorolja, hogy mik lehetnek azok az indokolt esetek, amikor a bíróság az életközösség fennállása ellenére „feloldhatja” a kérelmező házastársat a vagyonközösség köteléke alól, ilyen a házastárs mértéktelen (a közös vagyonból őt illető részesedést meghaladó) eladósodása [a] pont], az egyéni vagy társas vállalkozásával szembeni végrehajtás, illetve felszámolási eljárás megindulása, amely a másik házastárs részesedését veszélyeztetheti [b] pont], végül az az eset, amikor a másik házastársat gondnokság alá helyezték, de gondnokául nem a házastársát rendelték ki, hiszen ebben az esetben a másik házastárs és a gondnok a vagyonkezelés során megoldhatatlan konfliktusokba kerülhetne [c] pont]. (Az utóbbihoz hasonló rendelkezést a Svájci ZGB 185. cikk 5. pontja.)

A vagyonközösség megszüntetésére irányuló bírósági eljárás a hatályos jog szerint nemperes jellegű, részleteit A 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet (Ppék.) szabályozza. A Javaslat nyitva hagyja azt a kérdést, hogy peres vagy nemperes eljárásban történjék a döntés, az eljárási szabályok kidolgozásánál azonban feltétlenül szükséges a házastársak ismert hitelezőinek védelméről (tudomásszerzéséről) gondoskodni (a Ppék. 9. §-a szerint a vagyonközösséget megszüntető határozatot részükre is kézbesíteni kell). Ennél hathatósabb, már az eljárás során beépített védelem is komoly megfontolás tárgya lehet, ami bizonyítás lefolytatását igényelheti, ez viszont a peres eljárás mellett szól.

2. A vagyonközösség megszűnésének időpontját a bíróság a határozatában – annak okától függően – határozza meg; eltérő rendelkezés hiányában a megszűnés a megszüntetést kimondó határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján szűnik meg. Ezt követően kerülhet sor a házastársak között a vagyonmegosztásra.

3:55. § [A vagyonközösség bírósági megszüntetésének jogkövetkezményei]

Ha a bíróság a vagyonközösséget megszünteti, a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a továbbiakban a vagyonelkülönítés szabályai az irányadók.

A bíróság vagyonközösséget megszüntető határozatának jogkövetkezménye, hogy a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a vagyonelkülönítés szabályai vonatkoznak (3:72. §). Ebből az is következik, hogy a bíróság más vagyoni jogi rendszer érvényesülését (pl. közszerzeményt) a vagyonközösség megszüntetése esetén nem rendelheti el.

3:56. § [A vagyonközösség bírósági helyreállítása]

Ha az az ok, amelynek alapján a bíróság a vagyonközösséget megszüntette, már nem áll fenn, a bíróság az életközösség fennállása alatt – a házastársak közös kérelmére – a vagyonközösséget helyreállítja.

Több esetben előfordulhat, hogy az életközösség fennállása alatt megszűnik az az ok, amely miatt a bíróság a vagyonközösséget megszüntette. Ilyenkor a vagyonközösség – természetszerűen – nem áll automatikusan helyre. Tekintettel arra, hogy a megszüntetés harmadik személyek érdekeit, az ő szempontjaik figyelembevételét is jelentette, nincs lehetőség arra sem, hogy a házastársak a vagyonközösséget szerződéssel helyreállítsák. Erre csak a bíróságnak, a házastársak közös kérelme alapján van joga, amely végzésével – ez esetben nemperes úton – helyreállítja a vagyonközösséget és a végzéséről mindazokat értesíti, akik a vagyonközösséget megszüntető határozataról értesültek.

3:57. § [A közös vagyon megosztása]

(1) A vagyonközösség megszűnése esetén bármelyik házastárs igényelheti a közös vagyon megosztását. Ha a házasság a házastárs halálával szűnt meg, ez a jog az örökös is megilleti.

(2) Ha a házastársak a házastársi közös vagyont szerződéssel osztják meg, a szerződést közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a közös vagyonhoz tartozó ingóságok megosztására, ha a megosztás fogamatba ment.

(3) Ha a házastársak között nem jött létre szerződés a közös vagyon megosztása tárgyában, vagy az nem terjed ki a vagyonközösség megszűnéséhez kapcsolódó valamennyi igényre, a házastársi közös vagyon megosztását, illetőleg a rendezetlenül maradt igények elbírálását a bíróságtól lehet kérni.

1. A házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó igény a vagyonközösség megszűnésével nyílik meg (3:53. §). Tekintettel arra, hogy az életközösség nemcsak a felek elhatározásából, hanem az egyikük halála folytán is megszűnhet, ez a jog a házastárs vagy a házastársak örökösait is megilleti, feltéve, hogy a vagyon megosztására korábban [pl. az 3:53. § a) vagy b) pontja következtében] nem került sor. A közös vagyon megosztása az egyik házastárs és a másik örököse vagy mindkettőjük örökösei között ugyanolyan szabályok szerint és módon történik, mint amikor arra közvetlenül a házastársak között kerül sor (BH 1984/3. sz. 105., CDT. 126.), amit azonban az örökös korlátozott felelőssége befolyásol. Figyelemmel arra, hogy örökési jogunk a túlélő házastársnak – főszabály szerint – továbbra is özvegyi haszonélvezeti jogot biztosít (Tematika V. Könyv IV/5. pont), nincs szükség olyan, több külföldi jogban alkalmazott megoldásra, amely a túlélő házastársnak választási jogot ad annak eldöntésében, hogy a közös vagyonból őt illető részesedésre természetben vagy pénzben tart igényt.

2. A közös vagyon megosztása történhet: 1. szerződéssel, vagy 2. a bíróság ítéletével. A szerződésre a Javaslat – a Csjt. 27. § (3) bekezdésében foglaltakkal egyező – alakiságot ír elő, azzal a változtatással, hogy az nem csupán az életközösség alatt, hanem az életközösség megszűnése után kötött szerződésre is vonatkozik; az alakiságtól csak a közös vagyonhoz tartozó ingóságok tekintetében lehet eltekinteni és csak akkor, ha a megosztás fogamatba ment. A szerződésben a házastársak – a szerződéses szabadság általános érvényességi keretei között – szabadon határoznak vagyonuk megosztásáról, arra az 3:58–61. §-okban foglalt megosztási elvek nem irányadók; a szerződést tehát nem lehet megtámadni, vagy a teljesítését megtagadni önmagában azon az alapon, hogy a megosztás nem felel meg a törvény rendelkezéseinek; a szerződést egy későbbi jogvitában a bíróság sem „teheti félre” pl. a méltányossági klauzulára (3:58. § 2. mondat) hivatkozással. Abban az esetben viszont, ha a bíróság a szerződésben nem rendezett igényekről dönt, ügyelnie kell arra, hogy a szerződés és az ítélet tartalma együttesen feleljen meg a vagyonmegosztás törvényi rendelkezéseinek (Csjt. Kommentár 1988. Első Kötet 360. o.).

3. Amennyiben a házastársak között nem jött létre szerződés, vagy a szerződés nem rendezett minden kérdést a vagyon megosztásával vagy a vagyonközösség megszűnéséhez kapcsolódó egyéb (pl. megtérítési) igényekkel kapcsolatban, a házastársi közös vagyon megosztását, illetőleg a rendezetlenül maradt igények elbírálását a bíróságtól lehet kérni. Ez a rendelkezés egyértelművé teszi azt, a bírói gyakorlatban kialakított jogtételt, hogy az utóbbi esetben nincs szükség a szerződés megtámadására pl.

tévedés vagy feltűnő aránytalanság címén (BH 1995/1. sz. 26., CDT. 111.). Az 3:58-62. §-ok a bírói ítélettel történő rendezés jogi kereteit adják meg.

3:58. § [A közös vagyoni igények egységes és méltányos rendezése]

A házastársi vagyonközösségből eredő igényeket lehetőleg egységesen kell rendezni. A bíróságnak ítéletében gondoskodnia kell arról, hogy egyik házastárs se kerüljön a másikkal szemben méltánytalanul hátrányos helyzetbe.

A bíróság által elrendelt vagyonmegosztással kapcsolatban a hatályos Csjt. csupán néhány rendelkezést tartalmaz [31. § (2)–(5) bekezdései]. Ezeket a Javaslat részben pontosítja, részben kibővíti, és több kérdésben kiegészíti. Nem törekszik azonban a – több külföldi jogban fellelhető – részletes, kazuisztikus szabályozásra (pl. BGB, Code Civil). Inkább a rendezés jogi kereteit igyekszik megadni, beépítve több, a Legfelsőbb Bíróság korábbi 10. irányelve folytán a bírói gyakorlatban változatlanul érvényes jogelvet, de továbbra is számos kérdés megoldását a bírói gyakorlatra hagyja, hiszen a házastársak életviszonyai, vagyoni viszonyai, közös gazdálkodásuk módja nagyon különböző, és lehetőséget kell adni a bírónak az egyedi körülmények értékelésére.

A Javaslat a vagyonmegosztás két legfontosabb elvét emeli ki: 1. a házastársi vagyonközösségből eredő igényeket lehetőleg egységesen kell rendezni, hiszen valamennyi igény számbavétele nélkülül vagyommérleg felállítása és az igazságos vagyonmegosztás elképzelhetetlen, 2. a rendezés alapvető szempontja a méltányosság, hiszen a házastársak egymással nemcsak vagyoni, hanem elsősorban érzelmi kapcsolatban élő személyek, akik pontos elszámolási kötelezettséggel egymásnak nem tartoznak. Az egységes rendezés követelménye perjogi szempontból természetesen nem jelenti azt, hogy a bíróság hivatalból folytathat le bizonyítást, hanem a felek által rendelkezésre bocsátott peradatok alapján kell az előterjesztett igényekről döntenie (BH 2003/4. sz. 157.).

3:59. § [A közös vagyon és a különvagyon közötti megtérítési igények]

(1) A közös vagyon megosztása során igényelni lehet a közös vagyomból a különvagyorra, illetve a különvagyomból a közös vagyona, úgyszintén az egyik házastárs különvagyonából a másik házastárs különvagyonára történő ráfordítások, valamint a másik vagyomból teljesített tartozások a megtérítését. A megtérítési igények elszámolására a vagyoni hányad értékének megállapítására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.

(2) Nincs helye megtérítésnek, ha arról a házastárs lemondott. A lemondás nincs alakszerűséghez kötve, de azt annak a házastársnak kell bizonyítania, aki a lemondásra hivatkozik.

(3) A közös életvitel körében elhasznált vagy felélt különvagyon megtérítésének csak különösen indokolt esetben van helye.

(4) A hiányzó közös vagyon, illetőleg különvagyon megtérítésének nincs helye, ha a vagyonközösség megszűnésekor nincs közös vagyon, és a megtérítésre köteles félnek különvagyona sincs.

1. A reálszerzésen alapuló házassági vagyoni jogi rendszerben gyakran előfordul, hogy a közös vagyon és a házastársak különvagyonai vegyülnek egymással. Ezért minden külföldi jogrendszer, amely a vagyonközösséget szabályozza, gondoskodik valamilyen formában az alvagyonok közötti megtérítési igények kielégítéséről. (pl. a Svájci ZGB 238. cikk „pótlási kötelezettségről” beszél). Magyarországon a megtérítésre vonatkozó szabályok az 5. irányelv majd a 10. irányelv nyomán épültek be a Csjt. 31. §-ának (3) bekezdésébe. Mai napig vitás azonban a gyakorlatban, hogy az egyik alvagyon megtérítési igénye a másikkal

szemben kötelmi vagy dologi természetű-e, (ennek különösen ingatlan esetén van – akár a lakáshasználat rendezésére is kiható – következménye). A Javaslat szerint a megtérítési igény főszabály szerint kötelmi igény, a ráfordítás folytán gyarapodó vagyon tulajdonosa térít a másik vagyon részére, a térítés módja azonban történhet természetben is (pl. más vagyontárgyakkal). Kivétel ez alól az az eset, amikor az egyik alvagyonhoz tartozó ingatlanra a másik alvagyonból olyan ráfordítás történik, amely megfelel a ráépítés (hozzáépítés) törvényi feltételeinek. A jelenlegi bírói gyakorlattal (BH 1997/2. sz. 72., CDT 144.) szemben, nem elegendő tehát – a házastársak egymás közötti jogviszonyában sem – a tulajdonszerzéshez, hogy az ingatlan jelentős és tartós értéknövekedését eredményező ráfordításra kerüljön sor, tulajdonjogot (tulajdoni hányadot) a másik alvagyonban ráépítésre vagy hozzáépítésre hivatkozó házastárs csak a Dologi Jogi Könyv rendelkezéseinek megfelelően szerezhet. A megtérítési igény főszabályától eltér a 62. § is, amely szerint a vagyonközösség megszűnésekor meglévő különvagyont lehetőleg természetben kell kiadni.

A megtérítési igény elszámolásánál a vagyontárgy értékváltozását a 3:60. § (1) bekezdése 2. mondatának megfelelően kell figyelembe venni.

Megtérítésre a hatályos jog szerint az egyik alvagyonból a másik alvagyonba történő beruházások, továbbá kezelési és fenntartási költségek esetén kerülhet sor. Emellett sor kerülhet a másik alvagyon adósságára felhasznált összeg megtérítésére is. Az előző körbe tartozó költségeket a Javaslat a ráfordítás gyűjtőfogalom alá vonja, és külön kiemeli a másik vagyonból teljesített tartozásokat. Természetesen azt, hogy mikor, melyik alvagyonból történt a ráfordítás, illetve a tartozás kifizetése és annak folytán melyik alvagyon gyarapodott, a közös vagyonnak és a különvagyonoknak a 3:37–39. §-ok alapján történő számbavétele után lehet meghatározni.

2. A Javaslat pontosítja a megtérítésről való lemondás szabályait is. A lemondás szándéka helyett, magának a lemondásnak a tényét tekintti olyannak, ami a megtérítés alól mentesíti a másik házastársat. A lemondás lényegében ajándékozás, amely a szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok szerint (pl. téves feltevés címén) megtámadható. A lemondás nincs alakszerűséghez kötve (ráutaló magatartással és a vagyonok vegyülését követően is történhet), de azt annak a házastársnak kell bizonyítania, aki a lemondásra hivatkozik (a Javaslat tehát egyértelműen szakít azzal a korábbi bírói gyakorlattal, amely mintegy vélelmezte a közös vagyon javára történő lemondást).

3. Változatlan szabály, hogy a közös életvitel körében elhasznált vagy felélt különvagyon megtérítésének csak különösen indokolt esetben van helye.

4. A Csjt. 31. § (4) bekezdésével azonos szabályt tartalmaz a (4) bekezdés.

3:60. § [A közös vagyoni hányad értéke és kiadása]

(1) A házastársat a közös vagyomból megillető hányadot a vagyonközösség megszűnésekor fennállott állapot és érték szerint kell megállapítani. A vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozást azonban figyelembe kell venni, kivéve, ha az kizárólag valamelyik házastárs magatartásának az eredménye.

(2) A vagyonközösséghez tartozó közös tulajdoni tárgyak megosztására a közös tulajdon megszüntetésének szabályait kell alkalmazni azzal, hogy természetbeni megosztásnak akkor sincs helye, ha azt bármelyik házastárs észszerű indok alapján ellenzi.

(3) A vagyonközösségben lévő jogok és követelések megosztására a (2) bekezdésben foglalt szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

1. A vagyontárgyak, vagyoni részesedések értékének megállapítására a magyar tételes jog – több külföldi joggal ellentétben –

nem tartalmaz szabályt, a bírói gyakorlat viszont a volt 10. irányelv 5–6. pontjaiban kifejtett elveket következetesen alkalmazta. Ezek közül a legfontosabbakat emeli be a Javaslat az (1) bekezdésbe. Lényegük, hogy a házastársak vagyoni részét a vagyoni közösség megszűnéskori állapot és érték alapján kell meghatározni, de a közös vagyon megosztásáig terjedő időben beállt változásokat figyelembe kell venni (a megosztáskori értéken kell számolni), kivéve, ha ez az értékváltozás nem objektív okok (pl. forgalmi értékváltozás), hanem – akár pozitív, akár negatív értelemben (pl. ráfordítás, illetőleg kizárólagos használat, rongálás) – kizárólag valamelyik házastárs magatartásának eredménye.

2. A (2) bekezdés a közös vagyontárgyak megosztásának módját rendezi, lényegében a hatályos joggal egyezően. Különbséget tesz azonban a közös vagyon egyes elemei között abból a szempontból, hogy olyan vagyontárgyakról van-e szó, amelyek a Dologi Jogi Könyv szerint tulajdonjog tárgyai lehetnek (birtokba vehető dolgok, illetve azok a javak, amelyekre a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell), vagy a vagyoni közösségben lévő jogokról, illetve követelésekről. Az előző esetben a közös tulajdon tárgyainak megosztására a közös tulajdon megszüntetésének szabályait kell alkalmazni, így azokat elsősorban természetben kell megosztani, másodsorban pénzbeli értéktérítés mellett kerülhetnek egyes tárgyak vagy azoknak az egyik házastársat megillető hányadai a másik házastárs tulajdonába, végül sor kerülhet egyes vagyontárgyak közös értékesítésére és a vételár felosztására is (erre ingatlanok esetén van példa). A megszüntetés lehetőségeinek a dologi jogi szabályokon túlmenő korlátja, hogy a bíróság nemcsak azt a megszüntetési módot nem alkalmazhatja, amely ellen mindkét házastárs tiltakozik, hanem természetbeni megosztást akkor sem rendelhet el, ha azt bármelyik házastárs ésszerű indok alapján ellenzi (pl. valamely dologösszeség indokolatlan megbontására, a házastárs számára előszereteti értékkel bíró tárgynak a másik házastárshoz kerülésére, a gyermek használatára szolgáló vagyontárgyaknak a kiadására kerülne sor).

3. A vagyoni közösségben lévő vagyoni értékű jogok és követelések megosztása körében – minthogy azok nem minősülnek a tulajdonjog tárgyainak – a közös tulajdon megszüntetésének szabályai csak áttételesen, az adott jogosultság vagy követelés jellegének megfelelően alkalmazható. A vagyoni igények egyes rendezésének elvéből kifolyólag azonban a vagyonmegosztásnak – a házastársak kérelmeinek keretei között – ezekre is ki kell terjednie. Az egyik leggyakoribb közös jogosultság, a házastársakat együttesen megillető hasznélvezeti jog megosztásának módjait a Ptk. a dologi jogi szabályok között rendezi, amelyek értelmében lehetőség van e jogközösség megszüntetésére is. (Tipikus esetben a házastársaknak kiskorú gyermekeik ingatlanán áll fenn hasznélvezeti joga, amelyet célszerű lehet egyedül annak a házastársnak juttatni, aki a továbbiakban a szülői felügyeleti jogokat gyakorolja.)

3:61. § [A vagyontárgyak és a tartozások szétszétválasztása]

(1) Annak meghatározásánál, hogy a vagyonmegosztás során egyes vagyontárgyak melyik házastárs tulajdonába kerüljenek, a bíróság elsősorban a házastársak egyező nyilatkozatát veszi figyelembe; ennek hiányában a célszerűség, az arányosság és a méltányosság elvei alapján dönt.

(2) Az egyik házastárs foglalkozásának, vagy egyéni vállalkozásának céljára szolgáló vagyontárgyak elsősorban ezt a házastársat illetik meg.

(3) Ha az egyik házastárs olyan gazdasági társaság tagja (részvényese), amelyben e házastárs vagyoni hozzájárulását a közös vagyonból biztosították, a bíróság a másik házastársnak – kérelmére – a társasági tagsági jogok átruházására vonatkozó szabályok szerint, akkor juttathat a gazdasági társaságban vagyoni hányadot, ha részesedése a házastársi közös vagyonból a 60. § (2) bekezdésének valamint a 61. § (1) bekezdésének a figyelembevételével más módon nem adható ki.

(4) Ha a vagyontárgyat tartozás terheli, azt a megosztást követően, a házastársak egymás közti viszonyában az a házastárs viseli, akinek a vagyontárgy jutott. A tartozások megosztása a jogosulttal szemben a tartozás-átvállalás szabályai szerint hatályos.

1. A vagyoni rész (jutó) kiadásához, a vagyontárgyak szétszétválasztásához hozzátartozik annak meghatározása, hogy melyik vagyontárgy melyik házastársé legyen, illetőleg a tartozásokat a házastársak a továbbiakban miként viseljék. E vonatkozásban minden esetre érvényes, részletes szabályokat állítani – az esetek különbözőségei miatt – nem lehet. A bírói gyakorlat tapasztalatai alapján elsődleges jelentősége a felek egyező nyilatkozatának van, akik általában a vagyonmérleg legtöbb tétele tekintetében meg tudnak egyezni abban, hogy melyik vagyontárgy melyikükhöz kerüljön. Abban az esetben, ha ez mégsem történik meg, a bíróságnak az eset összes körülményei alapján kell döntenie, és pedig a célszerűség (okszzerű gazdálkodás, lehetőségek), az arányosság (mindkét házastárshoz kerüljenek lehetőleg értékálló vagyontárgyak és elhasználódó dolgok is) valamint a méltányosság (mindkét fél életkörülményeinek „jóakaró, emberséges értékelése” – idézet *Szaladitstól*) elvei alapján (mindháromra számos példát a gyakorlatból ld.: *A családjog kézikönyve*, i. m. 199–201. o.).

2. A jogelveket tartalmazó főszabály alól azonban egyes vagyontárgyak esetében kivételt kell tenni, mert azok sorsát nem lehet a bíró egyedi mérlegelésére bízni. Az egyik házastárs foglalkozásának, vagy egyéni vállalkozásának céljára szolgáló vagyontárgyak ezt a házastársat kell, hogy megillessék, egyébként a foglalkozást nem tudná folytatni, vagy az üzlete csődbe menne. Nem szólva arról, hogy bizonyos esetekben a foglalkozás gyakorlásának a joga jogszabály rendelkezése következtében nem is adható át a másik házastársnak (pl. az orvosi praxisjog mint vagyoni értékű jog a házastársi közös vagyonba tartozik, de a 2000. évi II. törvény rendelkezései alapján annak gyakorlása személyhez kötött). Az egyéni vállalkozás gépsorai, árukészlete sem „vonható ki” jelentős anyagi veszteség és adófizetési kötelezettség nélkül a vállalkozásból. Ezért ezek a vagyontárgyak csak kivételesen, akkor adhatók a másik házastársnak a vagyonmegosztás során, ha a foglalkozás vagy a vállalkozás folytatásának jogi előfeltételével ő is rendelkezik, és azt egyéb körülmények is nyomtatékosan indokolják (pl. a vállalkozást a házastársak az együttélés alatt közösen folytatták, vagy abban ő is aktívan részt vett és a felek körülményei indokolják, hogy a továbbiakban egyedül ő folytassa ezt a tevékenységet, és annak anyagi konzekvenciáit is vállalja).

3. A (3) bekezdés a gyakorlatban régóta várt szabályt tartalmaz: meghatározza, hogy miként lehet a gazdálkodó szervezetbe „bevitt” házastársi közös vagyont megosztani. A rendelkezés arra az esetre vonatkozik, amikor az egyik házastárs olyan gazdálkodó szervezet tagja (részvényese), melyben a vagyoni hozzájárulását a házastársi közös vagyonból biztosították. A megoldás lényege, hogy a másik házastárs csak a társasági tagsági jogok átruházására vonatkozó szabályok szerint szerezhethet a gazdasági társaságban vagyoni hányadot. Ha tehát a gazdálkodó szervezet személyegyesítő jellegű (közkereseti társaság, betéti társaság), a másik házastársnak a bentlévő közös vagyoni érték fejében elsősorban elszámolási igénye lehet a házastársával szemben, társasági részesedést a társasági szerződés módosítása esetén szerezhethet [2006. évi IV. törvény 101. § (2) bek.] Abban az esetben viszont, ha kft.-ről vagy részvénytársaságról van szó, amelyben a tagsági jogokat az üzletrész, illetőleg a részvény testesíti meg, amely – főszabály szerint – szabadon átruházható, a másik (nem tag) házastárs, kivételesen igényt tarthat az üzletrész (részvény) közös vagy kizárólagos tulajdonjogára, illetve az üzletrész felosztása útján önálló üzletrészre két feltétellel: 1) a közös vagyonból őt illető rész a 3:60. § (2) és 3:61. § (1) bekezdésében meghatározott elvek alapján más módon (kompenzációval) nem bizto-

sítható, 2) tulajdonszerzése nem ellentétes az adott gazdálkodó szervezetre (részvényfajtára) vonatkozó jogszabályokkal (pl. dolgozó részvény korlátozott átruházhatósága). E megoldás mellett érvel a jogirodalom (*Csűrű: Értékpapírok*, i. m. 59. o.), ebben az irányban fejlődik az utóbbi években a bírói gyakorlat (ld.: Bírósági Döntések Tára II. évf. 12. szám 196. jogeset, LB Polgári Koll. Gazdasági Szakág 657. Elvi Határozat – H. Gy. 2002/1.) és legújabban a gazdasági jogalkotás is. A 2006. július 1. napján hatályba lépő új társasági törvény (2006. évi IV. törvény) 129. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróság a házassági vagyoni perben a nem tag házastársnak – kérelmére – az üzletrész adásvételi szerződésen kívüli átruházására vonatkozó szabályok szerint juttathat társasági részesedést, és a (3) bekezdés alapján – az elővásárlási jogok érvényesülése mellett – az üzletrész házastársak közötti megosztására értékesítés útján is sor kerülhet. A házastársak között lehetséges a közös vagyoni forrásból szerzett – egyikük nevére szóló – részvény megosztására is a részvény átszállásának szabályai szerint (181. §). Ezek a szabályok meghatározzák azokat a lehetséges módokat, amelyek alapján a bíróság a nem tag házastárs igényének kielégítéséről rendelkezhet. [Mindezek természetesen irányadók akkor is, ha a házastársak szerződéssel rendezik a társasági részesedés jogi sorsát; erre az esetre értelemszerűen a 3:61. § (3) bekezdésének utolsó fordulatában lévő korlátozás nem vonatkozik.] A gazdálkodó szervezetben lévő vagyoni „részesedés” értékének megállapítására, annak a házastársak közti elszámolására a vagyonmegosztás általános szabályai [3:60. § (1) bek.] az irányadók, így – többek közt abban is – hogy a házastársak között nem a könyv szerinti érték, hanem a tagot megillető vagyoni „részesedés” forgalmi értékén kell elszámolni (BH 1999/12. sz. 553., LB 209. Elvi Határozat – H. Gy. 2000/1. sz.).

4. A (4) bekezdés a vagyon passzív elemeinek, a tartozásoknak a megosztását rendezi. A főszabály, hogy az adósságokat a házastársak között a tartozás átvállalás szabályai szerint kell megosztani, ami azt jelenti, hogy a kettőjük közti jogviszonyban a szerződésük, illetve a bíróság rendelkezése dönti el, hogy az adósságok hogyan oszlanak meg közöttük, ahhoz azonban, hogy az a jogosulttal szemben is hatályos legyen, az átvállaláshoz a jogosult hozzájárulása szükséges. Ez utóbbi vonatkozik a (4) bekezdés első mondatában foglalt esetre is, a különbség annyi, hogy a vagyontárgyat terhelő tartozást a házastársak belső viszonyában az a házastárs viseli, akinek a vagyontárgy jutott (pl. a lakást terhelő jelzálogjoggal biztosított hitelt).

3:62. § [A különvagyon kiadása]

A vagyontársak megszűnésekor meglévő különvagyont természetben kell kiadni, kivéve, ha az a vagyontársak vegyülése folytán nem lehetséges, illetve a szétválasztás akár a közös vagyon, akár a különvagyon jelentős értékcsökkenésével járna.

A § a vagyontársak megszűnésekor meglévő különvagyon sorsára vonatkozóan ad szabályt: az ilyen különvagyont természetben kell kiadni, mert ez áll összhangban a tulajdonjog – Alkotmányban is rögzített – védelmével. Ha azonban ez az alvagyontársak vegyülése folytán nem lehetséges, vagy a szétválasztás akár a közös vagyon, akár a különvagyon jelentős értékcsökkenésével járna (pl. különvagyoni forrásból létesített értékes, méretre készített konyhai berendezés a közös lakásban), a bíróság az értékiegyenlítés mellett is dönthet.

III. Fejezet

A házassági vagyoni szerződés

A házassági vagyoni szerződés szabályozása a hatályos Családjogi törvényben nagyon hiányos. A szerződés tartalmáról a

Csjt. 27. §-ának (2) bekezdése mindössze annyit mond, hogy „a szerződésben [a házastársak és a házastársak] a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetőleg a különvagyonba”. Ez a meghatározás nem ragadja meg a házassági vagyoni szerződés lényegét, amely a házastársaknak csaknem valamennyi kérdésben lehetőséget ad vagyoni viszonyaik szabad rendezésére, a törvényes vagyoni rendszertől való „kilépésre”, és nem ad mintákat arra, hogy ez a „kilépés” miként történhet, még körvonalakban sem tartalmaz diszpozitív rendelkezéseket a választható vagyoni rendszerekre. Részben ennek is köszönhető, hogy a bevezetése óta eltelt lassan két évtizedben a házassági vagyoni szerződés kötése a kívánt mértékben nem terjedt el. A javaslat ezeket a hiányokat kívánja – a gyakorlat igényeiből kiindulva – pótolni, és keretszabályokat adni ahhoz, hogy ez a szerződéstípus betölthesse a társadalmi rendeltetését: egyrészt a házastársak autonómiájának biztosítását, másrészt – bizonyos korlátok felállításával – a család védelmét. A szabályok kialakításának fontos szempontja emellett, hogy megfelelő védelmet adjon a házastárs(ak) hitelezői számára is.

A házassági vagyoni szerződés jogintézménye a Családjogi Könyvben nyer szabályozást, de ez nem változtat azon, hogy jogi jellegét tekintve szerződés, ezért – természetesen – vonatkoznak rá a szerződésnek a Kötelmi Könyvben rögzített általános szabályai is (ld.: a szerződés létrejötte, megkötése, megszűnése, érvénytelensége, beleértve pl. a jóerkölcsbe ütközés tilalmát, a szerződés megtámadhatóságának okait – más kérdés az, hogy pl. a feltűnő értékaránytalanság szabályai e szerződésre mennyiben alkalmazhatók), mindazokban a kérdésekben, amelyekben a javaslat speciális szabályozást nem ad. A feleknek értelemszerűen lehetőségük van mind az általános, mind a speciális rendelkezésektől eltérni, ha azt a törvény nem tiltja.

Általános rendelkezések

3:63. § [A házassági vagyoni szerződés tartalma]

(1) Házassági vagyoni szerződésben a házastársak maguk határozhatják meg azt a vagyoni rendszert, amely – a házastársi vagyontársaság helyett – a szerződésben meghatározott időponttól életközösségük időtartama alatt irányadó.

(2) A felek a házassági vagyoni szerződésben vagyoni meghatározott részei tekintetében különböző vagyoni rendszereket köthetnek ki és egészben vagy részben eltérhetnek a törvényes vagy a választott vagyoni rendszerek szabályaitól is, feltéve, hogy az eltérést a törvény nem tiltja.

1–2. A házassági vagyoni szerződés eltér a házastársak egymás között létrejött más szerződéseitől, így a házastársak egymással szembeni vagyoni igényeit (a vagyonmegosztást) rendező szerződésektől. Alapvető jellegzetessége, hogy abban a házastársak a házasság vagyoni hatásait a törvénytől eltérően szabályozhatják (ezt a meghatározást rögzítette az Mtj. 165. §-a is). A 3:63. § kiemeli a szerződés lényegi elemeit: a) abban a házastársak és a házastársak megválaszthatják a vagyoni rendszert, amely életközösségük tartama alatt irányadó, ennek során a házastársi vagyontársaság helyett a törvényben szabályozott más vagyoni rendszert köthetnek ki, b) meghatározott rendeltetésű vagyonaik (pl. az üzleti, vállalkozási célú vagy akár mezőgazdasági célra használt, ingó és ingatlan vagyonaik) tekintetében különböző vagyoni rendszereket állapíthatnak meg (vegyíthetik a törvényben szabályozott rendszereket), és c) egészben vagy részben eltérhetnek a választott vagyoni rendszer szabályaitól is, ha azt a törvény nem tiltja. A választható vagyoni rendszerek közül a törvény csak kettőt szabályoz (a szerzeményi közösséget és a vagyonekülönítést), amelyekre vár-

hatóan – az eddigi szerződésalkotási gyakorlat szerint – igény lehet, és ezeknek is csak a körvonalait (leglényesebb rendelkezéseit) határozza meg. A rendszer kiválasztása esetén minden bizonytalansággal szemben lehet ezeknek a keretszabályoknak a részletesebb kitöltésére, hogy azok – a felek egyedi körülményeihez, életkörülményeikhez képest – a vagyoni viszonyok kielégítő rendezésére alkalmasak legyenek.

3:64. § [A szerződés megkötésének feltételei]

(1) Házassági vagyoni szerződést a házassulók és a házastársak csak személyesen köthetnek.

(2) Korlátozottan cselekvőképes személy, valamint a 18. életévét be nem töltött házastárs által kötött házassági vagyoni szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

1. A házassági vagyoni szerződés alanyainak meghatározásában (házassulók, házastársak) nincs változás a hatályos joghoz képest. A házassági vagyoni szerződés a felek legbensőbb vagyoni viszonyait szabályozza: a jövőre nézve meghatározza azt, hogy vagyoni szempontból a házastársak miként fognak együtt élni. Ezért a Javaslat – a kodifikációs tanulmányban javasoltaknak megfelelően (ld.: *Tóthné*: i. m. 34. o.) – kimondja, hogy a szerződést csak személyesen lehet megkötni, képviselő útján nem (A Német BGB 1411. §-a nem zárja ki a törvényes képviselőt, de ugyanezen okból a felek személyes jelenlétét kívánja meg a szerződéskötésnél).

2. Korlátozottan cselekvőképes személy, valamint a 18. életévét be nem töltött – a házasságkötéssel teljesen cselekvőképesé vált – házastárs szerződésalkotásának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges (ügy: *Tóthné*: i. m. 35. o.). Cselekvőképtelen személy házassági vagyoni szerződést nem köthet.

3:65. § [A szerződés alakja és nyilvántartása]

(1) A házassági vagyoni szerződés érvényességéhez annak közokiratba foglalása szükséges.

(2) A szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a szerződést a házassági vagyoni szerződések nyilvántartásába bevezették, vagy ha a házaspár bizonyítja, hogy a harmadik személy a szerződésről valamint annak tartalmáról tudott.

(3) A házassági vagyoni szerződések nyilvántartását a Magyar Országos Közjegyzői Kamara kezeli.

(4) A Magyar Országos Közjegyzői Kamara kérelemre tájékoztatást ad arról, hogy a házastársak szerződése szerepel-e a nyilvántartásban. A szerződés tartalmáról felvilágosítás csak valamelyik házastárs írásbeli felhatalmazása alapján vagy hatóság részére, törvényben meghatározott feladatai teljesítése érdekében adható. A jogellenes adatkérés, illetve adatfelhasználás jogkövetkezményeit a felvilágosítást kérő viseli.

1. A Csjt. 27. §-ának (3) bekezdése szerint a házassági vagyoni szerződés érvényességéhez annak közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez vonatkozik egyébként a házastársak között az életközösség fennállása alatt létrejött más szerződésekre is. A Javaslat kettéválasztja a szabályozást: míg más szerződéseknel továbbra is fenntartja a jogi képviselővel való ügyletkötés előírását, a házassági vagyoni szerződésre közokirati formát ír elő. Ennek a „szigorításnak” egyrészt az az oka, hogy a házastársak vagyoni viszonyait a jövőre nézve rendező szerződés valamennyi európai országban közokirati formához kötött, azt közjegyzői okiratba kell foglalni [BGB 1410. §, Code Civil 1394. §, Osztrák Házassági törvény 97. § (1) bek. Holland Ptk. Első Könyv 115. cikk, még a Szlovén Házassági és Családjogi törvény 47. cikke is, amely csak korlátozottan ismeri el a vagyoni viszonyok körében a szerződésalkotás lehetőségét, azt közjegyzői jóváhagyáshoz köti]. Másrészt a Javaslat meg kíván

vánja valósítani a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartását, amelyet a Magyar Országos Közjegyzői Kamara vezet. A szerződéshez – mind a házastársak mind a hitelezők irányában – szükséges garanciákat a zárt számú közjegyzőségben látja leginkább megvalósíthatónak. A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény (Ktv.) 1. §-a a közjegyzőséget az állam igazgatószolgálati szervezetén belül határozza meg, a Ktv. 5. és 12. §-a a közjegyzőnek közreműködési kötelezettséget ír elő. Ennek alapján jelölte ki a közjegyzők alkotmányos státuszát az Alkotmánybíróság a magyar jogrendszeren belül (vö. 108/B/1992. és 944/B/1994. sz. határozatok – ABH 1994.), és a közjegyző okirat készítési tevékenysége az Európai Bíróság joggyakorlata szerint is a közhatalom gyakorlása körébe esik. (Unibank ügy, C-260/97., Reyners ügy, C-2/74.). A közokirati formát javasolja a Konceptió kidolgozásának alapjául szolgáló kodifikációs tanulmány (*Tóthné*: i. m. 35. o.) és a Tematika is (58. o.).

Tekintettel arra, hogy a házassági vagyoni szerződés a felek tartós jogviszonyát szabályozza, a szerződésekre vonatkozó általános szabályok értelmében a szerződés teljesítése (az annak megfelelő vagyoni rendszer szabályai szerinti együttélés) a közokirati forma hiányából eredő érvénytelenséget nem orvosolja.

2. A Javaslat – ugyancsak külföldi példák alapján – a házastársak hitelezőinek védelme érdekében rendelkezik a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásáról és kimondja, hogy a vagyoni szerződés harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha a szerződést az országos nyilvántartásba bevezették, vagy konkrét esetben a házaspár bizonyítja, hogy a velük (egyikükkel) szerződött harmadik személy a szerződésről, valamint annak tartalmáról tudott. Ettől kezdve azonban a harmadik személy nem hivatkozhat arra, hogy a szerződésről nem tudott.

3. A harmadik személy tájékozódását segítik a (4) bekezdésben rögzített szabályok. E szerint a Magyar Országos Közjegyzői Kamara az általa vezetett nyilvántartás alapján bárkit tájékoztat arról, hogy a házastársak között van-e házassági vagyoni szerződés. A szerződés tartalmáról további felvilágosítás azonban csak valamelyik házastárs írásbeli felhatalmazása alapján adható [pl. a szerződő fél (házastárs) ad felhatalmazást harmadik személynek a szerződésbe való betekintésbe]. Természetesen a harmadik személy megelégedhet azzal a tájékoztatással is, amit a házastársak vagy egyikük nyújt a részére. Ugyancsak jogosultak a szerződés tartalmáról felvilágosítást kérni azok a hatóságok, amelyeknek a törvényben meghatározott feladataik teljesítéséhez szükséges (pl. a vagyonmegosztási perben eljáró bíróság, a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző). A jogellenes adatkérés, illetve adatfelhasználás jogkövetkezményeire vonatkozó szabály – a Pp. 2001. évi XV. törvénnyel módosított 311. §-ának (5) bekezdésének a gondnokoltak névjegyzékére vonatkozó rendelkezéseket megfelelően átvéve – az 1992. évi LXIII. törvény (Atv.) 6. §-ának (2) bekezdésén és 12. § (1) bekezdésén alapul. Az országosan összekapcsolt, közhiteles számítógépes nyilvántartással kapcsolatos részletes szabályokat külön jogszabályban kell rendezni.

3:66. § [A szerződés módosítása és megszüntetése]

(1) A házassági életközösség fennállása alatt a házastársak a szerződést bármikor módosíthatják vagy megszüntethetik.

(2) A szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben, a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg. Ez a rendelkezés irányadó a szerződés módosítására és az életközösség fennállása alatt kötött újabb szerződésekre is.

(3) A szerződés módosítására és megszüntetésére a szerződés létrejöttére vonatkozó érvényességi és hatályossági szabályok az irányadók.

1. A házastársak nincsenek elzárva attól, hogy a házassági vagyoni szerződést – a szerződés létrejöttére vonatkozó szabályok szerint – a házassági életközösség fennállása alatt bármikor módosítsák vagy megszüntessék. Az utóbbi esetben – a felek eltérő rendelkezése hiányában – együttélő házastársak között a törvényes vagyoni rendszer lép életbe [vö. 3:74. § (1) bek.].

2. A Javaslat előírja, hogy a szerződés (annak módosítása vagy a helyébe lépő újabb szerződés) nem tartalmazhat olyan visszamenő hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben, a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg. A házastársaknak ugyanis azokat a hitelezőit is védeni kell a „belső” vagyonmozgatástól, akiknek a követelése korábban keletkezett, mint amikor a házastársak a szerződést megkötötték (módosították). Egyes jogrendszerek ezt más módon, azzal a megoldással biztosítják, hogy megtámadási jogot adnak a hitelezőknek a szerződéssel szemben; egy ilyen rendelkezés azonban hosszabb időre nem kívánatos jogilag bizonytalan helyzetet eredményezne.

3. A (3) bekezdés a szerződés módosítás, illetve megszüntetés érvényességével és hatályosságával kapcsolatban visszautal a szerződés létrejöttének szabályaira (A házassági vagyoni szerződés nem szűnhet meg tehát a kötelező alakosságok nélkül akként, hogy az annak megfelelő állapot a felek egyező akaratából létrejön.).

3:67. § [Harmadik személyek védelme, a házastársaknak a vagyoni szerződéstől eltérő szerződésével szemben]

A házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz, illetve a külön vagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése értelmében a közös-, illetve a különvagyonhoz tartozik.

Ez a szakasz összefügg a 3:41. § (2) bekezdésében foglaltakkal, amely a közös vagyon, külön vagyon közötti változtatások hatályát korlátozza harmadik személlyel szemben. A különbség annyi, hogy míg a 3:41. § (2) bekezdése a törvényes vagyoni rendszer szabályaihoz képest történő változások hatályát korlátozza, ehelyütt a (nyilvánított) házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől való eltérés hatálya függ attól, hogy a harmadik személy tudott-e vagy a körülményekből tudnia kellett-e arról, hogy a vagyontárgy a közös- vagy a különvagyonhoz tartozik.

3:68. § [Halál esetére rendelkező szerződés]

(1) Házassági vagyoni szerződésben a házastársak vagyonuk sorsáról haláluk esetére is rendelkezhetnek; e rendelkezésekre a közös végrendelet szabályait kell alkalmazni.

(2) Ha a házastársak házassági vagyoni szerződésben a korábban meghalt házastárs vagyona tekintetében egymást kölcsönösen örökössé nevezték, ez a rendelkezés hatályát veszti, ha bármelyiküknek a szerződés megkötése után gyermeke születik. Nem veszti hatályát az a rendelkezés, amelyben az örökhagyó házastárs a túlélő házastársnak csak a halálakor meglévő vagyon hasznélvezetét biztosította.

A házassági vagyoni szerződésben kikötöttek értelemszerűen kihatnak arra is, hogy a házasság halállal történő megszűnése esetén mi marad az egyik, illetve a másik házastárs vagyonában. Ezen túlmenően azonban a Javaslat lehetővé teszi, hogy a szerződés halál esetére szóló rendelkezést is tartalmazhasson, és

ennyiben a házastársaknak közös végrendelete is lehessen. A közös végrendeletre vonatkozó részletes szabályokat az Öröklési Jogi Könyv tartalmazza. A Családjogi Könyvre tartozó szabály azonban az, hogy ha a házastársak a szerződésben a korábban meghalt házastárs vagyona tekintetében egymást kölcsönösen örökössé nevezték, ez a rendelkezés hatályát veszti, ha bármelyiküknek a szerződés megkötése után gyermeke születik. Ez a korlátozás összhangban áll az öröklési jognak azzal a szabályával, amely szerint a végrendelet érvénytelenségi okának számít – többek között – az, ha a végrendeletet a végrendelet tételkor valamely felek feltevése vezette. A kérdésnek e helyen való külön szabályozása azért indokolt, mert házassági vagyoni szerződést a házaspár – általában – korábban kötnek, mint ahogy végrendeletet. A rendelkezés értelemszerűen vonatkozik a gyermek későbbi örökbefogadására is. Nem veszti hatályát viszont az a rendelkezés, amelyben az örökhagyó házastárs a túlélő házastársnak csak a halálakor meglévő vagyon hasznélvezetét biztosította, mert ez a gyermek törvényes örökös minőségét nem érinti.

Közszerzeményi rendszer

3:69. § [A közszerzeményi rendszer]

(1) Közszerzeményi rendszer esetén a házastársak az életközösség fennállása alatt önálló vagyonszerzők, ennek megfelelően közöttük a vagyonekülönítés szabályai érvényesülnek. Az életközösség megszűnése után azonban bármelyik házastárs követelheti a másiktól annak a vagyonszaporulatnak a megosztását, ami a vagyonukban közszerzemény.

(2) Közszerzemény az a tiszta vagyoni érték, amely a házastársnak az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonában a házastársakat terhelő adósság réeső részének és a különvagyonának a levonása után fennmarad.

(3) A házastárs vagyonában a házassági életközösség megszűnésekor meglévő vagyonról – házassági vagyoni szerződés eltérő rendelkezése hiányában – az a vélelem, hogy az közszerzemény.

(4) Azt, hogy mely vagyontárgyakat, terheket, illetve tartozásokat kell különvagyonként számításba venni, a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a 38–39. §-ok alapján kell megállapítani. A különvagyonhoz kell számítani a meglévő különvagyon mellett annak a különvagyonnak az értékét is, amit a házastársi életközösség alatt a házastársak a közszerzeményi vagyonra vagy a másik házastárs különvagyonára fordítottak; a hiányzó különvagyon megtérítésének azonban csak erre irányuló kifejezett kikötés esetén van helye.

1–4. A Javaslat olyan közszerzeményi rendszert szabályoz, amely a házastársnak az életközösség alatt keletkezett vagyongyarapodás arányos részére a másik házastárssal szemben követelt igényt biztosít (értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösség). A követelt igény kielégítése azonban történhet a vagyonszaporulathoz tartozó egyes vagyontárgyak kiadásával, amit a 3:71. § (1) bekezdésének utaló szabálya is megerősít. Ennek a közszerzeményi rendszernek a lényege, hogy a házastársak az életközösség alatt lényegében vagyonekülönítésben (3:73. §) élnek, önálló vagyonszerzők, az életközösség megszűnése (vagy a szerződés korábbi megszűnése) után azonban bármelyikük követelheti a másiktól annak a vagyonszaporulatnak a megosztását, ami a vagyonából közszerzemény.

A közszerzeményi rendszerrel kapcsolatban a Csjt. hatályba lépése előtti jogirodalom főként azt kifogásolta, hogy 1) a házastárs különadósságainak kielégítése is megelőzte a közszerzeményi követelést, 2) az életközösség fennállása alatt a közszerzeményi igényt nem lehetett biztosítani, és 3) a különvagyon redintegrációját (a hiányzó különvagyonnak a közszerzeményből való pótlását) túlzottan széles körben ismerte el (ismerteti: *Szigligeti*:

Házassági vagyronjog, KJK 1959, 42–47. o.). Ezeket a kifogásolt jogtételeket a bírói gyakorlat alakította ki (ld.: pl. Kúria 41. TÚH.), s bár az idők folyamán szigorúságuk – pl. az ingatlanra az arányos tulajdonjog bejegyezhetőségének elismerésével – enyhült, lényegükben nem változtak.

A javaslat az első és a harmadik kifogásolt jogtételeken úgy kíván változtatni, hogy a közszerzeményi érték számításakor [3:69. § (2) bek.] csak a házastársakat együttesen terhelő adósságok levonásáról rendelkezik, majd ezt követően szól a különvagyonokról, amelyeknek a „tisza értékét” kell levonni [a (4) bekezdésnek a Jav. 3:38–39. §-aira való utalásából következően], ezáltal a házastársnak a tartozása a saját különvagyonát csökkenti, a közszerzeményi értéket tehát az így csökkentett különvagyon levonásával kell számítani. A hiányzó különvagyonból csak annak a különvagyonnak az értékét kell számításba venni (redintegráció), amelyet az együttélés alatt a közszerzeményi vagyronra vagy a másik házastárs különvagyonára fordítottak; egyébként a hiányzó (pl. felért, eltérő) különvagyon megtérítésének – erre irányuló kifejezett kikötés hiányában – nincs helye.

A közszerzeményi rendszerben – hasonlóan a vagyronközösséghez – vélelem védi a házastárs közszerzeményi igényét.

3:70. § [A házastárs közszerzeményi részesedésének védelme]

(1) A házastárs az életközösség fennállása alatt is igényelheti a közszerzeményből reá eső rész megállapítását és annak erejéig megfelelő biztosíték nyújtását akkor, ha a másik házastárs a tudomása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt megillető részesedést meghaladja.

(2) A közszerzeménynek az (1) bekezdés szerinti biztosítása nem sértheti annak a harmadik személynek a jogát, akinek korábban keletkezett követelése áll fenn a másik házastársal szemben.

(3) Ha a másik házastárs a közszerzemény megállapítása és megfelelő biztosíték adása előtt, felhívás ellenére elzárkózik vagy azt meghüsiítja, a házastárs a bírósághoz fordulhat.

(4) A bíróság a perben bármelyik házastárs kérelmére a szerződést az (1) bekezdésben foglalt okból megszüntetheti és a felek között a jövőre nézve vagyronkülönítést rendelhet el.

1. A 69. §-hoz fűzött indokolásában említett második kifogást a javaslat úgy küszöböli ki, hogy szabályokat állít fel a közszerzeményi igény biztosítására. (A mintát ehhez a BGB 1389. §-ból meríti). A házastárs az életközösség fennállása alatt akkor követelheti 1) a közszerzeményből reá eső rész megállapítását, és 2) annak erejéig megfelelő biztosíték adását (pl. pénz, értékpapír letétbe helyezését, ingó dolog vagy jog zálogba adását, ingatlanra jelzálogjog alapítását, kezes állítását, óvadék nyújtását), ha a másik házastárs, a tudta nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt (a másik házastársat) megillető részesedést meghaladja.

2. A közszerzemény biztosítása sem irányulhat azonban a hitelezők kijátszására, ennek megakadályozását szolgálja a (2) bekezdés (azonosan: Kúria 417. Elvi Határozat).

3. Ha a másik házastárs a közszerzemény megállapítása és megfelelő biztosíték adása előtt – felhívás ellenére – elzárkózik, a kérelmező házastárs a bírósághoz fordulhat.

4. A bíróság ítéletében megállapíthatja a közszerzeményt és elrendelheti annak biztosítását. Bármelyik házastárs kérelmére azonban – az eset körülményeit mérlegelve – úgy is dönthet, hogy a szerződést az (1) bekezdésben foglalt okok együttes fennállása esetén megszünteti. Ilyen esetben természetesen a felek között a jövőre nézve értelmetlen lenne a törvényes vagyronjogi rendszer (há-

zastársi vagyronközösség) hatályba lépése, hiszen a bíróság döntésének éppen az az oka, hogy vagyronilag függetleníteni kívánja nyomós okból az egyik házastársat a másiktól még az életközösség fennállása alatt (erre vagyronközösség esetén is lehetősége van – vö. 3:54–55. §). Ezért a bíróság a szerződés megszüntetésével egyidejűleg a házastársak között vagyronkülönítést rendelhet el.

3:71. § [A közszerzemény megosztása]

(1) A közszerzemény megosztását – a szerződés eltérő rendelkezése hiányában – az életközösség megszűnésekor meglévő vagyronból az 57–61. §-okban foglalt rendelkezések megfelelő alkalmazásával lehet követelni. A házastárs azonban nem tarthat igényt a másik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlásához szükséges vagyontárgyakra, továbbá a másik házastársat gazdasági társaságban megillető tagsági jogokra akkor sem, ha azok anyagi fedezetének biztosításában részt vett.

(2) Ha a szerződés másként nem rendelkezik, a házastársat a közszerzeményi vagyron fele része illeti meg.

1. A közszerzeményi rendszer és a vagyronközösségi rendszer között a gyakorlat szempontjából nem olyan nagy a különbség, mint elvileg. A közszerzemény megosztása ugyanis lényegében ugyanúgy történik, mint a vagyronközösségi rendszerben a házastársi közös vagyron megosztása. Ez vonatkozik a vagyrongyarapodás szerződéssel való megosztásának lehetőségére, a természetbeni megosztásának elsődlegességére, a megtérítési igények rendezésére (beleértve, hogy ráépítésnek minősülő esetekben ingatlan tulajdoni hányada is igényelhető), az értékváltozások figyelembe vételére, a közös vagy a közszerzeményi vagyontárgyakhoz tartozó adósságok elszámolására (57–61. §-ok). Mindezekben az esetekben természetesen a vagyronközösségi rendszer szabályainak a megfelelő, a közszerzeményi rendszer sajátosságaihoz igazodó alkalmazásáról van szó. Kivételt a javaslat egy tekintetben állít: a házastárs foglalkozásához, vállalkozásához tartozó vagyontárgyakra, valamint gazdasági társaságbeli vagyroni hányadára a másik házastárs a törvény alapján még a 61. § (2) és (3) bekezdéseiben foglalt kivételek esetekben sem tarthat igényt. Amennyiben e vagyontárgyak anyagi fedezetének biztosításában részt vett, megtérítési igényt érvényesíthet házastársával szemben.

2. A házassági vagyronjogi szerződésben a felek meghatározzák, hogy a közszerzeményi vagyron milyen arányban oszlik meg közöttük. Ha a szerződés másként nem rendelkezik, a házastársat a közszerzeményi vagyron fele része illeti meg.

Vagyronkülönítési rendszer

3:72. § [A vagyronkülönítési rendszer]

Ha a házastársak a szerződésben a házastársi vagyronközösséget a jövőre nézve teljesen vagy egyes, konkrétan meghatározott vagyronszerzések (vagyontárgyak, terhek és tartozások) tekintetében kizárták, a vagyronnak abban a részében, amelyre a kizárás vonatkozik, közöttük – a szerződés eltérő rendelkezése hiányában – a vagyronkülönítési rendszere az irányadó.

A házastársak a szerződésben a törvényes vagyronjogi rendszertől úgy is eltérhetnek, hogy a házastársi vagyronközösséget a jövőre nézve teljesen vagy egyes, konkrétan meghatározott vagyronszerzések tekintetében kizárják. Ha már vagyronközösségi rendszerben élnek, ez a vagyronközösség megszűnését jelenti [3:53. § a) pontja]. Ilyen kizáró rendelkezés esetén – ha a szerződésükben más nem kötnék ki – közöttük a vagyronkülönítés lesz irányadó. vagyronkülönítés a törvény rendelkezése és a bíróság döntése következtében is létrejöhet [3:55. §, 3:70. § (4) bek.].

3:73. § [A vagyontárgyak használata és kezelése; tartozások, költségek és kiadások viselése]

(1) Ha a házastársak között a törvény rendelkezése vagy szerződés alapján vagyonekülönítés jön létre, a házassági életközösség fennállása alatt a vagyonukat önállóan használják és kezelik, azzal önállóan rendelkeznek és tartozásukért is önállóan felelnek.

(2) A házastársak a közös háztartás költségeit, valamint a közös gyermek megélhetéséhez, továbbá felneveléséhez szükséges kiadásokat közösen viselik akkor is, ha vagyonekülönítésben élnek. Semmis az a kikötés, amely e költségek és kiadások alól bármelyik házastársat teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A háztartásban és a gyermeknevelésben végzett munka a költségviselésben való részvételnek számít.

1. Az (1) bekezdés meghatározza a vagyonekülönítés lényegét: a házastársak egyikének vagyonszerzése sem hat ki a másik vagyontárgyára, sem dologi, sem kötelmi értelemben nem keletkezik igényük egymással szemben. A házastársak a vagyonukat önállóan használják és kezelik és egymás tartozásáért a házassági vagyontörvény szabályai alapján nem felelnek. Mindez nem azt jelenti, hogy a vagyonekülönítésben élő házastársak ne szerezhetnének közös tulajdont az általános szabályok szerint egyes vagyontárgyakra nézve, illetve ne állna fenn felelősségük pl. közös károkozóként, örökösztársaként, kezessként a másikért a törvény egyéb rendelkezései alapján.

2. A vagyonekülönítés családvédelmi korlátja fogalmazódik meg a (2) bekezdésben, amely szerint a közös életvitellel szorosan összefüggő költségeket (a közös háztartás költségeit), a közös gyermek megélhetéséhez, továbbá felneveléséhez szükséges kiadásokat a házastársak közösen viselik akkor is, ha vagyonekülönítésben élnek. Ettől a szabálytól érvényesen nem lehet eltérni: semmis az a megállapodás, amely valamelyik házastársat e költségek és kiadások alól teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A család érdekében végzett munka azonban a költségviselésben való részvételként értékelendő.

A szerződés megszűnése

3:74. § [A szerződés megszűnésének esetei]

(1) A házassági vagyontörvény szerződést az életközösség megkezdése előtt a felek felbonthatják, vagy attól bármelyikük elállhat. A házassági életközösség fennállása alatt a felek a szerződést csak a jövőre nézve szüntethetik meg.

(2) A házassági vagyontörvény szerződés megszűnik akkor is, ha

a) a bíróság a törvényben meghatározott esetben megszünteti,

b) megszűnik a házassági életközösség, kivéve, ha arra valamelyik házastárs halála folytán kerül sor és a szerződés a házastársak közös végrendeleteként hatályosulhat.

(3) Ha a szerződés a felek közös megegyezése vagy egyiküknek a szerződésben biztosított felmondási joga folytán szűnik meg, a megszűnés időpontjától az életközösség fennállása alatt a házastársak vagyoni viszonyaira a házastársi vagyontörvény szabályai az irányadók.

(4) A szerződés megszüntetése harmadik személlyel szemben csak attól az időponttól lehet hivatkozni, amikor a szerződést a nyilvántartásból törlik vagy a harmadik személy a szerződés megszűnéséről tudomást szerez.

1. A házassági vagyontörvény szerződés megszűnése körében a javaslat azokat a rendelkezéseket rögzíti, amelyek eltérést jelentenek a szerződés megszűnésének általános szabályaihoz képest. A szerződés kötelmi jogban is szabályozott megszűnését jelenti, ha azt a felek egyező akarattal megszüntetik vagy valamelyikük a szerződésben biztosított joga alapján felmondja. Ilyenkor a szerződés a jövőre nézve szűnik meg. A házassági vagyontörvény szerződés visszamenőleges megszüntetésének – a szerződés jellege miatt, továbbá a harmadik személyek védelmében – nincs helye és nem vonatkozik rá a tartós jogviszonyt szabályozó szerződések felmondhatóságának a Kötelmi Jogi Könyvben foglalt kivételes szabálya sem. Ha azonban a szerződés még nem lépett hatályba, mivel az életközösséget a felek nem kezdték meg, a szerződést a felek közösen felbonthatják, vagy attól bármelyikük egyoldalúan elállhat, mert ez egyiküknek és harmadik személyeknek sem jelent jogilag értékelhető érdeksérelmet.

2. A kötelmi jogban szabályozott megszűnési eseteken kívül a házassági vagyontörvény szerződés megszűnik akkor is, ha azt a bíróság a törvényben meghatározott esetben [3:70. § (4) bek.] megszünteti, valamint – a törvény erejénél fogva – akkor, ha megszűnik a házassági életközösség, kivéve azt az esetet, ha annak oka az egyik házastárs halála és a szerződés egyben a házastársak közös végrendelete (3:68. §). Bírósági megszüntetés esetén a javaslat értelmében az együttélő felek között vagyonekülönítés lép életbe, míg az életközösség megszűnésével minden házassági vagyontörvényi kapcsolat megszűnik.

3. Abban az esetben, ha a szerződést a felek úgy szüntetik meg, hogy életközösségük továbbra is fennáll, vagyoni viszonyaikra – a szerződés megszűnésének időpontjától – a törvényes vagyontörvényi rendszer szabályai irányadók.

4. A házassági vagyontörvény szerződésekről vezetett nyilvántartás közhitelességének következménye, hogy nemcsak a szerződés létrejötte, hanem annak megszűnése is csak akkor hatályos harmadik személlyel szemben, ha e jogi cselekménynek a megtörténte a nyilvántartásból kitűnik, vagy a harmadik személy arról más módon tudomást szerez.

3:75. § [Elszámolás, illetve vagyontörvény megosztás]

A szerződés megszűnése esetén bármelyik házastárs vagy örököse igényelheti a szerződésben kikötött vagyontörvényi rendszernek megfelelő elszámolást, illetve – ha a szerződésben a vagyontörvény egészében vagy annak egy részében vagyontörvényi közösséget vagy közszerzeményt kötöttek ki – az 57–61. §-ok, valamint a 71. § megfelelő alkalmazásával a közös vagyontörvény megosztását.

A szerződés megszűnésének az a jogkövetkezménye, hogy bármelyik házastársnak megnyílik az igénye a másikkal szemben a szerződésben kikötött vagyontörvényi rendszernek megfelelő elszámolásra (ez a vagyonekülönítés esetére is vonatkozik), illetve – ha a szerződésben a vagyontörvény egészében vagy annak egy részében vagyontörvényi közösséget vagy közszerzeményt kötöttek ki – a közös vagyontörvény (közszerzeményi vagyontörvény) megosztására az 57–61. §-ok, illetve a 3:71. § szerint. Ha a szerződés az életközösség megszűnése miatt szűnik meg, ezzel a házastársak családjogi vagyontörvényi kapcsolata véget ér.

Külföldi kitekintés

Az ügyleti képviselet szabályainak
rendszerterti elhelyezése

2005. december 15-én Hugh Beale professor, az angliai Warwick egyetem oktatója és az angol jog felülvizsgálatát végző *Law Commission* tagja tartott előadást az ELTE jogi karán a képviselet jogintézményéről. Az alábbi beszámoló célja az előadáson elhangzottak továbbgondolásával és kiegészítésével annak felvázolása, hogy az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja során a képviselet szabályozásainak kialakításához milyen kérdéseket szükséges végiggondolni.

A képviselet jogintézményének összehasonlító vizsgálatának problémáit az okozza, hogy a kontinentális és az angolszász jogrendszerek jelentősen eltérő dogmatikai és fogalmi rendszerben gondolkodnak. A tisztánlátást tovább nehezíti, hogy az Európai Szerződési Jog Alapelvei (a továbbiakban: Európai Alapelvek) olyan megoldást választott, amely egyaránt idegen a kontinentális és az angolszász gondolkodástól.

Az eltérő megközelítést a szóhasználat is megfelelően tükrözi. Az angol jog az „agency” kifejezést alkalmazza, amely a kontinentális jogok felfogásánál sokkal tágabb értelemmel bír¹, ide tartoznak ugyanis mindazon esetek, amelyekben valaki egy másik személy javára („on behalf of”) jár el.² Az angol jog hatására az Európai Alapelvek 3. fejezete is az „agency” címet viseli, amelyet a magyar kiadás képviseletnek fordít. A magyar jogban ismert képviselet azonban nem azonos az *agency*-vel, annál sokkal szűkebb esetkörrel ölel fel. Erre a körre megfelelőbbnek látszik a „representation” kifejezés használata. Az Ole Lando által megkezdett jogegységesítést folytató munkacsoport³ ezért 2005. decemberi ülésén javasolta a szóhasználat pontosítását. Ennek megfelelően az Európai Alapelvek 3. fejezete a továbbiakban a „representation” címet viselne.

Az Európai Alapelvek a képviselet fejezetcím alatt két jogintézményt szabályoz: a közvetlen (*direct representation*) és a közvetett (*indirect representation*) képviseletet.⁴ Közvetlen képviseletről van szó abban az esetben, ha a képviselő (*agent*) a képviselt (*principal*) nevében jár el, ideértve azt az esetet is, ha a képviselt kitétele csak a szerződéskötést követően válik ismertté.⁵ Közvetett képviselet esetén a közvetítő (*intermediary*) a megbízó utasításai alapján és érdekében, de nem a megbízó nevében jár el.⁶ Míg az előbbi esetben a képviselt és a harmadik személy közvetlenül kerülnek jogviszonyba, addig az utóbbi esetben a szerződés a közvetítő és a harmadik személy között jön létre. Bár az Európai Alapelvek indokolása arra utal, hogy a közvetlen és a közvetett képviselet közötti „megkülönböztetés minden európai országban többé-kevésbé ismert”, az ebben a formában – mint az az alábbiakban látható lesz – valójában mind a kontinentális, mind az angolszász jog gondolkodásától idegen.

Az angol jog ugyanis a kontinentális jognál sokkal homogénebb jogintézményként kezeli a képviseletet, a „képviselet” kifejezés sokkal inkább általános és nem speciális jelentéssel bír.⁸ Az angol jog ezért nem tesz különbséget közvetlen és közvetett képviselet között, hanem túlnyomó részt egységes szabályozást alkot, amelyet aszerint differenciál, hogy a harmadik személy tudott-e vagy tudhatott-e arról, hogy a szerződő fél mögött egy megbízó áll. Ha a harmadik személy tudott a megbízó létéről, akkor az ismert megbízó (*disclosed principal*) szabályai, ha nem tudott, akkor a nem ismert megbízó (*undisclosed principal*) szabályai alkalmazandók. Az előbbi esetben a megbízó és a harmadik személy, míg az utóbbi esetben a közreműködő és a harmadik személy között jön létre a szerződés, de utóbbi igényt támaszthat egymással szemben az ismertté vált megbízó és a harmadik személy is. Az angol jog számára ezért idegen az Európai Alapel-

vekben (és általában a kontinentális jogban) elterjedt megközelítés, amely az alapján tesz különbséget, hogy a képviselő kinek a nevében jár el.

A magyar jogban a képviselet jogintézménye azokat a helyzeteket szabályozza, amelyekben a megbízó javára eljáró személy (képviselet) a megbízó nevében jár el, és a jogviszony a megbízó és a harmadik személy között jön létre. Nem a képviselet szabályi között rendezti a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) ezért azt a jogi helyzetet, amikor az eljáró személy úgy jár el egy megbízó javára, hogy a szerződést a saját nevében köti meg (bizomány). Ezekben az esetekben a szerződés a bizományos és a harmadik személy között jön létre.

Az alábbiakban az Európai Alapelvek osztályozásán keresztül vizsgáljuk a képviselet jogintézményét. A képviselet szabályai ennek alapján aszerint differenciálhatók, hogy a képviselő jognyilatkozata következtében kik között jön létre a szerződés: a képviselt és a harmadik személy között vagy a képviselő és a harmadik személy között.

Közvetlen képviselet

A közvetlen képviselet fajtái

Közvetlen (*indirect*) a képviselet az Európai Alapelvek szóhasználata szerint, ha a képviselt kerül jogviszonyba a harmadik személlyel. Közvetlen képviselet nem csak akkor jön létre, ha a képviselő a képviselt személyét megjelöli (*named principal*), hanem akkor is, ha a képviselő csak annyit jelez a harmadik személynek, hogy ő képviselői minőségben jár el (*unnamed* vagy *unidentified principal*).

Viszonylag kevés probléma merül fel abban az esetben, ha a képviselő megnevezi, hogy más személy nevében és javára tesz jognyilatkozatot. Ilyen esetben a képviselő nem válik szerződő félle, rendezni csupán azt szükséges, hogy milyen felelősség terhelje, ha meghatalmazás nélkül vagy azon túlterjeszkedve jár el, illetve, hogy jogosult legyen-e a képviseleti jogosultságát delegálni. Több probléma merül fel abban az esetben, ha a képviselő nem nevezi meg a képviseltet, csak annyit jelez, hogy más személy nevében és javára jár el. Az Európai Alapelvek 3:203. cikkelye csak annyit mond, hogy, ha a harmadik személy felszólítását követően ésszerű időn belül a képviselő nem nevezi meg a képviselt személyét, a szerződés őt fogja kötni.

Az angol jog álláspontja nem ennyire egyértelmű. Természetesen, ha a képviselő úgy jár el, hogy a képviselet tényét jelzi, és a képviselt személyt is megnevezi, a szerződés a képviselt és a harmadik személy között jön létre. Vitatott azonban a helyzet abban az esetben, ha csak a képviselet ténye ismert, a képviselt személye azonban nem (*unnamed principal*). Írásbeli szerződések esetén, illetve bizonyos szokások alkalmazása esetén a képviselő is felelhet a szerződés alapján.⁹

Bár az Európai Alapelvek megoldása – úgy tűnik – kielégíti a gyakorlati igényeket, egy dogmatikai problémát azonban mégis felvet. A Ptk. alapján a szerződés akkor jön létre, ha a felek a szerződés lényeges tartalmi elemeiben megegyeztek.¹⁰ Bár a Ptk. maga nem határozza meg, hogy mi minősül olyan lényeges kérdésnek, amely nélkül nem jön létre a szerződés, a XXV. sz. PED hasznos kiindulásként szolgálhat ehhez. E szerint „[a]z ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényes létrejöttéhez a tartalmi követelmények szempontjából szükséges – és

egyben elegendő –, ha a szerződésről készül okirat tartalmából a felek személye mellett az ingatlan tulajdonjogának átruházását célzó akaratnyilvánításuk kitűnik, továbbá ha az okirat tartalmazza az ingatlanok és az ellenszolgáltatásnak a megjelölését, vagy ha az átruházás ingyenes, ez az okiratból megállapítható.” [kiemelés a szerző – G. P.] Hogyan jöhet létre szerződés a képviselt és a harmadik személy között, ha a harmadik személy nem tudja, hogy kivel köt szerződést? A Ptk. felfogása szerint nem jön létre a szerződés abban az esetben, ha a felek személye nem ismert. Ezt az elvet sértené, ha elismernénk, hogy a képviselt és a harmadik személy között jön létre a szerződés pusztán attól, hogy a képviselő jelzi, hogy nem a saját nevében jár el, de nem fedi fel, hogy valójában kit képvisel.¹¹ Ezzel kapcsolatban az Előadó elmondta, hogy az angol felfogás szerint, ha a harmadik személy úgy köt szerződést a képviselővel, hogy tudja, hogy képviselővel szerződik, de nem tudja, hogy a képviselő kit képvisel, akkor a fél személye a szerződésnek nem lényeges eleme.

Az Európai Alapelvek egységesen szabályozza a közvetlen képviselet két fajtáját a képviselet létrejötte és megszűnése, valamint a felelősség és a szubdelegáció kérdésében.

A képviselet létrejötte és megszűnése

Az Európai Alapelvek 3:201. cikkelye alapján a képviselet kifejezett (*express authority*) vagy hallgatóságos (*implied authority*) meghatalmazással vagy vélelem (*apparent authority*) alapján jöhet létre. Vélelmezni kell a meghatalmazás megadását annak a személynek a részéről, akinek nyilatkozatai vagy magatartása alapján harmadik személy jóhiszeműen és ésszerűen azt hihette, hogy az eljáró személy meghatalmazása alapján cselekedett. Az Európai Alapelvek által szabályozott vélelmezett képviselet magában foglalja a Ptk. 220. §-ában szabályozott esetet, de tágabb annál. A 3:207. cikkelye alapján képviselet jön létre azokban az esetekben is, amelyekben a jogosulatlanul eljáró képviselő jognyilatkozatát a képviselt utólag jóváhagyja (*ratification*).

A common law szerint képviselet kifejezett vagy hallgatóságos meghatalmazáson túl létrejöhet utólagos jóváhagyás, szükséghelyzet (*agency of necessity*) alapján, valamint vélelem (*presumed agency*) alapján. Kivételesként ismeri el az angol jog a szükséghelyzetben létrejövő képviseletet. Ilyen esetekben úgy tesz valaki meghatalmazás nélkül jognyilatkozatot, hogy azáltal mégis egy másik személy válik jogosulttá, illetve kötelezetté. A jognyilatkozat elismeréséhez az szükséges, hogy azt a kvázi-képviselő jóhiszeműen, a képviselt érdekeinek figyelembevételével tegye meg.¹² A bírói gyakorlat vonakodik elismerni a szükséghelyzetben létrejövő képviseletet. Akkor kerül erre tipikusan sor, ha a felek között már áll fenn szerződéses jogviszony.¹³ Vélelmezett az együttélő házastárs és élettárs képviseleti joga a háztartási szükségletek körében.¹⁴

A Ptk. 222. §-a a képviseleti jog létrejötte alapján megkülönböztet törvényen, hatósági rendelkezésen, alapszabályon és meghatalmazáson alapuló képviseletet. A 220. § ezt a felsorolást egészíti ki a vélelmezett képviselet eseteivel. Emellett a bírói gyakorlat ismeri a látszaton alapuló képviseletet. A vélelmezett és a látszaton alapuló képviselet elhatárolásáról szóló eseti döntésében a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „[a] bírói gyakorlat ismeri még a harmadik jóhiszemű személyek irányában az ún. látszaton alapuló képviseletet. Ez olyan dolgozók tekintetében áll fenn, akik beosztásuknál fogva rendszeres tárgyalásokat folytatnak és a harmadik jóhiszemű személyek a munkáltató, illetve szervezeti képviselője eljárásából (pl. maga küldi a tárgyalásra a dolgozóját és annak eljárását már más alkalommal is jóváhagyta) alapos okkal következtetnek arra, hogy az illető személynek képviseleti jogosultsága van.”¹⁵ A jelen vizsgálat tárgyát az ügyleti képviselet szabályai képezik. Ügyleti képviselet meghatalmazással jön létre. A meghatalmazással a meghatalmazó egyszólagosan felhatalmazza a meghatalmazottat arra, hogy helyette és nevében jognyilatkozatot tegyen vagy elfogadjon. A meghatalmazás címzett jognyilatkozat, amelynek címzettje a Ptk. 222. § alapján egyaránt lehet a képviselő, a másik fél vagy az érdekelt hatóság. A joggyakorlat elismeri, hogy képviseleti jog (meghatalmazási elemet is magában foglaló) megbízási szerződéssel is létesíthető abban az esetben, ha a megbízási jognyilatkozat tételére irányul.¹⁶

latkozat, amelynek címzettje a Ptk. 222. § alapján egyaránt lehet a képviselő, a másik fél vagy az érdekelt hatóság. A joggyakorlat elismeri, hogy képviseleti jog (meghatalmazási elemet is magában foglaló) megbízási szerződéssel is létesíthető abban az esetben, ha a megbízási jognyilatkozat tételére irányul.¹⁶

Az Európai Alapelvek alapján a meghatalmazás megszűnéséhez négyféle ok vezethet: (a) a képviselő meghatalmazásának a felek általi megszüntetése, (b) a meghatalmazás idejének lejártá vagy a meghatalmazás teljesítése, (c) a képviselő fizetéképtelensége, halála vagy cselekvőképtelenné válása, (d) a megbízó fizetéképtelenné válása. Ezen jogi tények azonban csak abban az esetben vezetnek a meghatalmazás megszűnéséhez, ha azokról a harmadik személy tudomást szerzett vagy arról tudomást kellett volna szereznie. Az Európai Alapelvek nem szabályozza, de az indokolása alapján elismeri a visszavonhatatlan meghatalmazás (*irrevocable authority*) érvényességét is. A Ptk. szerint a meghatalmazás visszavonásig érvényes. A Ptk. azonban kifejezetten tiltja a visszavonás jogáról való lemondást.¹⁷ A Ptk. szabályaiból nem egyértelmű, hogy mikor szűnik meg a képviselet. A megbízási megszűnésének szabályai¹⁸ ugyanis kimondják, hogy a képviselő a megszűnéstől számított ésszerű ideig ellátja azokat a feladatokat, amelyek a képviselt vagy jogutódja érdekeinek védelméhez szükségesek. Nem rendelkezik azonban a törvény arról, hogy ilyen esetekben képviselőként jár-e el. A common law is az Európai Alapelvekben szabályozott megszűnési okokat ismeri, eltérően szabályozza azonban a megszűnés joghatásait. Az angol jog szerint a képviseleti jog azonnali hatállyal megszüntethető.

A képviselő felelőssége és a képviselet delegálása

Ha a képviselő meghatalmazás hiányában vagy azon túlterjeszkedve jár el, a jognyilatkozatai nem kötik se a képviseltet, se a harmadik személyt. Ha a képviselt ilyen esetekben utólag sem hagyja jóvá a képviselő jognyilatkozatát, a képviselő köteles lesz a harmadik személy kárát megtéríteni, kivéve, ha a harmadik személy tudta vagy tudnia kellett, hogy a képviselő meghatalmazás nélkül vagy a meghatalmazáson túlterjeszkedve jár el. A jóhiszemű álképviselő kártérítés kötelezettségének mértékében jelentősen eltérnek az európai jogok. A német jog a felelősség mértékét a szerződés megkötéséből eredő károkból limitálja. Az angol jog kezdetben hasonló álláspontot foglalt el, amikor kimondta, hogy az álképviselő csak akkor felelnek, ha gondatlanul jártak el.¹⁹ A bíróság azonban a XIX. század közepén kimondta, hogy „[a]z a tény, hogy az álképviselő őszintén úgy hiszi, hogy jogosult eljárni, megváltoztatja tettének morális megítélését; erkölcsi ártatlansága azonban azzal szemben, akit ő vett rá a szerződésre, nem segíti ezt a személyt és nem csökkenti a kellemetlenséget és kárt, amelyet elszenvedett.”²⁰ A döntés következtében egységessé vált annak megítélése, hogy az álképviselő jóhiszeműségétől függetlenül felel a harmadik személynek okozott károkat.

Az Európai Alapelvek főszabályként lehetővé teszi a képviseleti jog delegálását (alképviselet). Ez alól kivételnek minősül a személyes jellegű feladatok ellátása, valamint azok a feladatok, amelyek esetében ésszerűen elvárható, hogy azokat maga a képviselő végezze el.²¹ A Ptk. nem rendelkezik az alképviselőről, és a bírói gyakorlat és a jogirodalom alapján sem egyértelmű, hogy arra van-e lehetőség. Az új Ptk.-ban szükséges lenne ezt a kérdést rendezni. Megfelelő megoldásnak tűnik az Európai Alapelvek vonatkozó szabálya. Alképviselet esetén ugyanis a képviselő felelőssége kellő biztonságot jelenthet a képviselt számára, ezért szükségtelennek tűnik az alképviselet lehetőségét megtiltani.

Közvetett képviselet

Közvetett képviselet (*indirect representation*) jön létre az Európai Alapelvek szerint, ha a közvetítő (a) a megbízó utasításai alap-

ján és a megbízó érdekében, de nem a megbízó nevében jár el, vagy (b) a megbízó utasításainak megfelelően jár el, de a harmadik személy ezt nem tudja és nem is tudhatja. Ilyen esetekben a szerződés a közreműködő és a harmadik személy között jön létre.²²

A kontinentális jogokban általában a közvetett képviselő nem ismert, annak funkcióját a bizományi konstrukciók töltik be. Ilyen esetekben a harmadik személy a bizományossal kerül jogviszonyba, függetlenül attól, hogy a harmadik személy tudta-e, hogy bizományossal szerződik. A Ptk. miniszteri indokolása kimondja, hogy „[a] bizomány ellátása (...) a bizományi szerződés mellett további szerződési viszonyt eredményez; ennek alanyai a bizományos és a vele adásvételi szerződést kötő harmadik személy. A megbízó és a bizományossal szerződő harmadik között nincs jogviszony; a harmadikkal szemben a jogok és kötelezettségek a bizományost illetik és terhelik, éspedig akkor is, ha a harmadik tudta, hogy bizományról van szó és ismerte a megbízót is.”²³

Mivel az angol jogban a képviselő a kontinentális jognál sokkal egységesebb jogintézmény, a bizományi konstrukciók is képviselőnek minősülnek, mivel ezekben az esetekben is a közreműködő valakinek a javára jár el. A bizományi konstrukció az angol jogban az *undisclosed principal* jogintézményével valósítható meg.²⁴

A közvetett képviselő eddig bemutatott szabályaiban semmi különös nincs: a közreműködő nem jelzi, hogy valakinek az érdekében jár el, ezért ő válik szerződő félle. Meglepő viszont az a szabály, amikor a szerződésszegés esetén a képviselt és a harmadik személy közvetlenül kerül jogviszonyba egymással. Az Európai Alapelvek 3:302–3:303. cikkelye értelmében, ha a közvetítő személy (a) fizetésképtelenné válik, (b) alapvető szerződésszegést követ el a megbízóval vagy a harmadik személlyel szemben vagy (c) a teljesítés esedékessége előtt egyértelművé válik, hogy alapvető szerződésszegésre fog sor kerülni, a képviselt vagy a harmadik személy kérésére a közvetítő köteles a képviseltet és a harmadik személyt megjelölni. Ezt követően a képviselt és a harmadik személy közvetlenül egymással szemben gyakorolhatják azokat a jogokat, amelyek a közvetítőt és a harmadik személyt egymással szemben megillették. A közvetlen igényérvényesítés feltétele – az engedményezés mintájára – a jogviszonyban résztvevő többi személy értesítése. Az értesítést követően a harmadik személy, illetve a képviselt többé nem jogosult arra, hogy a közvetítő számára teljesítsen.

Az angol jogban az *undisclosed principal* elve rendkívül vitatott: a bírói döntések ellentmondóak és a jogirodalom sem tudta kialakítani az elv dogmatikai hátterét. Az angol jog kiindulópontja ugyanis az, hogy a megbízó perelhet és perelhető a közreműködő által kötött szerződés alapján.²⁵ „A szabály pontos alapja (...) nem világos, és a *privity of contract* elvével nehezen összeegyeztethető. Talán a legegyszerűbben úgy magyarázható meg, mint az elv alóli kivétel, amelyet a kereskedelmi élet igényei (*commercial convenience*) indokolnak.”²⁶ Még határozottabban fogalmaz Reynolds, aki szerint az *undisclosed principal* „szabályának jogi alapja, és ennek következtében annak teljes alkalmazási köre még mindig bizonytalan. Sokan mutatnak rá, hogy *annak alkalmazását sohasem gondolták végig*” [kiemelés a szerző – G. P.].²⁷

A közvetett képviselőhöz kapcsolódó esetekből az Előadó nagyon szemléletesen két típusú jogi problémát vezetett le: egy dologi és egy szerződési jogit. A dologi jogi kérdés arra vonatkozik, hogy a közvetítőnél lévő áru, illetve az áruért befolyt vételár tulajdonjoga kit illet. A kötelmi jogi kérdés a képviselt és a harmadik személy közötti igényérvényesítés lehetőségét vizsgálja.

A dologi jogi kérdés

Mivel az Európai Alapelvek dologi jogi aspektusokat nem rendez²⁸, a dologi jogi kérdés bemutatása során kizárólag az angol és a magyar jog megoldását vizsgáljuk. A képviselttel kapcsolatos angol jogesetek első csoportját olyan esetek képezték,

amelyekben egy gyártó termékeit egy közvetítő (*factor*) értékesítette a fogyasztóknak úgy, hogy nem jelezte, hogy egy meghatalmazó javára jár el. Bár a közvetítő nem volt tulajdonos, a saját nevében értékesítette a terméket, így a vevők nem tudhatták, hogy nem közvetlenül a tulajdonossal kerültek jogviszonyba. A dologi jogi kérdés annak kapcsán merült fel, hogy nehezen megoldható helyzetekhez vezetett az az eset, amikor a közvetítő csődbe ment. A bíróságnak arra a kérdésre kellett választ találnia, hogy a fizetésképtelen közvetítőnél lévő, még nem értékesített áru vagy az áruért befolyt, és még a közvetítő birtokában lévő ellenérték kinek a tulajdona. A kérdésre adott válasz rendkívül fontos: ez dönti el, hogy a kérdéses vagyontárgyak a közvetítő csődvagyonának részét képezik-e.

Az angol jog már az 1700-as években arra a következtetésre jutott, hogy az áru és az áruért befolyt vételár egyaránt a képviselt tulajdonát képezik, a közvetítőt kizárólag a dolog birtoka illeti meg. Az egybehangzó álláspont szerint tehát a közvetítőnél lévő dolgok nem képezik részét a közvetítő fizetésképtelensége esetén a közvetítő csődvagyonának.

A Ptk. a bizományi szerződés szabályai között szűkszavúan rendelkezik tulajdonjogi kérdésekről. A Ptk. 509. § (3) bekezdése kimondja, hogy a bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt a) a bizományossal szerződő félle szemben fennálló és a megbízót illető követelésekre; b) vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgokra; c) a bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt olyan pénzüsszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a megbízót illetik. Ez azonban nem ad választ a tulajdonjog átszállásának kérdésére. Sem a Ptk., sem bírói gyakorlat nem szabályozza az átadott dolog, illetve a befolyt vételár tulajdonjogát. Harmathy ezzel kapcsolatban rámutat, hogy „[a]z olyan bizományi szerződéseknél, amelyek a bizományt a megbízás felé közelítik, s kiemelik a bizományos képviselői jellegű tevékenységét, könnyen megérthetőnek tartjuk azt, hogy a megbízó tulajdont szerezzen akkor, amikor a bizományos – a megbízó javára – átveszi a dolgot. Más esetekben, ahol a szerződés a bizományos képviselőként való eljárását nem szolgálja, ott a tv. gondolatmenetét kell alapul venni, ez pedig a bizományos képviselővé való minősítése ellen szól. Az következniek tehát, hogy a bizományos szerez tulajdonjogot a harmadik személyektől átvett dologon, és a megbízóra csak akkor száll át a tulajdonjog, amikor a bizományos neki átadja a dolgot.”²⁹

Kétségtelen, hogy attól függetlenül, hogy a jogalkotó hol és milyen konstrukcióban kívánja szabályozni a bizományi szerződést, szükséges egyértelműen szabályozni a tulajdonjog kérdését. A magyar jogi gondolkodástól idegen, hogy a felek a birtokátruházástól függetlenül szabályozhatják a tulajdonjog átszállásának kérdését. Az új Ptk. Dologi jogi Könyve nagyobb szabadságot kíván adni a feleknek abban, hogy a birtokátruházást a tényleges átadás mellett milyen könnyített módon tehetik meg, de a tulajdonátszállás időpontját a törvény közens módon rendezi.³⁰

A kötelmi jogi kérdés

A kötelmi jogi kérdés úgy merült fel, hogy, ha a harmadik személy szerződést szeg (azaz tipikusan: késedelembe esik a vételár kifizetésével), a képviselt jogosult-e közvetlenül, a saját nevében követelni a teljesítést. A bíróság a XIX. század elején arra a következtetésre jutott, hogy ha a vételárát a harmadik személy megfizette volna, az a képviselt tulajdonát képezné, ezért indokolatlan lenne megtiltani, hogy a képviselt közvetlenül fellépessen a harmadik személlyel szemben.³¹ A főszabály alól négy kivétel létezik. A képviselt nem perelhet, ha (a) a képviselt és a közvetítő közötti szerződés a közvetlen perindítás lehetőségét kizárta, (b) a szerződés személyes jellegű volt, azaz a közvetítő személye meghatározó, (c) a harmadik személy már teljesített a közvetítőnek, (d) ha a harmadik személynek beszámítható követelése van a közvetítővel szemben, amely azelőtt keletkezett,

hogy a harmadik személy tudomást szerzett arról, hogy a közvetítő a képviselt javára járt el.

Bár a gyakorlatban egyértelmű, hogy a képviselt közvetlenül fordulhat a harmadik személlyel szemben, a szabály jogi alapja erősen vitatott. A Court of Appeal már 1901-ben kimondta³², hogy a szerződés a képviselt és a harmadik személy között jön létre, de több olyan jogi helyzet is létezik, amely ezt megkérdőjelezi. A jog a képviselt mellett – az engedményezés analógiájára – elismeri a közvetítő perindítási jogát is.

Az angol jog – részben az *undisclosed principal*-lel kapcsolatos bizonytalanság miatt – bizonyos esetekben lehetővé teszi, hogy a közvetett képviselőt ne jöhessen létre, azaz a képviselt ne léphessen fel a harmadik személlyel szemben. A képviselt nem léphet fel, ha a közvetítő és a harmadik személy közötti szerződés ezt kizárja.³³ A kizárás megvalósulhat kifejezett szerződéses kikötéssel vagy hallgatólagosan. Nincs lehetőség a képviselt fellépésére a személyhez kötött szerződések esetében sem, azaz ha a közvetítő által kötött szerződésben a közvetítő személyes részvételének különös jelentősége van. Ez utóbbi kategória értelmezésére analógiaként két esetsoport szolgál: a nem engedményezhető követelések és a harmadik személy által nem teljesíthető szerződések kategóriája. A Privy Council 1994-ben az engedményezési analógiát elutasította.³⁴

A Ptk. 509. § (1) bekezdése világossá teszi, hogy a bizományosi szerződés alapján kötött szerződés a bizományos és a harmadik személy között jön létre. A Ptk. miniszteri indokolása ezzel kapcsolatban kimondja, hogy „[a] harmadik személy tehát csak a bizományossal szemben léphet fel. Ez már azért is indokolt, mert rendszerint a harmadik csak a bizományost ismeri és benne bízva kötötte meg a szerződést. Általában a megbízó sem léphet fel közvetlenül a harmadikkal szemben; a felmerülő igényeket a bizományosnak kell érvényesítenie. Kivételesen mégis lehetségessé válhat, hogy a megbízó – a bizományos engedményezése alapján – a harmadik személlyel szemben közvetlenül is fellépjen.”³⁵

Összefoglalás: bizományi szerződés vagy közvetett képviselő

Az új Polgári Törvénykönyv Koncepciója és Tematikája³⁶ szerint „[m]egfontolandó, hogy az új Ptk. rendelkezzen a közvetett képviselőről is.”³⁷ Ehhez mintául az Európai Alapelvek szolgálna. Kérdés, hogy a jelen beszámolóban bemutatottak fényében valóban indokolt-e ez a lépés. Bár tény, hogy a Ptk.-nak mind a

képviselői (azaz: közvetlen képviselői), mind a bizományi szerződési szabályai átgondolásra és modernizációra szorulnak,³⁸ összességében elmondható, hogy a magyar jogban meggyökerezett és dogmatikailag is világosnak tűnik a képviselő és a bizomány megkülönböztetése.

Az Európai Alapelvek képviselői szabályai jól tükrözik az Európai Alapelvek több rendelkezésén érzékelhető kompromisszumokra törekvés hátulütőit. A kontinentális és az angolszász jog felfogása olyan jelentősen eltér, hogy azt csak jelentős leegyszerűsítés árán lehet közös nevezőre hozni. Az így elért megoldás azonban idegen a kontinentális, mind az angolszász jogi gondolkodástól.

További kérdés, hogy érdemes-e az angolszász jog megoldását egy olyan jogintézmény kapcsán mintának tekinteni, amely az angol jogászok számára is nehezen érthető. Az *undisclosed principal* jogintézményét vizsgáló tanulmányok valójában nem képesek megindokolni a jogintézmény szabályait. *Hugh Beale* előadásának végén felidézte, hogy az Európai Bizottság Közös Hivatkozási Keret (*Common Frame of Reference*) projektjében a képviselővel foglalkozó munkacsoport ülésén épp egy angol jogász volt az, aki a közvetett képviselőt elvetése mellett érvelt. *Hugh Beale* – az *undisclosed principal* intézményét angol specialitásnak nevezve – semmilyen érvelést nem látott annak a magyar jogba való átvétele mellett.

Ha a jogalkotó a hatályos szabályozási rendszert tartja fenn, akkor szükséges a kodifikáció során átgondolni, hogy a képviselő és a bizomány szabályai mellett szükség van-e átmeneti esetek szabályozására. Ilyen lehet például az az eset, amikor a képviselő nem nevezi meg a képviselt személyt. Ennek szabályozása során szükséges újragondolni, hogy a szerződés mely elemei minősülnek lényegesnek a szerződés létrejötte szempontjából. Szükséges rendezni, hogy bizomány esetén milyen esetekben szükséges megteremteni a megbízó és a harmadik személy közötti kapcsolatot lehetőségét. A bizomány újraszabályozása során egyértelművé kell tenni, hogy a megbízó mikor szerez tulajdont, és újra kell gondolni, hogy szükséges-e a megbízó és a harmadik személy közötti közvetlen kapcsolat megteremtése egyes esetekben.

Összességében úgy tűnik, hogy a közvetlen és a közvetett képviselő által rendezni kívánt helyzetekre a képviselő és a bizomány szabályai kielégítő megoldást nyújtanak. Kielégítő eredményt azonban csak akkor érhet el a jogalkotó, ha a képviselő és a bizomány szabályait valóban a kereskedelmi forgalom igényeihez igazítja.

Gárdos Péter

JEGYZETEK

- 1 H. G. Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Twenty-eighth edition*. London, 1999, Sweet and Maxwell. Vol. 2. N° 32-004, 3. oldal.
- 2 D. Busch: *Indirect Representation and the Lando Principles*. An Analysis of Some Problem Areas from the Perspective of English Law. EJCL Vol. 2.3, December 1998, N° 2.1.
- 3 Study Group on a European Civil Code (SGECC; www.sgecc.net)
- 4 Az első európai kísérlet a képviselőt új megközelítésben történő szabályozására az UNIDROIT képviselőiről szóló 1983-as genovai egyezménye volt. Az egyezmény egyaránt tartalmazott szabályt a közvetlen és a közvetett képviselőre. Az egyezmény hatálybalépéséhez tíz ország ratifikálása vagy csatlakozása szükséges. Mivel az egyezményhez összesen kilenc ország – köztük Franciaország, Olaszország, Hollandia, Svájc és a Vatikán – csatlakozott, ezért az nem lépett hatályba, és nem is várható, hogy ez a közeljövőben megtörténne, mivel az egyezményhez az elmúlt tíz évben egy ország sem csatlakozott.
- 5 Európai Alapelvek 3:102. § (1) bekezdés.
- 6 Európai Alapelvek 3:102. § (2) bekezdés.
- 7 *Ole Lando – Hugh Beale* (szerk.): *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. The Hague/London/Boston, 2000, Kluwer Law International (a továbbiakban: Lando), 199. oldal.
- 8 H. G. Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Twenty-eighth edition*. London, 1999, Sweet and Maxwell. Vol. 2. N° 32-004, 3. oldal. Lásd továbbá Hamza Gábor: *Az ügyleti képviselő*. Budapest, 1997, Rejtjel.
- 9 H. G. Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Twenty-eighth edition*. London, 1999, Sweet and Maxwell. Vol. 2. N° 32-088, p. 54.

- 10 Ptk. 205. § (2) bekezdés.
- 11 Ez a gyakorlat minden dogmatikai probléma ellenére hazánkban is elterjedt a magánárverések területén. Az aukciók házak több konstrukcióban értékesítik az árverésre bocsátott tárgyakat. Ezek egyike, hogy azokat képviselőként árverezik el oly módon, hogy nem nevezik meg a dolog tulajdonosát. E jogviszonyokra azonban leggyakrabban az önálló kereskedelmi ügynöki tevékenységről szóló 2000. évi CXVII. törvény rendelkezései irányadók, így a Ptk. képviselői szabályai csak kiegészítő jelleggel érvényesülnek.
- 12 *The Argos* (1873) LR 5 PC 134.
- 13 Ilyennek minősülnek tipikusan a vízi árufuvarozási esetek, ahol a bírói gyakorlat elismeri, hogy a hajó kapitánya (*master*) bizonyos esetekben tehet olyan jognyilatkozatot, amely a hajó tulajdonosát fogja jogosítani, illetve kötelezni. Lásd például *Notara v. Henderson* (1872) LR 7 QB 225.
- 14 „[E]ntitled to pledge his credit for necessities which are suitable to his style of living an which fall within the domestic department usually confided to the care of the wife.” M. P. Furmston (ed.): *Cheshire – Fifoot – Furmston: Law of Contract. Eleventh Edition*. London, 1986, Butterworths, 465. oldal.
- 15 Legf. Bír. Gf. I. 31500/1993. BH 1994/2. 96. Hasonlóan a Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.350/2003. sz. döntése BH 2004. 250.
- 16 Lásd például *Benedek Károly: A képviselő*. In Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* 1. KJK–KERSZÖV, 2004, Budapest, 839. oldal.
- 17 Ptk. 223. § (2) bekezdés.
- 18 Ptk. 482. § (2) bekezdés.
- 19 *Smout v. Ilbery* (1842) 10 M. & W. 1.

- 20 Collen v. Wright (1857) 8 E. & B. 647, 657.
 21 Európai Alapelvek 3:206. §.
 22 Európai Alapelvek 3:301. §.
 23 A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Miniszteri indokolás. Budapest, 1963, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 554. oldal.
 24 A jogirodalomban vitatott a bizománosi konstrukció alkalmazhatósága. A vitához lásd *D. Busch: Indirect Representation and the Lando Principles. An Analysis of Some Problem Areas from the Perspective of English Law.* EJCL Vol. 2.3, December 1998, N° 2.
 25 A Court of Appeal egy 1994-es döntésében Lord Lloyd of Berwick a következőképp foglalta össze az *undisclosed principal* elvét. „(1) *An undisclosed principal may sue and be sued on a contract made by an agent on his behalf, acting within the scope of his actual authority.* (2) *In entering into the contract, the agent must intend to act on the principal's behalf.* (3) *The agent of an undisclosed principal may also sue and be sued on the contract.* (4) *Any defence which the third party may have against the agent is available against his principal.* (5) *The terms of the contract may, expressly or by implication, exclude the principal's right to sue, and his liability to be sued. The contract itself, or the circumstances surrounding the contract, may show that the agent is the true and only principal.*” (Siu Yin Kwan v. Eastern Insurance Co. Ltd. [1994] 2 A.C. 199, 207.)
 26 *D. Busch: Indirect Representation and the Lando Principles. An Analysis of Some Problem Areas from the Perspective of English Law.* EJCL Vol. 2.3, December 1998, N° 3.2.2.
 27 *H. G. Beale (szerk.): Chitty on Contracts. Twenty-eighth edition.* London, 1999, Sweet and Maxwell. Vol. 2. N° 32–62, 36. oldal. Lásd továbbá *Maynegrain v Compafina Bank* [1982] 2 N.S.W.L.R. 141, *Bowstead and Reynolds on Agency* (17th ed., 2001), N° 8–173, N° 8–174.
 28 A kötelmi joghoz kapcsolódó legfontosabb dologi jogi joghatásokat (így elsősorban a tulajdonjog átszállásának a kérdését) a Study Group on a European Contract Code az Európai Alapelvek kiegészítése során szabályozni kívánja.
 29 Lásd erről *Harmathy Attila: A bizomány.* In: *Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2.* KJK–KERSZÓV, 2004, Budapest, 1850. oldal. A képviselet és a bizomány közötti összefüggésre mutat rá Harmathy a bizománys *del credere* felelősségének vizsgálata kapcsán: „A bizomány közvetítő jellegét, a benne rejlő képviseleti elemet fejezi ki a *del credere* felelősség hiánya a Kereskedelmi Törvényben.” *Harmathy:* uo. 1852. oldal.
 30 Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója és Tematikája. Magyar Közlöny 2003. 8. szám, 98. oldal.
 31 Lásd például *Duke of Norfolk v. Worthy* (1808) 1 Camp. 227.
 32 *Keighley, Maxsted & Co. v. Durant* [1901] A.C. 240, 261.
 33 *Teheran-Europe Co. Ltd v. S.T. Belton (Tractors) Ltd* [1968] 2 Q.B. 545, 552.
 34 *Siu Yin Kwan v. Eastern Insurance Co. Ltd* [1994] 2 A.C. 199.
 35 Miniszteri indokolás 554–555. oldal. Az engedménnyezéssel kapcsolatban azonban probléma lehet, hogy a magyar jog nem ismeri a perbizomány jogintézményét, ezért adódhatnak olyan esetek, amelyekben a bíróság az engedménnyezést ellenére nem ismeri el a megbízó perindítási jogát.
 36 Magyar Közlöny 2003. 8. szám.
 37 Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója és Tematikája 135. oldal.
 38 A Ptk. miniszteri indokolása például a bizományi szerződés kapcsán kimondja, hogy „[t]ársadalmi viszonyaink között a bizományi szerződésnek leginkább a Bizományi Áruházak tevékenységével, általában a használt tárgyak értékesítésével kapcsolatosan van gyakorlati jelentősége.” A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Miniszteri indokolás. Budapest, 1963, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 551. oldal.

Hírek

A Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság üléséről

2005. december 13-án ülést tartott a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság. Az ülés aktualitását az adta, hogy a polgári jogi kodifikációról szóló, többször módosított 1050/1998. (IV. 24.) Korm. határozat 4. pontja az új Polgári Törvénykönyv első szövegtervezetének elkészítésére 2005. december 31-ét szabta határidőül. Erre is tekintettel *Vékás Lajos*, a Kodifikációs Főbizottság elnöke az ülésen ismertette az új Polgári Törvénykönyv előkészítésének jelenlegi állását, s bemutatatta a Főbizottság tagjainak a kódex elkészült, s a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elfogadásra javasolt könyveit, amelyek a normaszövegtervezet mellett az ehhez kapcsolódó indokolást is tartalmazzák. Javaslatot tett továbbá arra, hogy a Főbizottság rendelkezzen az új Polgári Törvénykönyv első szövegtervezetének szakmai és társadalmi vitára bocsátásáról oly módon, hogy a kódex egyes könyvei külön-külön, előre meghatározott időközönként kerüljenek nyilvánosságra – biztosítva ezzel a megjelenő anyagok feldolgozhatóságát és a kialakuló szakmai, társadalmi vita bizonyos mértékű strukturálását.

A Főbizottság tagjai hangsúlyozták az első szövegtervezet elkészültének fontosságát, de kiemelték azt is, hogy a tervezet jobbitása érdekében a meginduló társadalmi és szakmai vitában felmerülő valamennyi javaslatot alapos megfontolás tárgyává kell tenni, s az ésszerű, szakmailag is megalapozott módosítási indítványokat a tervezetben érvényesíteni kell. A főbizottsági tagok egyetértettek a szövegtervezet ütemezett nyilvánosságra hozatalával is, továbbá támogatták azt a javaslatot, hogy a szakmai, társadalmi vitára a törvénytervezet egészének nyilvánosságra hozatalától számítva legalább egy év álljon rendelkezésre.

Az ülésen elhangzott elnöki javaslat, illetve a bizottsági tagok hozzászólásai alapján a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság határozatában felhatalmazta a Szerkesztőbizottságot, hogy az új Polgári Törvénykönyv első szövegtervezetét könyvenként hozza

nyilvánosságra oly módon, hogy a bevezető rendelkezéseket és a személyek jogát tartalmazó könyveket 2006. januárjában, a soron következő könyveket pedig havonkénti ütemezésben tegye közzé. A közzététel helyeként a Főbizottság az Igazságügyi Minisztérium internetes honlapját jelölte meg azzal, hogy a vélemények, hozzászólások, észrevételek eljuttatásának módját is az Interneten kell közölni az érdeklődőkkel. Döntés született arról is, hogy a társadalmi, szakmai vita időtartama az utolsó könyv közzétételétől számított egy év lesz.

A tervezet ütemezett nyilvánosságra hozataláról szóló döntés nem változtatta meg a polgári jogi kodifikációról szóló kormányhatározatnak azt a rendelkezését, ami szerint az új Polgári Törvénykönyv tervezetét – a társadalmi és szakmai viták, továbbá a szükséges egyeztetések után – egyszerre kell majd az Országgyűléshez betérjeszteni.

A Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság fentebb ismertett határozatának végrehajtása már megkezdődött. 2006. január 31-én felkerült az Igazságügyi Minisztérium honlapjára az első két könyv indokolással ellátott tervezete. A honlap címe: www.im.hu. Ezen belül a Szakmai munka → Készülő törvények → Az új Polgári Törvénykönyv Tervezete útvonalon lehet elérni a szövegtervezetet.

Az észrevételeket, javaslatokat levélben (IM Polgári Jogi Kodifikációs Főosztály, 1055 Budapest, Kossuth tér 4.), faxon (441-37-42), e-mailben (ptk@im.hu) vagy az Igazságügyi Minisztérium internetes fórumának az új Polgári Törvénykönyvvel kapcsolatos rovatában lehet megtenni.

Mindezek mellett folyóiratunk is folytatja a tervezet szakmai-és közérdeklődésre leginkább számot tartó részeinek közzétételét, s a vitában megjelenő álláspontok közvetítését is feladatának tekintti.

Kisfaluudi András

Beszámoló a Budapesten, 2005. december 16-án tartott CFR-konferenciáról

Az Európai Bizottság 2001 júliusában közzétett közleményében¹ konzultációt kezdeményezett a nemzeti szerződési jogi szabályozások eltéréseiből, valamint a közösségi jog belső zavarából adódó belső piaci problémák európai szintű kezelése érdekében. A közösségi jogalkotás eredményeként számos szerződési jogi vonatkozású – elsősorban fogyasztóvédelmi indíttatású – irányelv² született, amelyek gyakorlati alkalmazása és nemzeti jogokba történő átültetése során számos nehézség jelentkezett. A nehézségek egyik legtöbbször emlegetett oka az irányelvek közötti inkonzisztencia.³ Visszatérő probléma a közösségi irányelvek túlzottan absztrakt jogi nyelvezete is. A legfőbb problémát e tekintetben az alkalmazott kifejezések definiálatlansága vagy éppen túlságosan tág meghatározása jelenti. Nem véletlen ezért, hogy az átültetésekor sokszor tagállamonként eltérő megoldások születtek.

A szerződési jog továbbfejlesztésével kapcsolatos konzultáció alapjául, a gondolkodás orientálásának céljából a közleményben a Bizottság négy megoldási lehetőséget vázolt. Az első szerint hagyni kell, hogy a piac maga kezelje a felmerülő nehézségeket, a Bizottság közbeavatkozására nincsen szükség. Ezt a „minimumprogramot” a konzultációban részt vevők döntő többsége nem találta megfelelőnek, mondván, hogy a Bizottság nem hagyhatja magára a piacot, hiszen annak zavarait többek között éppen maga okozza. A másik lehetőség szerint együttes kutatómunka eredményeként közös – de jogi kötelező erővel nem rendelkező – szerződési jogi alapelvek, illetve általános szerződési minták kidolgozása és fejlesztése útján kell a nemzeti jogok közelítését megvalósítani. A harmadik verzió szerint a közösségi jogalkotás már létező eredményeinek felülvizsgálata, korrekciója útján érhető el a nemzeti jogok közelítésével kapcsolatos cél. S végül megfogalmazta a Bizottság azt az egyelőre legkevésbé valószínű lehetőséget is, hogy egy átfogó szerződési jogi szabályozást valósít meg, amely a szerződési jog általános kérdései mellett egyes szerződéstípusokkal is foglalkozik. Az észrevételek nagy többsége szerint a problémák a létező közösségi szerződési jog továbbfejlesztésén, valamint a szerződési jog közös, európai alapelveinek kidolgozásán keresztül oldhatók meg.

A Bizottság 2003-ban közzétett Akciótervében⁴ vázolta a konzultációs folyamat folytatásával kapcsolatos elképzeléseit. A konzultációs folyamat és az Akcióterv alapján egyértelművé vált, hogy a közösségi jogalkotás továbbfejlesztésében rejlő lehetőségek mellett nagy hangsúlyt kell fektetni alternatív megoldási módok kidolgozására is.

Ahogy az Akcióterv is kiemelte, a közösségi jog meglévő problémáinak kiküszöbölése kulcskérdés a nemzeti jogok közelítése szempontjából, ezért természetesen megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a hatályos közösségi jog felülvizsgálatára, minőségének és koherenciájának javítására is. A közösségi jog fejlesztése a jogalkalmazás egységességét alapozhatja meg, ami nélkülözhetetlen a belső piaci célok megvalósításához. Az ún. *Common Frame of Reference* (CFR) ötlete – mint közös hivatkozási keret – ezen elképzelések mentén, a közösségi, szerződési jogi tárgyú irányelvek felülvizsgálatának és fejlesztésének tervével összefüggésben született. A CFR leegyszerűsítve közös alapelvek és terminológia kialakítását jelentené, amely mint hivatkozási bázis a közösségi jog minőségének fejlesztése mellett kulcsszerepet játszhatna a nemzeti jogrendszerek egymáshoz közelítésében is.⁵

Az Akcióterv a közösségi szerződési jog fejlesztése mellett említést tett egy másik lehetséges irányról, mégpedig általános szerződési mintáknak (*Standard Terms and Conditions* – STC) a piaci szereplők általi kidolgozásáról, és ezeknek egy, a Bizottság által fenntartott honlapon való közzétételéről is. Bár az ún. álta-

lános szerződési feltételek (blanketták) Európa-szerte elterjedtek, hiszen időt és pénzt takaríthatnak meg velük a felek, de tekintettel arra, hogy ezek sok esetben az egyes EU-tagállamokon belüli alkalmazásra tervezettek, nem jelentenek megoldást határokon átvéelő szerződéses kapcsolatokban. A Bizottság ezért kifejezetten javasolta a piaci szereplők számára STC-k kidolgozását, azzal, hogy azok természetesen nem sérthetnek közösségi jogi előírásokat.

Az Akcióterv egy ún. *Optional Instrument* lehetőségét is felveti, amely tulajdonképpen egy olyan modellszabályozást jelentene, amelynek funkciója elsősorban a belső piac határokon átvéelő szerződéses kapcsolatainak egyszerűbb rendezése lenne, azzal, hogy arra a felek, mint alkalmazandó jogra hivatkozhatnának szerződéseikben. Ezt a felvetést mindenképpen indokoltá teszi az, hogy határokon átnyúló szerződések esetében sokszor megkerülhetetlen az egyik szerződő fél tagállamának szerződési jogi szabályozására, mint olyan háttérszabályozásra hivatkozás, amely a felek között nem rendezett kérdésekben vitás esetben alkalmazandó, márpedig a másik félnek – az adott ország szerződési jogi szabályainak hiányos ismerete miatt – ez sok esetben nagyobb kockázatot és hátrányt jelent.

A CFR lényegét tekintve tehát jogi irányítúként és eszköztárként funkcionálna, megjelenési formáját ugyanakkor egyelőre bizonytalanság övezi. Ezt a bizonytalanságot az Akciótervet követő újabb bizottsági közlemény⁶ sem oszlatta el teljesen, mert a CFR által elérni kívánt célok és a CFR lehetséges funkcióinak számbavétele mellett csak vázlatos tervek tartalmaz a CFR felépítését, megjelenési formáját illetően. Nem derült ki ráadásul továbbra sem az, hogy hogyan viszonyulhat egymáshoz a CFR, az STC-k és az *Optional Instrument*, igaz, a Bizottság első éves jelentésében⁷ lényegében elveti az STC-vel kapcsolatos korábbi terveket, és egyértelművé teszi azt is, hogy a CFR előkészítése élvez prioritást. Megjegyzendő, hogy a Bizottság az *Optional Instrument*-tel kapcsolatos további gondolkodás során a CFR-folyamat eredményeit is hasznosítani kívánja.

A nyitott kérdésekről való további konzultáció szükségességének felismerését jelzi az a szervezés is, amelynek eredményeként az Európai Bizottság és egyes tagállamok kormányzatának képviselői, jogtudósok és egyéb érdekeltek bevonásával 2005. december 16-án nemzetközi tanácskozás zajlott az Igazságügyi Minisztériumban. A konferencia főszervezőjének, *Gárdos Péternek*⁸ a bevezetőben ismertetett gondolatai és *Harmathy Attila*⁹ nyitóbeszéde a CFR-rel kapcsolatos pragmatikus vita kialakulásának lehetőségével kecsegtettek, ugyanis nyilvánvalóvá tettek az Európai Bizottság és az Unió Brit Elnökségének jelenlévő képviselői számára, hogy a bizottsági közleményekben ismertetett és a célok tekintetében nem vitatott elképzelésekkel kapcsolatban számos elméleti és gyakorlati kérdés, sőt aggály hozható fel.

A Bizottság több ízben is hangsúlyozta, hogy a CFR-rel kapcsolatos előkészítő munka során figyelemmel kell lenni a közösségi jogra, valamint a jelentősebb nemzetközi egyezményekre (elsősorban az áruk nemzetközi adásvételéről szóló 1980-as bécsi ENSZ-egyezményre¹⁰), ugyanakkor *Harmathy Attila* utalt arra, hogy a magánjogi jogegységesítés egyéb eredményei (mint például a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által kiadott szokványok) az eddigi munka során egyelőre figyelmen kívül maradtak, és nem világos az sem, hogy a Lando-bizottság¹¹ által kidolgozott alapelvekhez¹² képest miben akar mást, újat a Bizottság. *Vékás Lajos*¹³ a CFR előkészítésén dolgozó tudományos kutatók képviseletében mindenesetre jelezte, hogy munkájukat kifejezetten a PECL-re, mint kiindulóponttal alapozzák. *Hugh Beale*¹⁴ a

közösségi jogon túl a tagállami tapasztalatok hasznosítását is nélkülözhetetlennek nevezte.

A konferencia nagy tanulsága a Bizottság és a jogtudomány CFR-rel kapcsolatos hozzáállása közötti különbségének egyértelmű kifejeződése. A Bizottságot – ahogy az *Gösta Petri*¹⁵ hozzászólásaiból is kiderült – elsősorban a fogyasztókra vonatkozó közösségi jogszabályok, az ún. *consumer acquis* felülvizsgálatának és tökéletesítésének célja vezérli a CFR-folyamatban, összhangban az Európai Uniónak a jogi szabályozás egyszerűsítését és minőségi javítását célul kitűző *Better Regulation* programjával¹⁶. Ennek megfelelően szerinte a CFR-re nem szabad úgy tekinteni, mintha az egy európai szerződési jogi törvény megalkotásának lehetőségeit vizsgáló tudományos kutatómunka részét képezné. Megerősítette azt is, hogy az Akciótervben vázolt megoldási lehetőségek közül jelenleg a CFR-folyamat élvez prioritást, és az Optional Instrument egyelőre figyelmen kívül marad. Az Európai Unió Brit Elnökségének képviselőjében *Paul Hughes*¹⁷ felhívta a figyelmet arra, hogy a CFR-folyamat során nyilvánvalóan nehezen összeegyeztethető a Bizottság gyakorlatias, a közösségi programok mielőbbi megvalósítására irányuló törekvései a jogtudomány hosszabb távú, CFR-en túlmutató elképzeléseivel. Éles kritikát fogalmazott meg ugyanakkor *Hans Schulte-Nölke*¹⁸, aki szerint kifejezetten káros, hogy a Bizottság háttérbe szorítja a tudományos gondolkodást, ráadásul megnehezíti az alapos előkészítő munkát azzal, hogy szűkmarkú a CFR-munka finanszírozásában. Szerinte hosszú távon az Unió aktuálpolitikai célkitűzéseitől független, tudományos értékű CFR-re van szükség. *Vékás Lajos* e körben emlékeztetett arra is, hogy a CFR és az Európai Polgári Törvénykönyv¹⁹ kidolgozása már csak azért sem választható el élesen egymástól, hiszen a CFR gondolatának megjelenése nagyban rányomja a bélyegét az Európai Polgári Törvénykönyvön dolgozó kutatócsoport munkájára is. Ahogy fogalmazott, a CFR ötletének felvetődése jelentősen megváltoztatta a tudomány képviselőinek szemléletét is. Ez természetesen abból fakad, hogy a közös polgári jogi kódexen dolgozó tudományos kutatók többsége részt vesz a CFR-t előkészítő munkálatokban is, valamint abból, hogy mivel a CFR kidolgozása is általános szerződési jogi kérdéseket vet fel, a két folyamat kölcsönhatása szükségképpen szoros és intenzív. *Gárdos Péter* mindezeket túl Magyarországnak a többi tagállamhoz képesti különleges helyzetét vázolta, ami az új Polgári Törvénykönyv folyamatban lévő kodifikációjának köszönhető. A magyar jogalkotó szempontjából sokkal nagyobb a CFR-munka téje, hiszen úgy kell az új polgári jogi kódexet előkészítenie, hogy mindeközben a polgári jog területén közösségi szinten is komoly aktivitás figyelhető meg. Magyarország ennek megfelelően olyan megoldásban érdekelt, amely megvalósítja a közösségi elképzeléseket, és amelyet egyúttal a majd egy évtizede zajló kodifikációs munkálatok szolgálatába tud állítani. *Gárdos Péter* e vonatkozásban utalt arra a visszás helyzetre, hogy a szerződési jogi tárgyú irányelvek egy részének átültetését – éppen az irányelvek hibáiból kö-

vetkezően – a magyar jogalkotó képtelen volt a Ptk. keretein belül, a dogmatikai és rendszertani szempontok által indokolt helyen megoldani.

A tudomány és a politika mellett a CFR-munkában a gyakorlatban leginkább érintettek és érdekelték szempontjait képviselő ún. *stakeholder* kör is részt vesz. Bár az érdekeltekkel való folyamatos konzultáció fontosságát a Bizottság valamennyi közleményében deklarálta, *Nuria Rodriguez*²⁰ hozzászólásában a CFR-folyamatot éppen annak antidemokratikus volta miatt kritizálta, mondván, a fogyasztók és egyéb érdekelték szempontjainak megjelenítése nem garantált mindaddig, amíg a Bizottság csak formailag biztosít konzultációs lehetőséget az érdekképviseleti szervezetek számára. Másfelől szerinte kizárt, hogy a tudomány, a politika, az üzleti szféra és a fogyasztók érdekeit egységesen kifejező CFR szülessen. A stakeholderek részéről *Köves Péter*²¹ és *Keckés László*²² is osztotta ezeket az aggályokat. Szerintük nem egyértelmű, hogy mi történik pontosan az érdekeltek Bizottság felé tett észrevételeivel. *Köves Péter* egyúttal elismerte, hogy a különböző szakmák képviselőit tömörítő hatalmas, európai szinten működő ernyőszervezetek esetében éppen a résztvevők nagy száma miatt lehetetlen egyes kérdésekben egységes és hivatalos álláspontot kialakítani, a Bizottsággal szembeni gyengébb pozíciójuk részben ebből fakad.

Visszatérő téma volt a CFR majdani megjelenési formája. *Gösta Petri* emlékeztetett arra, hogy a Bizottság 2004-ben kiadott közleményének mellékletében a CFR-t három nagyobb szerkezeti egységre javasolta tagolni: az elsőtben az európai szerződési jog közös alapelvei, valamint az ezen alapelvek alóli kivételek szerepelnének (pl. a szerződési szabadság alapelve a fogyasztóvédelmi szempontok miatt nem érvényesülhet korlátlanul fogyasztókkal kötött szerződések esetén), a második egyes absztrakt jogi fogalmak meghatározását tartalmazná, a harmadikban pedig szerződési jogi mintaszabályozást tennének közzé. Az elhangzott észrevételek világossá tették, hogy a résztvevők nem is annyira a szerkezeti, mint inkább a tartalmi kérdésekben érezhető bizonytalanság foglalkoztatja. Az egyes hozzászólásokból kiderült, hogy a CFR szükségességének elismerésén túl nem teljes az összhang a tekintetben, hogy milyen jellegű segítséget kell a közösségi és a tagállami jogalkotó kezébe adni. Hiába egyértelműek ugyanis a CFR-folyamatot vezérlő célok, és, hogy milyen segítséget várnak a CFR megalkotásától, a CFR majdani megjelenési formáját és jellegét az határozza meg, hogy pontosan hogyan kívánják majd a gyakorlatban alkalmazni azt. A konferencián kiderült, hogy éppen ebben a lényeges előkérdésben nincsenek egybehangzó álláspontok. Márpedig csakis az e kérdésre adott válasz alapján lehet értelme arról beszélni, hogy milyen elemekből kell állnia és milyen szerkezeti felépítést kell követnie a CFR-nek. A Bizottságnak a szerkezeti kérdésekre összpontosító javaslata ezért egyelőre kissé elhamarkodottnak tűnik.

Szilas Péter

JEGYZETEK

- 1 *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law*, COM (2001) 398 final, 11.7.2001.
- 2 A teljesség igénye nélkül: a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló **1999/44/EK irányelv**; a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló **93/13/EGK irányelv**; a szervezett utazási formákról szóló **90/314/EGK irányelv**; az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló **85/577/EGK irányelv**; a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló **87/102/EGK irányelv**; a távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló **97/7/EK irányelv**; az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről szóló **94/47/EK irányelv**; a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló **2000/35/EK irányelv**; a ha-

tárokon átnyúló átutalásokról szóló **97/5/EK irányelv**; a hibás termékért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló **85/374/EGK irányelv**.

- 3 Szemléletes példa erre az elállási jog – különösen az elállási jog gyakorlására nyitva álló időtartam és az időtartam számításának módjának – szabályozása a különböző irányelvekben. Ehhez lásd: **85/577/EGK irányelv**, **94/47/EK irányelv**, **97/7/EK irányelv**, **2002/65/EK irányelv**.
- 4 *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (A More Coherent European Contract Law – An Action Plan)*, COM (2003) 68 final, 12.2.2003.
- 5 A CFR Bizottság általi elfogadására a tervek szerint 2009-ben kerülhetne sor. A CFR kidolgozása három, egymás mellett párhuzamosan működő fórumon zajlik: 1) tudományos kutatók (*researchers*), 2) a tagállami szakértők hálózata (*national/member state experts*), 3) az ún. érdekelt szakértők (*stakeholder experts* – kamarák, érdekképviseleti szervek, szakmai szervezetek szakértői).

- 6 *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (European Contract Law and the revision of the acquis: the way forward)*, COM (2004) 651 final, 11.10.2004.
- 7 *Report from the Commission – First Annual Progress Report on European Contract Law and Acquis Review*, COM (2005) 456 final, 23.9.2005.
- 8 Az Igazságügyi Minisztérium Polgári Jogi Kodifikációs Főosztályának munkatársa.
- 9 Az ELTE Jogi Karának professzora, a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróóságának tagja.
- 10 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) [CISG].
- 11 Az Európai Parlamentnek a magánjog kodifikációjáról szóló határozatának eredményeként felálló, *Ole Lando* professzor vezetésével működő Európai Szerződési Jogi Bizottság (Commission on European Contract Law).
- 12 Az Európai Szerződési Jog Alapelvei (*Principles of European Contract Law [PECL]*), amely a Lando-bizottság kötelező erővel nem rendelkező ajánlása, szerződési jogi mintaszabályozása.
- 13 Az ELTE Jogi Karának professzora, a Polgári Jogi Kodifikációs Főbizottság vezetője, a Study Group on a European Civil Code tagja.
- 14 A Warwick University professzora, a Study Group on a European Civil Code tagja, Law Commissioner – <http://www.lawcom.gov.uk/>
- 15 Az Európai Bizottság Egészségügyi és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóságának munkatársa. A Bizottságon belül ez a főigazgatóság foglalkozik a CFR-folyamattal, minthogy a magánjogi vonatkozású közösségi jogszabályok túlnyomó többségükben fogyasztóvédelmi indítatásúak.
- 16 Bővebben: http://europa.eu.int/comm/enterprise/regulation/better_regulation/index_en.htm
- 17 A Her Majesty's Court Service munkatársa – <http://www.hmcourts-service.gov.uk>
- 18 Az Universität Bielefeld professzora, a hatályos közösségi jog rendszerezésével és felülvizsgálatával foglalkozó Acquis Group vezetője – <http://www.acquis-group.org/>
- 19 Lásd a Study Group on a European Civil Code tevékenységét – <http://www.sgecc.net/>
- 20 A European Consumers' Organization Jogi Főosztályának munkatársa – <http://www.beuc.org>
- 21 Ügyvéd (Köves és Társai Ügyvédi Iroda Clifford Chance LLP), a Council of Bars and Law Societies of Europe (az Európai Unió által hivatalosan elismert jogász-érdekképviseleti szervezet – <http://www.cbbe.org>.) alelnöke.
- 22 A Pécsi Tudományegyetem Jogi Karának professzora, a Conférence des Notariats de l'Union Européenne (az Európai Unió Közjegyzői Karának Értekezlete – <http://www.cnue.be>.) képviselője.